Boëthius: Van de vertróósting der wysheyd

uyt t' Latyn op nieus vertaalt

D.V. Coornhert (vert.)

bron
D.V. Coornhert (vert.), *Boëthius: Van de vertróósting der wysheyd*. A.A. Balkema, Amsterdam 1945

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/coor001vanv01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

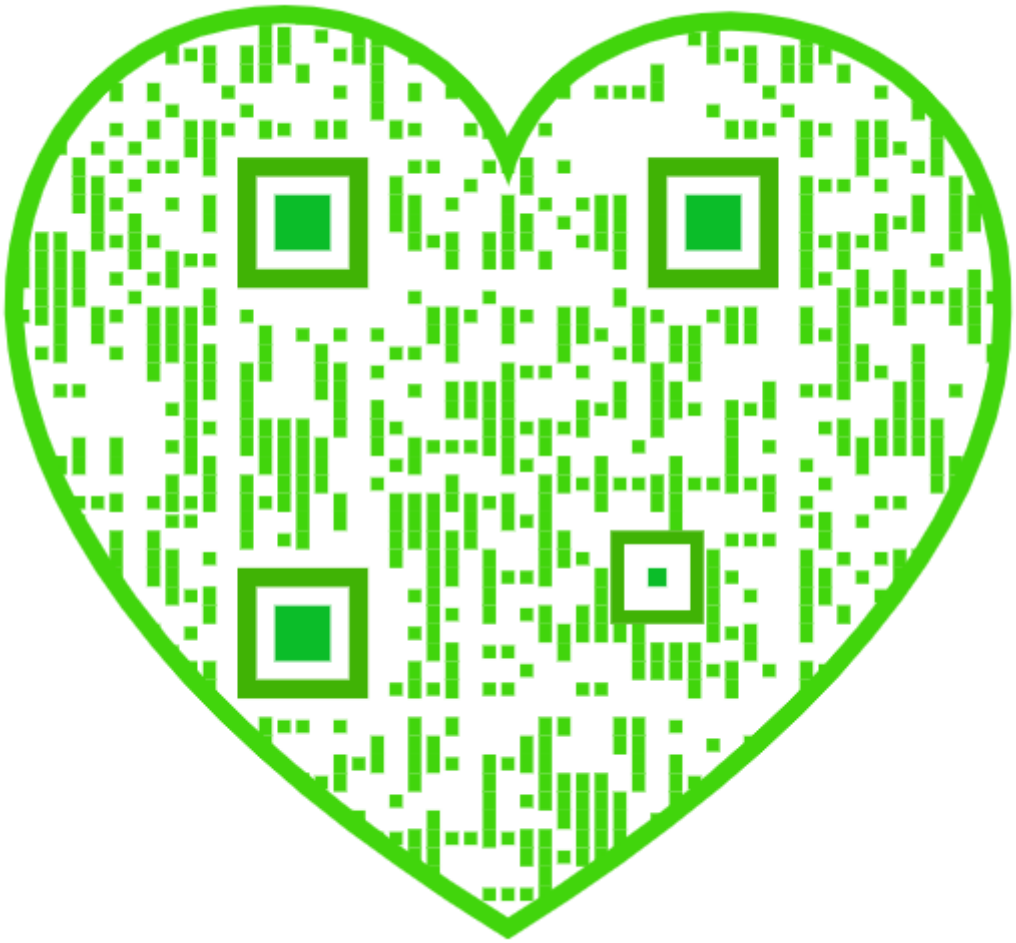

Aande gildebroeders
des Rederycx kamer tót Amstelredam.
In Liefd Bloeyende

Jonstighe konstighe ende waarde Landtsluyden, ick hebbe niet moghen laten eenigh danckbaarheyds teken te betónen aen U.E. dient zó vruntlijcken belieft heeft ghehadt my te vereeren met U.E. zó eerzamen ende lieven ghezelschappe. Daar toe zydy moghelyck veróórzaackt doort zien van eenighe Rymeryen, by my in korte Jaren herwaarts uytghegheven. nu hebbe ick wederomme in druck ghezien, hoe nutten ende eerlycken arbeyd tót voorderinge ende verryckinge van onze moeders taal by U.L. niet zonder u luyder kósten, den ghemeenen Nederlanders ten dienst in druck is ghegheven. Ende aanghezien eenighe van U.L. (nu) óóck myne medebroeders der voorschreven uwer Kameren vermoeden van my hadden, dat by my óóck eenighe middel ware, om onbevleckt Neerlandsch te spreken ende schryven: hebben zy my tót alle meerder voorderinghe onzer talen zuiveringhe, ghebeden, iet over te zetten in ghoeden Neerduytsch, dat stichtelyck ware: dit mochte ick niet weygheren, ende verkoor voor een uytghelezen stichtelycke stoff, het boexken by Boëthius in Latyn gheschreven *De Consolatione Philosophiae*, dit was by my al omtrent

dertigh Jaren nu gheleden, verduytscht, uyt oude ende duystere vlaamsche tale in Neerlandtsch: maar zó zeer schandelycken mesdruckt, alst boexken eeren waardigh is: zulcx dat daar zó dickmaal niet, voor iet, Ja voor neen, gróót voor kleyn, &c. verkeerdelyck was ghestelt: dat de Lezer de letters lichtelyck, maar t' verstand van Boëthio zeer qualyck zien mochte. Hoewel nu niet zeer lustigh en valt een zelve werck dickmaal te doen: zó heeft my zó weynigh, ter liefden van tghemeen besten, moghen verdrieten, dit zelve werck, anderwerven te vertalen, maar dat nu uyten Latyne zelf: alst my weenigh magh verdrieten (want het my stichtelyck verlustight) t'zelve boexken twee of driemalen int Jaar te doorlezen. Die lust dan tót dit werck, heeft myn vlite daar óóck toe zulcx ghewackert, dat ick na t'voleynden zie, dat myn voorsz. eerste ende mesdructe overzettinghe, deze myne teghenwóórdighe niet meer en schynt te ghelycken, dan (zómen zeyt) een Kat een Entvoghel. Ende want ick nu doort eerste zó lelyck verdrucken, zulcx weder vreesde, sprack aan Christoffel Plantyn, om te verzoecken óf de zelve óóck gheneghen zoude zyn dit boexken te drucken: wel wetende, indien zyn L. daar toe willigh ware, dat ick dan wel verzekert zoude zyn, van met dit zelve boexken, my niet weder te stóten aanden voorghaanden steen van mesdrucken. Dóch was ick beducht neen, ten aan-

schou van deze zó zeer quade ende neringlóze tyden: maar t'gheviel my recht teghen myn vermoeden. Want de man zó haast niet en hóórde dat ick dit zó Leerlyck ende tróóstelyck boexken (zó hyt terstond daar voor óóck scheen te houden als diet wel kende) overzetten wilde, in Neerlandtsch uyten Latyne, zich zelf niet min begheerlyck tóónde tót het drucken, dan ick tót het overzetten van dien. T'was my lief, ick steldet over in Neerlandtsch, ende sprack een wyle daar na met zynder L. die my zeyde verstaan te hebben, datter nóch al eenighe boexkens vanden eersten druck voor handen waren in zommighe boeckwinckelen: des ick doe in vermoeden quam dat de zelve Plantyn uyt redelycke óórzake van schade te beduchten aan dit boecxken, daar uyt zoude scheyden: maar neen, hy bleef nóch willigh als voor, niet zonder myn verwonderen, zó zyn L. nóch is ende nu alle daghe t'zelve in voornemen is aan te legghen. Nadien nu hier, by deze nieuwe óf herboren vertalinge, een nieuwe toeschryvinghe aan yemand vereyschte, en hebbe ick niemanden t'selve voechlycker weten toe te schryven dan U.L. waarde ende jonstighe óóck konstige vrunden. ende dit niet om t'zelve tegen zynen vyanden (zóót eenighe mochte hebben) te verandtwóórden: maar om onder t'ghezelschappe van u luyder Letterkunste, met d'andere stenen by U.L. meer ende meer te bereyden ende uyt te gheven staande,

tót optimmeringhe vant Neerlandtsche welsprekenheyds tempelken te mogen eenighe hantreyckinghe helpen doen: Daer toe U.L. deze myne kleyne arbeyd wel in zó gróóte jonste zullen weten aan te nemen, als t'selve met gróótjonstiger herten ghemeynt wordt van my.

U.L. alder dienstwillighe ende jonstighe medebroeder, D.V. COORNHERT die dit schreef den 16. Martij 85. in Haarlem.

Aanwyzingh ende voorreden

Overmids ghoede waar (na t'ghemeen zeggen) haarzelfs prys mede brengende, gheen vreemd lóf en behoeft, en heeftet my (ghoedhertighe Lezer) niet nódigh gedocht, dit boeck eenighsins te loven óf te pryzen. Vrywilligh bekennende dattet myn ongheleerde penne onmoghelyck is, tót de lófwaardicheid van dezen Hemelschen wyne zó na te komen, als die zeer lichtelick van elcke ghezonde tonge waardigh bevonden zal werden int smaken. Want hier inne gheen onnutte ydele bóótsen (tót tyd verlies vanden Lezer streckende) bevonden zullen werden, maar int teghendeel ontallycke kóstelycke zalighe Leeringen, tót tróóst vanden bedroefden, ghenezing vanden krancken, vernoeghing vanden zoecker, ende tót hóóghnutte verstandicheyd vanden onverstandigen vorderende ende zonderling dienende.

Boëthius handelt in dezen boecke van zyn voorleden gheluck, om te beter de zwaarheid zyns onghevals te betóghen. Hy verhaalt van zyn zedelyck leven ende redelicke daden, van valsche ende warachtighe zalicheid: wat elcke is, ende waar in gheleghen. te weten de valsche in ryckdom, macht, eer, vermaartheid; edelheid ende weelde. De warachtighe in t'ghenieten van dueghde ende ghoedwording. Bewyst óóck dat

de quade (machtigh schynende) kranck, ellendigh ende onzaligh: daarteghen de ghoeden (ellendigh schynende) moghende ende zaligh zyn. Verhaalt óóck vant ghoede bestier over de werld, bewyzende dat alle dinghen wel gemaackt ende gheschickt zyn. Oóck vant gheval des Avontuurs, ende wat Avontuur is, en int leste zonderling vande vrye wil: al t'zamen met vaste onwedersprekelicke redenen volkomentlyck ghehandelt, in wyze van t'zamenspreking tweër personen, daar d'een vraaght ende d'ander antwóórt, Boëthius in de persoon van elck bekommert, ófte bedroeft mensch sprekende. Ende ghelyckmen onder alle bittere gheneesdrancken, wat honighs tót verzoeting plagh te menghen, alzó óóck Philosophye willende haar Jongher vertróósten ende vermaken, vermengt haar reden onderling met Rym ende Proze: want alle bedructe naturen na eenighe verandering ófte iet nieus haken. Aldus ghoedaardighe Lezer int anmercken van de moeyelycke arbeyd des schryvers (in ellende zynde) ghedaan tót uwer stichting ende leering, óóck van de ghoedwillicheyd des vertaalders tót uwer vromen, wilt als een mensche met de ghebreeckskens van menschen (zó ghy eenighe vint) menschelyck handelen, ende alzó straffen, als ghy inden uwen ghaern ghestraft zout wezen, ghedenckende daar by nevens, dattet lichter te straffen als te verbeteren is.

Vaart wel.

Het leven van Boëthius int kort beschreven

Boëthius ghebóren tót Romen uyt het vermaarde ende edele gheslacht der Manlij, wert om zyn hóghe afkoomst, om zyn natuurlycke angheboren wysheid, ende uytghezonderde gheleerdheid (nóch jong zynde) teghen t'ghemeen ghebruyck der Romeynen Raadsman ghemaackt: het welcke (behalven Scipio) weynigh anderen ghebuert is. Ende hoe wel ons de gheschichtboecken weynigh zeggen van zyn leven, zó maghmen nóchtans lichtelick afnemen wat dueghden in hem gheweest zyn, uyt verscheyden bynamen die hem vanden ghemeenen vólcke ghegheven ende toegheschreven zijn: want hy wert ghenoemt Boëthius na Boëthes dat zó veel beduyt als hulper ende beschermer, om dat hy den bedruckten ende ellendighen menschen (in zyne tyden) met raad ende daad, een helper te verstrecken plagh, alzó hy nóch daghelycx metter vermaningen ende onderwyzinghen van dit boeck doet. Hy wert óóck Anicius genoemt beduydende onverwinlyck, alzó hy óóck inder waarheid was, ende met zynen gheduldighen dóód bewezen heeft. óóck mede Severinus *à Seueritate* óf *Sequendo verum*, overmits dat hy de waarheid byblyvende oprecht ende streng int gherecht was, unbuyghelyck door haat ófte ghunst, dit zeggen eenighe zyn rechte naam

gheweest te zyn. Hy heeft gheleeft ontrent v^{c}.xx. Jaren na de gheboort ons Heeren, ende wert na lange ellend ende ghevanghenis ghedóót door bevel van Theodoricus de eerste Roomsche Koning na der Ghótten intócht in Italyen, omdat hy t'ghemeen beste van Roomen had willen beschutten ende voor staan (alzó in dit boeck by hem verhaalt wort) hoe wel zommighe anders zeggen, als dat hy de Lering van Arrius wederstond, ende niet anhangen wilde.

Boëthius
Van de vertróósting der wysheid uyt latyn op nieus vertaalt

J. RYM ÓF LIED.

Myn groene Jueghd met vrueghden voormaals zang,
Ghedichten zoet, nu truert myn klaaghlyck schryven.
Doort rymen droef des gheests bedroeft en bang,
Voor lieve lust doet leed my d'óghen wryven.
Gheen angst en magh uyt myn ghezelschap jaghen.
Dees Kunst-góddin; myn liefken al te trouw,
Wel eer myn eer, myn heyl myn blyde daghen,
Die my nu tróóst met vrueghd gheschept uyt rouw.
Want d'oudheyd zwaar komt vroegh door t'quaad versnelt,
Heel onbewaant met haar bedroefde Jaren.
Het zwacke lyf is dor en ruym ghevelt,
Te vroegh ist hóófd bezaayt met witte haren.
d'Heylzame dóód kan zoete jueghd wel sparen,
En komt óóck dick begheert in gróót verdriet:
Maar t'dóve óór keert zy van myn bezwaren.
t'Betraande óógh wil zy my sluyten niet.
Doe t'Avontuur ontrou met ghoeden licht,
My jonstigh was, bestond zy my te dóden.
Maar nu dat keert, van my zyn valsch aanzicht
Spint zy te lang myn levens draad vol nóden.
Als ick hóógh stond in weelden onbestendigh,
Heeft my elck vrund gheluckzaligh gheacht,
Nu leg ick neer, in teghenspoed ellendigh:
Nóyt stond hy vast, die vallen moght onzacht.

J. PROSE.

Als ick deze dinghen zwyghende in my zelve overleyde, ende ick die weenlycke beklachte na schryvens aard aantekende; zó docht my dat boven mynen hóófde neven my stond een vrouwe van zeer eerwaardighen aanzichte: met brandende óghen, ende boven t'ghemene vermoghen der menschen doorzichtigh, óóck van levender verwen, ende van onuytsceppelycker kracht: hoe wel zy zó vol was van Jaren, dat zy gheenssins en scheen van onzer ghewoonlycker oudheyd te wezen: óóck was haars lichaams langde van wezen: óóck was haars lichaams langde van twyfelycken onderscheyde: want bywylen voeghde zy haar zelve na de ghemeyne mate der menschen; dan scheen zy wederomme metten oppersten tóppe haars hóófds den Hemel te raken: maar wanneer zy t'hoofd hógher op buerde, doordrang zy den Hemel ende bedroogh t'ghezichte der menschen na haar ziende. Hare klederen waren van d'alderfynste draden met scherpzinnigher konste, ende van onverscheydelycker stóffe volmaackt: die zy zelve (zó ick namaals uyt haar verstond) met hare eyghen handen hadde gheweven, welcker ghedaante, ghelyck alst metten beróóckten beelden plagh te zyn, door eenrehande verzuymde ouderdom was verdonckert. In welcker benedenste bóórde ingheweven zynde ghelezen worde een Griexe II. ende inde bovenste een T. óóck scheenen tus-

schen deze twee letteren, opte wyze van een Ladder, ghetekent te wezen eenighe trappen, waar door men van d'onderste tótten oppersten letter mochte klimmen. Nóchtans hadden de handen eenigher gheweldigher dat zelve kleed gheschuert, ende de lapkens, die elck mochte kryghen, daar af wegh ghedraghen. Metten Rechterhand droegh zy hare boexkens, maar metten slinckere een Koninglycke staf. Deze vrouwe, als zy die Poëtelyke Konstgóddinnen zagh staan by mynen bedde, dichtende wóórden ghevoeghlyck tót mynen gheweene, als wat beweeght, ende ontsteken zynde, sprack zy met grouzamen óghen: Wie heeft deze batementelycke Hoerkens toeghelaten te komen by dezen kranke? die niet alleen zyne droefheyden niet en verzachten met eenighen Heylzamen Rade, maar die veel eer voeden met zoeten venyne. Want dit zynze die mette onvruchtbare dóórnen der hertstoringhen, het vruchtbare kóórn des redens dóden, ende der menschen herten tót zieckten wennen, maar niet daar af bevryen. Dóch óft zó waar, dat uwe smekinghen ons eenigh Leeck-mensche ontoogh, zó dat ghemeenlyck gheschiet, ick zoudet minder moeyelyck achten, om te ghedóghen. want daar inne en zoude niet van onzen arbeyd ghequetst worden. Maar ghy hebt dezen aanghetast, die opghevoedt is, inde Leringhe van Aristoteles ende Plato. Wegh dan van hier ghy Meerminnen, die

zoet zyt ten verderven: Verlaat hem, om van mynen gedichte bezórght ende ghenezen te worden. Dat ghezelschap hier mede berispt zynde, sloegh het truerighe aanzicht ter aarden, beleedt haar schaamte met róden wanghen, ende ghing droevigh uyter dueren. Maar ick, wiens ghezichte inden tranen zwemmende verduystert was, en mochte niet bekennen wie deze vrouwe was, van zó ghebiedelycker gróótachtbaarheyd. Des ick verbaast was, ende t'aanghezicht ter aarden houwende, al stille beghan te verwachten wat zy vóórt aan bestaan zoude. Doe is zy naarder komende opt uyterste van mynen bed-sponde ghezeten, ende anschouwende myn aanghezichte zwaar van druck ende door droefheyd ter aarden gheboghen, heeft zy die verstoornisse myns ghemoeds beklaaght met deze vaerssen.

IJ. RYM.

Helaas hoe blind is t'herte steyl ghedaalt
In droefheyds graf, vervreemt van s'hemels lichte:
Daar streckt zyn ghang na uyt met óghen dichte,
Alst d'aartsche wind navólght en driftigh dwaalt,
Dan meert de zórgh oneyndelyck en quelt.
Dees man, die plach den Hemel te doorwandren,
Hem open als een gheest Hemelsch ghestelt,
En zagh daar t'licht dat niet en magh verandren.
Hy zagh den glants der zonnen róód als ghoud
Hy zagh de Maan met hare hóórnen bleecke,
En d'ander vyf die niet en houden streecke

Doort zwerven snel int wyde luchtigh woud.
t'Ghetal huers lóóps was hem ghewislyck kond
Ja óóck de zaack van alt' gheruysch der winden.
Die t'water weeck beroeren tót de grond
En zwellen doen hóógh aander wolcken inden.
Hy wist wat gheest de wereld staagh omwendt
Óóck waarom dat, de avond-ster moet dalen
Int water diep, en smórghens vroegh haar stralen,
Als póst des daaghs, weer uyten óósten zendt.
Hy wist wie ons die zoete lenten gheeft,
Die t'aardryck groent, en ciert met bloemen schóne
Wie d'herfst bevrucht, haar dracht te dancken heeft
Van terwe gheel, met wyn der vrueghden króne.
Dit onderzócht ghewoonlyck zyn ghedacht
Óóck d'óórzaack diep van der naturen zaken.
Nu leyt hy mat, en kan t'licht niet ghenaken.
t'Ghemoed zyght neer, verdruckt van d'aartsche nacht,
Dit zwaar ghewight buycht zwaarlyck zynen hals,
Die d'Hemel plach te zien met snelder vaarde.
Hy ziet ghekromt, door last zyns onghevals
Met droefheyd zwaar, helaas die snóde aarde.

IJ. PROSE.

Maar t'es, zeyde zy, veel eer tyd van ghenezen, dan van klaghen: ende doe op my streckende haar ghezichte, sprack aldus; Bistu niet de zelve, die eertyds met onzen melcke ghelaaft, ende met onzen spyze ghevoedt zynde, opghewassen waardste tótter kracht des manlycken ghemoedes? dien wy óóck voorzien hadden met zó-

danighe wapenen, dat zy dy, zó du die niet eerst en hadste verworpen, in onverwonnen vasticheid beschermt zouden hebben ghehadt? Kendy my niet? wat zwyghdy? zydy verstomt uyt schaamten, óf uyt verbaastheid? Liever waart my uyt schaamten; maar verbaastheid (zó ick zie) heeft dy verdruckt. Als zy my nu niet alleen wóórdelóós, maar ghants tongelóós, immers stom zagh te zyn, leyde zy liefelyck haar hand op myn borste: seggende, Daar en is gheen zórghelikheyd altóós, hy heeft die Lethargie, óf onbevoelycke domme slaap-zucht, de ghemeyne zieckte der bedroghener herten. Hy heeft zich zelfs wat vergheten, lichtelyck zal hyt weder ghedencken, als hy ons maar te voren ghekendt zal hebben. Op dat hy zulcx vermoghe, zó laat ons een luttel zyne óghen afvagen, verdonckert zynde vermits den wolcke der aartsche dinghen. Dit ghezeyd hebbende voude zy haar cleed, ende dróógh de myne óghen, die van tranen overvloeyden.

IIJ. RYM.

Doe was die zwarte nacht verdreven,
De duysterheyd verdween óóck snel:
Myn óghen zaghen klaar en wel,
Den klaren Hemel hóógh verheven,
T'was een nieu leven.
Recht als de zuur Nóórdwester winde
Die Reghen wolcken ommedryft,
Dat Zon en Ster verborghen blyft,

En maeckt des Hemels óghen blinde,
Des luchts ghezinde:
Dan valt op d'aard de zwarte nachte,
Ghelyck een deken uyt ghestreckt
An d'Hemel, daar zy t'licht bedeckt,
Tót dat haar weer des Nóórdens iachte
Verdryft met krachte.
Dees bezem kan de lucht reyn veghen:
T'besloten licht zy rasch ontsluyt.
Dan schiet de Zon zyn stralen uyt,
En helpt den klaren dagh op weghen,
Bevryt van reghen.

IIJ. PROSE.

Niet anders des droefheyds nevelen uyt my verstróyt zynde, zagh ick den Hemel, ende verkreegh verstand, om myn gheneesters aanschyn te kennen. Derhalven als ick myn óghen op haar gheslaghen, ende myn ghezichte ghevest hadde, zagh ick myne voedstere de Philosophie; in wiens woninghe ick van jonghs opghehouden was, ende zeyde: O alder dueghden Meestresse, waar toe zydy vanden oppersten Hemel afdalende, in deze eenzaamheid onzes ballingschaps ghekomen? zoudy dan óóck wel, als ick, met valsche beschuldighinghe belast zyn? Maar zoud'ick (sprack zy) dy, o myn voedsterkindt, verlaten, ende den last, die du door den hate myns namens hebste ghedragen, met ghemeenmakinghe des arbeyds, tusschen dy ende my, niet deelach-

tigh werden? Het en zoude voorwaar de Philosophie niet betamen den wegh des onnózelen onverzelt te laten. Zoude ick ontzien ghelastert te worden? ende daar af, als óf daar wat nieus gheschiede, grouwelen? Maar waandy dat nu eerst de Wysheid byden quaden menschen met ghevaarlickheid wert ghetercht? Hebben wy óóck niet byden ouden ten tyden Platonis dickmaal gróten krygh ghevoert teghen de vermetelheid des dwaasheids? Als hy nóch leefde heeft zyn meester Socrates in myn teghenwóórdicheid, die zeghe eens onschuldighen dóóds verdient: Wiens erfvenisse de ghemeene hóópe der Epicuren der Stojicienen ende andere bestonden elck voor zyn deel tót zich te trecken: ende als zy my daar teghen sprekende ende worstelende mede als voor een deel des róófs tót henluyden wilden rucken, hebben zy gheschuert het kleed, dat ick met mynen handen hadde gheweven: ende elck een lapken daar af gheruckt hebbende, waande my elck gheheel te hebben, ende zyn wegh gheghaan. Ende overmits in henluyden eenrehande schyn onzes wezens worde ghemerckt, zó heeft de onwysheid ghewaant, dat zy waren van mynen ghezinde; ende heeft zommighe van hare ongheleerde menichte door dolinghe verleid. Só du dan niet en weetste vande vlucht Anaxagore, vant venyn Socratis, ende vande pynighinghen Zenonis, om dat het uytlandighe zyn: zó hebdy nóchtans wel moghen

weten van Canio, van Seneca, ende van Sorano, welcker ghedenckenisse niet zeer oud nóchte onvermaard en is: de welcke nerghens anders door en quamen int lyden, dan om dat zy onderwezen zynde in onze zeden, den wandel der onvromen onghelyck waren. Alzó en staat dy niet te verwonderen, dat wy in dezen Zee des levens aan allen hoecken met vlieghende buyen bestormt werden: ghemerckt ons hóóghste voornemen is, den alder quaadsten luyden te meshaghen: Welcker heyrlegher, al ist van grote menichten, nóchtans te verachten staat: alzó t'zelve van gheen Veld-overste beleedt en werdt, maar alleenlick herwerts ende derwerts roeckelózelyck gheruckt, door een verwerrende dolinghe. Maar óf zy nóch al t'enigher tyd haar slaghóórden stellende ons crachtigher aanvielen; zó vergagadert onze kryghs-overste hare hópen opten burght: ende zyluyden zyn dan bezich int plunderen vande onnutte packen. Maar wy belachenze van boven, om het rapen der aldersnoodste dingen: ende zyn veyligh voor alle huere verwoede beroerten: als wezende met zulcke wallen bevestight, dat het die Razende zótten niet gheóórlóft en is daar an te raken.

IIIJ. RYM.

Wie mannelyck met waarheid heeft vertreden,
Des nóódschickings verwaande strenge zeden;
En recht anschout fortuyne quaad en ghoed,

Verwint, en blyft ghelyck in zuur en zoet.
Gheen baren hóógh, nóch dreyghen onbestierigh
Des diepen zees, nóch óóck gheen vlammen vierigh
Van Ethna heet, die brandighe asch uyt schiet,
En magh dees mans gherustheid storen niet.
Zó óóck en doet de Blixem snel en duchtigh,
Die neder velt veel tóórnen vast en luchtigh.
Veel minder magh, der bózer Heren kracht.
Dus acht niet meer, des dollen hóófts onmacht.
Maar hoopt niet liefs, óóck wilt gheen leed meer vrezen,
Dit bloot van weer der fellen toorn mesprezen.
Maar wie vervaart nóch vreest, óf vrolyck hoopt,
Verliest zyn rust, zyn vryheid hy verkoopt.
Zyn schild versaaght ontzyght zyn blóde handen,
Hy ruymt het veld, en wyckt te rug met schanden;
En breydt den strick tót zyne boeyens vast,
Dees willigh slaaf verzwaard zyn zware last.

IIIJ. PROSE.

Ghevoelstu, zeyde zy, deze dingen niet, ende en vallenze niet in dynen ghemoede? óf bistu hier een Ezel aanden Liere? Wat weendy? wat druypstu van tranen? opent dyn ghebreck: zó du des Meestressen hulpe verwachtste, moetstu dyn ghebreck ontdecken. Ick doe wat moeds ghenomen hebbende, zeyde: Behoevet nóch vermaan, óf en blyckt van zelf niet ghenoeghzaam over my des verwoedighen fortuyns strengheid? Is dit de Boeck-plaatse óf Librye, de welcke ghy zelve u tót een d'alder zekerste stede in mynen

huyze haddet verkoren? Daar ghy dickmaal met my zittende redene haddet vande kennisse der gódlycker ende menschelycker dinghen? Was t'ghewade ende ghelate dusdanigh, als ick met u der Naturen verholentheyden naspoorde; als ghy my met een Landmeters roede der Sterren lóóp beschreeft, als ghy myne zeden ende alle den wandel myns levens na den voorbeelde des Hemelschen schickings aanstelde? Zullen wy u ghehóórzamende, daar voor aldusdanighen lóón ontfanghen? Ghy zelve hebt door Platonis mond bevestight deze spruecke: Dat dan t'ghemeene beste zalich is, als de liefhebbers der Wysheid heerschappen: ófte als die t'selve heerschappen na wysheid spueren. Ghy hebt door desselven mans mond vermaant een nóódlycke zake te wezen voor den wyzen, dat zy des ghemeenbestens bestieringhe aanvaarden; op dat het bestier der steden den onvromen ende quaden burgheren open ghelaten zynde, zy den ghoeden niet en zouden verstrecken een pestilentie ende verderfnisse. Ick navólghende deze lere, hebbe ghewenscht te wercke te stellen inde openbare bedieninghe des ghemenen besten, t'ghene ick inde verborghen stilheyd van u gheleerd hadde. Ghy ende God, die u inder wyze luyder ghemoeden heeft ghezaayt, zyt des myne tuyghen, dat ick my tót het ampt der Overheid niet en heb begheven, dan alleen uyt alghemeene liefde tot allen ghoeden luyden. Daar uyt komen my

deze zware ende onverbiddelicke twisten metten onvromen: ende om t'recht te beschudden, na der conscientien vryheid, verachte ick altyd der moghender gramschappe. Hoe dickmaal hebbe ick Conigastum, als hy der zwacken ghoederen aantaste, onder óghen teghen ghestaan? Hoe menighwerven hebbe ick Triguillam den Provoost vant Konings hóf vant gheweldt, zó dat hy beghonst, als nu al volbracht hadde, versteken? Hoe veel reysen hebbe ick, myn aanzien in vreze stellende, de ellendighe beschermt: den welcken d'onghestrafte ghiericheid des woesten volx met ontallycke valsche beschuldighinghen altyd quelde? Nóyt en heeft iemand my vant recht ter ongherechticheid afghetoghen. Dat der Landzaten have zó met byzondere róveryen, als met ghemeyne schattinghen vernielt werde, en heeft my niet anders, dan dieze zelfs leden, bedroeft. Als ten tyden van een scherpe dierte opghestelt was een zware ende onverdrachlycke zettinghe, die daar scheen door behoefte het Landschap van Campanien te vernielen; hebbe ick my zelve ghestelt jeghen den Vooght des Rechthuys, ter liefden des ghemenen oirbaars: ende hebbe by wel weten des Konings d'overhand ghehouden, dat de zetting niet ghelicht en worde. Óóck hebbe ick den Raadshere Paulinum, wiens Ryckdommen die hoofsche honden nu al inder hopen ende begheerlickheid hadden verslonden, uyt henluyder opene

kaken gherucket. Op, dat óóck de Raadsheer Albinus door de straffe eens voor-óórdels niet omghebracht en zoude worden, hebbe ick my den hate zyns wroegers Cypriani onderworpen. Dunckt u niet dat ick genoegh gróte twisten op my verbittert hebbe? Maar by d'andere behóórde ick immers meer verzekert te zyn, als die ter liefden vande Rechtvaardicheid, niet voor my en heb behouden daar door ick des te veyligher zoude moghen zyn byden hovelinghen. Maar door wiens wroeghinghe ben ick in nóde? onder deze was Basilius, eertyds uyt des Konings dienste verstóten zynde, is hy door nóódzakelickheid van schulden ghedrongen gheweest tót myns namens beschuldighinghe. Opilio mede, ende Gaudentius. Deze beyde was by vonnisse des Konings, overmids huere overdaden ende menighvuldighe bedriegheryen, gheboden in Ballinghschap te ghaan: dóch als zy, niet willende ghehoorzamen, zich mette verantwóórdinghe der ghewyder plaatzen beschermden, ende de Koning zulx vernam; ghebood hy, datmenze int voorhóófd ghetekent uytdryven zouden: ende zó zy niet binnen den benaamden dagh uyt de Stadt Ravenna en ghingen, dat zy ghebranttekent int voorhóófd, uytghedreven zouden worden. Maghmen óóck iemanden wredelycker handelen? Nóchtans als deze zelve desselven daaghs mynen name wroeghden, is hare wroeghinghe aanghenomen. Watte? Hebben dan myne kon-

sten zulcx verschuldet: óf heeft de voorghaande veróórdelinghe, deze wroeghers rechtvaardigh ghemaackt? Schaamt zich dan de fortune niet? al en hadde zy gheen schaamte ghehad van des ghewroeghden onnózelheid, zy behóórdeze ghehad te hebben van der wroeghers snoodheid. Maar van wat mesdaat werde ick beschuldight? Vraaghdy na de Hóóftzake? my werde opghezeid ghewilt te hebben, dat den Raad behouden zoude zyn. Begheerdy den middel te weten? ick worde beschuldight van den aanbrengher, behindert te hebben de blycken over te leveren, waar mede hy den Raad wroeghen zoude van mesdaad teghen des Koninghs hóócheid. Wat is daarom hier af u ghevoelen, o Meestersse? zal ick deze mesdaad lóchenen, om u niet tót een schaamte te wezen? Ick hebt ghewilt, ende en zal nemmermeer ophouden zulx te willen. Ick zals belyden: maar messaken het beletten van des wroeghers werck. Óf zal icket een mesdaad achten, het welvaren van zódanighen luyden van state ghewenscht te hebben? T'es wel zó dat hy met zyne Wetten ghemaackt hadde dat zulx voor my een mesdaad was: maar d'onwysheid altijd zich zelf lieghende en magh gheenssins der dinghen verdiensten veranderen. Zó en achte icx my, na den Socratischen Wet, óóck niet gheóórlóft de waarheid te helen, óf de loghen toe te stemmen: Maar hoe dat zulcx is, stelle ick ter waarderinghe van uwen ende der Wyzen óórdel.

Welcker zaecken beleed ende waarheid ick by gheschrifte ghestelt hebbe tót ghedenckenisse, op dat het den nakomers niet verholen en zoude blyven. Want wat ist van nóde te spreken vande valschelycke ghedichte brieven, daar met ick werde beschuldight, ghehoopt te hebben opte Roomsche Vryheid? Welcker bedrógh opentlyck zoude zyn ghebleken, zó my toeghelaten ware gheweest der wroeghers belydinghe zelf: het welck in allen handelen d'aldergróótste krachte heeft, te moghen ghebruycken. Want wat ander vryheid maghmen verhopen? Ende óch ófmen eenighe hadde moghen verhopen, ick zoude gheantwóórt hebben metten wóórden Canij: die, als ghezeyt werde dat hy gheweten hadde vande t'samen-zweringhe die ghedaan was teghen den Keyser Caio zone van Germanico, ter antwóórde ghaf: Hadde icket gheweten, ghy en zoud dat niet gheweten hebben. In welcke zake de droefheid myn zinnen zulx niet en heeft gheplompt, dat ick my zoude beklaghen vermids de góddelózen quade dinghen teghen de dueghde bestaan hebben: maar dat zy t'ghene zy verhoopten volbracht hebben, wondert my krachtelyck. Want het arghste te willen, komt moghelyck door ons ghebreck: maar teghen d'onnozelheid te vermoghen, zówat elck bóóswicht voorneemt, ende dit ten aanschouwen Godes, is een wonderlick ding. Daaromme heeft een van uwe bekenden niet t'onrecht ghevraaght: Zó daar een God is,

van waar komt het quaad? isser óóck gheen, van waar komt het ghoed? Maar óft den quaden menschen, die alder vromen, óóck des ghantschen Raads bloed begheren, gheóórlóft ware gheweest, my óóck te willen vernielen; als dien zy zaghen stryden voor den ghoeden ende voor den Rade: hadde ick dan óóck t'selve aan den Vaderen verschuldet? U ghedenckt nóch, zó icx achte, om dat ghy altyd jeghenwoordigh my stierde als ick iet zeggen ofte doen zoude: u ghedenckt, zegge ick, als de Koning dorstich zynde na t'ghemeen verderf, arbeyde om de mishandelinge teghen zyn hóócheid, daar mede Albinus was beteghen, den gantschen Raad op te leggen, met welcken verzekerdheid myns gevaarlickheids, ick d'onnozelheid des geheelen Raads beschermde. Ghy weet dat ick deze dingen warachtelyck verhale, ende óóck nóch nóyt tót mynder eeren gheroemt en hebbe: want hy mindert eenighsins de verholen vernoeghinghe zyns gewetens, die zulx voor óghen stellende, het lóón des gheruchts van zynen wercke ontfanget. Maar wat uytghang myn onnózelheid heeft ghecregen, ziedy. In plaatze van belóninghe des waarachtighen dueghds, val ick inde straf des valschen bóósheids. Ende wiens openbare belydenisse zyns bóósheids heeft óyt de Rechters zó eendraghtigh inde strengheid ghehad, dat niet, óf de doling des menschelycken verstands, óf den aart der fortuynen, voor allen menschen on-

zeker zynde, eenighe van henluyden en vermurwde? Zómen my hadde angheteghen dat ick hadde willen de kercke aan brand stellen, de Priesteren met een gódlóós zwaard de keel afsteken, ende alder vromen luyden leven laghen gheleyd hadde; men zoude my nóchtans billicx teghenwóórdigh door vonnisse, als zulx beleden hebbende, óf daar af overwonnen zynde, ghestraft hebben. Nu werde ick, wel vyfhondert duysend treden van daar zynde, onverhóórt óf verantwóórt, om myne zó zeer gheneghen wille tótten Raadsheren, verbannen ende ter dóód verwezen. O óf niemand móchte overwonnen werden schuldigh te zyn aan ghelycke mesdaad! D'onnózelheid van welcke schulde, zy zelve diese aanbrachten óóck wel zaghen: om welcke myne onnózelheid metten vermenghsele van eenighe bóósheid te verduysteren, zy gheloghen hebben, dat ick uyt staatzuchticheid myn geweeten met kerckdiefte besmet zoude hebben. Maar ghy my ingheplant zynde, verdreeft uyten zetel myns ghemoeds alle begheerte der aardsche dinghen: zó dat het den Kerckdiefte niet gheóórlóft en was in uwen óghen plaatze te hebben. Want ghy daghelycx mynen óóren ende ghedachten verbeelde met dat Pytagorische zeggen: Dient Gode. Ten voeghde my óóck niet de bystand der aldersnóódste gheesten te ghebruicken; dien ghy bereyde tót de hóócheyd van gódlyck te maken. Boven dat zó verantwóórden

my óóck vant vermoeden zulcker mesdaad het onschuldighe innerlixte deel myns huyzes, de verzaminghe myner alder eerlixte vrunden, myn schóónvader Symmachus die heylighe man, ende inder daad zelve eerwaardigh wezende. Maar, o bóósheid, zy nemen nóch het bewys van een zake zulcker gróter mesdaad, ende ick moet nóch schuldigh schynen aan dien quaaden handel: om dat ick met uwe leringhen opghevoed, ende met uwe zeden onderwezen ben. Alzó en ist nóch niet ghenoegh, dat uwe eerwaardicheid my niet altóós en heeft ghelpen; ten zy dan óóck dat ghy nóch daar en boven, om den haat die zy my draghen, meshandelt werdet. Zó komt óóck nóch deze toeghifte tót myne teghenheiden, dat veel luyder óórdeel t'óóghe heeft, niet op de verdiensten der dingen, maar opten uytghang des avontuurs: ende achten maar voorzien te wezen die dinghen welcke t'ghelux toestemmen pryst. Daar doort dan gheschied, dat de ghoede name alder eerst den ongheluckighen verlaat. Wat nu des vólx gheruchten zyn, hoe oneens ende hoe menighvuldigh die óórdelen zyn, verdriet my te herdencken: dat alleen wil ick zeggen, dat de laatste last des teghenspoeds is, dat alsmen den ellendighen eenighe mesdaad opleyd; zó werdt ghelóóft dat zy, t'ghene zy lyden, verdient hebben. Ende zeker, ick verstóten zynde uyt alle have, ontkleedt van staten, ende bevleckt van name,

hebbe straffinghe gheleden om weldoens wille. Maar my dunckt dat ick nu al zie de schandlycke winckelen der bozen van blydschappen ende vrueghden overvloeyen: elck vanden alder verdorvensten hópe, met nieuwen valscheiden der wroegheryen ghereed, de ghoeden uyt verschrickinghe van myn gevaarlickheid ter neder ghevelt: alle bóóswichten door onghestraftheid verstout, ende door lóón aanghelóckt te zyn, om alle bóósheid te volbrenghen, ende d'ónnózele niet alleen van veylicheid, maar óóck van beschermínghe beróóft te wezen. Daarom moet ick nu roepen.

V. RYM.

O Schepper van de lucht vol sterrenschóón,
Die stadigh rust in dynen hóghen tróón,
En snellyck draeyt den Hemel rond gheboghen,
T'gesternte moet u wetten ghoed ghedoghen:
Somtyts de Maan, haar broeder t'aanzicht bied,
Met vollen glants, daar door de nacht dan ziet.
  Oock berghen zich de kleyne Sterren klaar,
Zó haast de Maan de Zon terdt wat te naar:
Want dan verliest elck Ster der Manen lichte,
Die vande Zon, óóck zelf leent haar ghezichte.
Die Avondster verkoelt den avond laat,
En voor huer Heer, licht zy den dagheraad.
  Ghy winter koud, schudt af die blaan verdort,
Ghy sluyt die aard, en maackt de daghen kort.
De Zomer vólght, en deylt die snelle uren

Des korten nacht, daar mach gheen bruynheid duren.
U wysheid Heer, en u gróótdadicheid,
Gheeft maat het Jaar vol onghestadicheid.
Zó dat het lóf, door nóórdwind streng verjaaght,
Die wester zoet vernieut dat elck behaaght:
De groeyzaem lent ontfangt het dorre koren:
De vruchtbaar herfst gheeft hondert vout herboren,
Zó dat gheen ding zyn oude Wet verlaat,
T'gheschapen werck houd al zyn tyd en maat.
Hoe komt dan Heer, dat ghy diet al bestiert
Na zeker eynd, het redelyck ghediert
Óóck niet en dwingt in zyn moedwillicheden;
Maar laat Fortuyn onstadigh teghen reden
D'onnózel mensch belasten tót ghedult,
Met straffe zwaar, by bózen recht verschuld?
De zeden quaad zyn nu verheven zeer:
Quaaddoenders fel vertreden ghants ter neer,
Met onrecht gróót, d'oprechten heel onschuldigh.
De klare dueght int doncker schuylt gheduldigh:
Rechtvaardicheid wert jammerlyck ghequelt
Met bóósheits lóón, door onrecht en ghewelt.
Meynedicheid den quaden niet en schaadt,
T'bedrógh ghepronckt, met lóch, kryght eer en baat.
En alst den Prins (dien nu veel vólcken vrezen)
Maar lust, zó zal de hóóghste de neerste wezen.
O Gódt wiens Wet regeert onendelyck
U werld aanschout bedroeft ellendelyck.
Óóck t'vólck daar in, wel verd het beste deel
Ghesólt, gherólt na t'avontuurs beveel.
Betemt, o Heer, Rechtvaardigh en Almachtigh

Dees wilde Zee met haren vloeden krachtigh.
Dees werld bestierdt door uwe wysheid vroed,
Zó recht en vast, als ghy den Hemel doet.

V. PROSE.

Als ick deze dingen met een doorghaande droefheid ghehuylt hadde, heeft zy, zonder door myne klachten iet beweeght te zyn, met een vrundlyck ghelaat ghesproken: Zó haast als ick dy zagh truerigh ende wenende, merckte ick dat ghy waart ellendigh ende balling. Maar ick en wiste niet hoe wyt die ballingschap streckte, zó dyne reden dat niet gheopenbaard en hadde. Maar du voorwaar en biste van dynen Vaderlande zó wyt niet verdreven, maar verdoolt: óf zó du liever hebste te wanen dat du daar uyt biste verdreven, zó hebstu veel eer dy zelf verdreven. Want nemmermeer en zoudet iemand gheóórlóft zyn gheweest dy daar uyt te verdryven. Óf en ghedenckt dy niet in wat Vaderland du biste gheboren? niet zódanich als voormaals was der Atheniseren; beheerschapt metten ghebiede eender menichten: maar des eenighen Heren ende Konings die daar inne is, die welcke verblyd inde menichte, ende niet int verdryven der burgheren: met welx breydele beweeght, ende wiens rechtvaardicheid onderdanigh te zyn, d'alder opperste vryheid is. Óf is u onbekent die alderoudste Wet uwes stads, by de welcke onverbrekelick is besloten, dat niemandt daar

uyt ghebannen magh werden, die zyn woonplaatse daar inne heeft willen vesten? Want zó wie begrepen is binnen haren walle ende veste, ten is gheen vreze dat hy magh verschulden balling te wezen: maar zó wie daar óóck niet meer en gheert te wonen, die ist óóck terstond onwaardigh. Alzó en beweeght my niet zózeer de ghedaante dezer plaatzen, als dyns aanghezichts. Nóch ick en begheere niet zózeer de wanden dyns boeck-kamers verciert met elpenbeen ende met glazen, als de woonplaatze dyns ghemoeds. Waar inne ick hebbe ghehuyst, niet boecken, maar die sententien, (óf t'verstandt) van wylen myne boecken; t'welck den boecken dierbaar maackt. Ende voorwaar, du hebste van dyne verdiensten ant ghemeen beste wel warachtige, maar na de menighvuldicheid dynre weldaden, weynigh dingen ghesproken. Vande eerbaarheid ófte valscheid dynre betightinghen hebdy verhaalt t'gheen elcken kenlyck is. De bóósheiden ende bedrieghlyckheiden dynre wroeghers hebstu maar willen ter lóóp roeren: overmits zulx beter ende overvloedigher wert vermaart byden ghemeynen mans mont, alle zulx wel wetende. Du hebste óóck harde zere berispt de daad der onrechtvaardighen Raadsheren. Óóck hebstu ghetruert over onze beschuldighinghe, ende hebt beweent de schade van onze ghequetste eere. Ten laatsten is dyn droefheid verhitticht jeghen d'avontuur, ende

hebste beklaaght, dat de weldaden niet belóónt en worden na verdiensten. Ende int laatste dyner woedender Rymen hebdy ghestelt dyn wenschen, Dat de vrede, die den Hemel bestiert, het aartryck óóck bestieren zoude. Maar want dy opten halze leyd een veelvuldighe oplóóp der hertroeringhen, ende dat droefheid, tóórn ende hertzeer u verscheyddelyck elck tót zich trecken, zó en moghen nóch in dy, zó du nóch ghezindt beste, gheen crachtighe gheneesdrancken wercken: dus zal ick een weynigh tyds de lichtste ghebruycken; op dat t'gheen door de invlietende verstoornissen verhardt is in een gheswolle, vermits een zoetelycke handelinghe vermorruwet magh worden, om ontfanckelyck te worden de crachte van scherper gheneesdrancken.

VJ. RYM.

Die als de Zon opt heetste ryst,
Zaayt met een milde hand;
Zyn kóórn int dorre land,
En wert vant zaayzel niet ghespyst,
Zyn arbeyd blyft verloren;
Na eyckels magh hy sporen.
Die als het veld gherypt is blanck,
En als de Nóórdwind koud,
Ontkleedt het dorre woud;
Ten boschwaard dwaaslyck neemt zyn ghanck
Fioelkens zoet te plucken,
Ten zal hen niet ghelucken.

Die als de vórst den stróóm bevriest,
Ten Wynbergh gheerigh spoedt,
Om plucken druyfkens zoet;
Zyn tyd en moeyten ghants verliest
Want inden sneeu begraven
Gheeft Bacchus niemand ghaven.
Gód ghevet al zyn ampt en tyd:
Al wat hy schickt en weert,
En mengt zich niet verkeert.
Zó wie zyn schicking teghen strydt,
En t'werck póóght te verhaasten;
Betruert zyn doen ten laatsten.

VJ. PROSE.

Zulstu dan niet ghedóghen, dat ick eerst met een weynigh vraghens aanroere den state dyns ghemoeds, omme te moghen verstaan de wyze dynre ghenezinghe? Vraaght, zeyde ick, na dyn ghelieven wat du wilste, op dat ick het ghevraaghde beantwóórde. Doe zeyde zy: Meyndy dat deze wereld by onbedachte ende avontuurlycke ghevallen wert beweeght? óf houdy datter eenigh bestier van redene in is? Ick en kan in gheenre wyze vermoeden, (zeyde ick) dat zó zekere dingen door een avontuurlyck gheval zouden werden beweeght: maar ick weet dat Gód de schepper zyne schepselen bestiert: van welcke waarheid myns ghevoelens, my nemmermeer eenighe tyd en zal beróven. Alzó ist sprack sy, want dat hebdy nóch een weynigh te voren

gherymt: maar beclaaghde dat alleen de menschen ghestelt waren buyten de bezórghinghe Godes: Want du en twyfeldes niet, óf alle d'andere dingen en waren bestiert by redene. Hey, hoe zeere wondert my, dat du in zó ghezonden ghevoelen ghestelt zynde, nóch zieck mooghste wezen. Maar laat het ons wat dieper onderzoecken. Ick mercke dat daar nóch iet, ick en weet wat, ghebreck is. Maar zegt my, nadien du niet en twyfelste of deze wereld en wert bestiert van Gode: merckstu óóck wel met wat roeder zy wert bestiert? Nauwelyx (zeyde ick) en versta ick de meyninghe uwer vraghen: dus kan ick qualyck opt ghevraaghde antwóórden. Hevet my (zeyde zy) dan óóck bedroghen, datter iet ghebrack, waar duer, als duer de splete eenre stercker wallen, de zieckte der verstoringhen ingheslopen is in dyn ghemoed? Maar zegt my, Ghedenckt dy niet, welck daar zy der dingen eynde? óf t'gheen daar toe zich alt voornemen der naturen streckt? Ick hads wel ghehóórt, zeyde ick, maar de droefheid heeft de ghedenckenisse verduystert. Maar hoe weetstu, wanenher alle dingen voortkomen? Dat weet ick, zeyde ick, ende antwóórde Dat het Gód is. Maar hoe macht zyn dat du het beghinsel wetende, het eynde der dingen dy is verholen? Dit zyn voorwaar de zeden, ende dit ist vermoghen der beroerten des ghemoeds: dat zy den mensche wel van zynen stede rucken, dóch zyn kennis niet

ghantselyck uyt roeden moghen. Maar dit wilde ick mede wel beantwóórt hebben: Ghedenckt dy óóck dattu een mensche biste? Zoude ick dat niet ghedencken? sprack ick. Mooghdy dan verklaren, wat een mensche is? Vraaghdy my dat? óf ick my weet te wezen een redelyck ende sterflyck dier? Dat weet ick, ende dat belyde ick my te wezen. Weetstu (sprack zy) dy niet anders te wezen? Niet. Nu weet ick (zeyde zy) een ander, ja de alder meeste óórzake dynre zieckte: du hebste vergheten te weten wat du zelf biste. Alzó hebbe ick te vollen ghevonden d'óórsprong dynre ziekten, ende den toeghang tót verwervinghe dynre ghezondheid. Want, overmits du door verghetenheid dyns zelves verwerret biste, zó hebstu dy zelve bedroeft, als óf du balling ende dynre eyghen goederen beróóft waerst. Want nadien dy onkondt es, welck daar zy der dingen eynde: zó waanstu de quade ende bóze menschen, moghende ende zaligh te wezen; ende want dy vergheten is met wat roeder óf stier de wereld wert bestiert: zó waanstu deze veranderinghen der avontuuren te zwerven zonder bestierder. T'welck gróte zaken zyn, niet alleen tót ziekte, maar óóck ten dóde. Dóch ghedanckt zy de ghever der ghezondheid, dat de nature dy noch niet gheheelyck en heeft verlaten. Wy hebben nóch het gróótste voedsel des ghezondheids, te weten, het ware ghevoelen vande bestieringhe des werelds: als die ghelóófste,

dat die niet en is onderworpen d'onbedachtheid des ghevals, maar de godlycke redene. Vreest daaromme niet: want uyt dit alderkleynste vonxken is dy nu de levende wermte verschenen. Maar want het nóch ghenen tyd en is om stercker raad te bruycken, ende der ghemoeden aart zódanigh blyckt te wezen, dat zó dickwils als zy verwerpen de ware vermoedinghen, zy valsche aannemen: waar uyt dan voortghekomen es de nevel der verstoringhen, die het ware ghezicht verwert. Dezen nevel wil ick allenxkens póghen te verminderen met zachte ende middelbare gheneesdrancken: ten eynde, dat, als de duysternissen der bedrieghlycke hertsroeringhen veriaaght zullen zyn, du zulste moghen bekennen den glants des warachtighen lichts.

VIJ. RYM.

Wanneer de Sterren zyn betoghen
Met wolcken zwart dick ende zwaar,
En connen zy op d'aard niet toghen
Haar glinstrich licht schoon reyn en claar.
Alst water vlack en spieghel schóne
Met slyck beroert is door den wind;
En doet het meer gheen klaar vertóne
Vant zand dat dorstigh t'nat verslint.
De zilver beeck int neder vlieten
Van berghen hóógh wert dick bezet,
Met klippen steyl, en moet afschieten
Zyn krommen lóóp, door zulck belet.

Dus moet ghy mensch, wildy aanschouwen
Met óghen klaar de waarheid puur;
Den rechten wegh ghestadigh houwen,
En vólghen dueghd int zoet en zuur.
Verdryft die vruechd, verdryft het vrezen
Verdryft den hoop, en droefheid bang.
Waar dees ghebieden, moet óóck wezen
Een blind ghemoed met quaadheids dwang.

II. Boeck.

J. PROSE.

Daar na zweegh zy een weynigh, ende als zy met een zedigh stil zwyghen myn opmerckingh bemerckte, beghan zy aldus: Ist zó dat ick grondlick d'óórzaack ende ghesteltenisse dynre zieckte kenne: zó queelstu door de herts-tóchte ende begheerte dyns voorleden voorspoeds: de welcke verandert zynde, zó du dy zelve dichtste, heeft óóck verkeerd den staat dyns ghemoeds. Ick ken haar veel danighe blancketselen des onghelux voortekens wel. Want zy hout metten ghenen die zy bestaat te bedrieghen in d'aldersmekelixte meewaricheid, tót dat zy met een onlydelycke droefheid verwert den ghenen die zy onghewaant verlaat: ende zó du haren aart, zeden ende belóninghe herdóchtes: du zoudste verstaan, dattu door haar niet schóóns verworven nóch verloren en hebste. Maar ick en behoef (zó ick meyne) niet zeer te arbeyden, om deze dingen dy weder in ghedenckenisse te brenghen. Want du pleeghste haar, als zy dy smekende teghenwóórdigh was, met manlycke wóórden aan te tasten, ende haar met spruecken by dy int verborghen van ons ghehóórt, te vervólghen. Dóch alle schielycke veranderingh der dingen, en gheschied niet zonder eenrehande beroerte der ghemoeden. Hier door komet dat du óóck een weynigh van dyn gherusticheid bist afgheweken.

Maar het is tyd dat du wat zachts ende wat lieflyx inslorpste ende smaaxte: t'welck inghedronghen zynde tót dyn ingheweyde, den wegh zal bereyden tót krachtigher drancken. Laat hier dan by zyn de vroedmaking der Redenrykelycker zoeticheid: die alleen den rechten wegh wandert, zó wanneer zy onze inzettinghen niet en verlaat: ende ghesamentlyck óóck met haar de Musike onzes huyzes dienstmaarte, om te zinghen, alsnu lichter, alsdan zwaarder zang. Wat ist dan, o mensche, dat dy ter neder heeft gheworpen in droefheid ende trueren? Ick ghelóve dat du wat nieus ende onghewoonlyx hebste ghezien. Du doolste, zó du waanste t'avontuur teghen dy verandert te zyn. Dit zyn altyd hare zeden, dits haar aart. Zy heeft veel eer betoont haar eyghentlycke bestendicheid in deze hare veranderlickheid. Zódanigh was zy als zy smeekte, ende als zy met de valsche aanloxelen des zalicheids met dy haar kortswyl dreef. Du hebste vernomen wat daar zy het twyfelyck ghelaat dezer blinder Góddinnen: ende zy die haar zelf voor anderen nóch vermomt, es dy ghantselyck bekent gheworden. Behaaghtse dy, bruyckt hare zeden, zonder klaghen. Verschrixtu voor hare ontrou; verachtse, ende verwerpt deze verderflycke beschimpster. Want het zelve dat dy nu óórzake is van zó gróten droefheid, behóórde óórzaack te wezen van dyne gherusticheid: want dy heeft verlaten de ghene, vande

welcke nemmermeer iemandt verzekert en magh zyn, dat zy hem niet en zal verlaten. Óf waardeerstu voor dierbaar, t'gheluck dat nóch wegh zal ghaan? of is dy het avontuur waard, dat niet trou is int blyven, ende dat nóch droefheid zal aanbrenghen alst wegh ghaat. Ist dan dat de fortuyn door willekuer niet ghehouden en magh worden, ende dat zy vluchtende ellendigh maackt: wat is doch deze vluchtighe anders dan eenrehande teken, van een toekomende ellendicheid? Want het is niet ghenoegh datmen aanschouwet t'ghene voor óghen is: Maar de voorzichticheid overweeght der zaken eynde, ende maackt, overmids der zelver verandering, over weder zyden, datmen niet en vreest de dreyghementen, nóch niet en wenscht de smeecklyckheyden des avontuurs. Ten laatsten moetstu met ghelycken moede ghedóghen, wat int hóf des Fortuyns gheschied: na dat du eenmaal dynen halze haar iuck hebste onderworpen. Zoudstu willen voorschryven een wet van blyven ende van wegh-ghaan haar, die du vrywilligh tót een vrou hebste verkoren? Zulstu niet onrecht handelen, ende door dyne ongheduldicheid dynen staat verbitteren, die du niet en mooghste verbeteren? Zó du den winden dyn zeyl bevaalste, en zoudstu niet varen daart dy gheliefde, maar daar t'gheblaas dy zoude dryven. Zó du den acker dyn zaad betroudes, zoudstu de onvruchtbare met de vruchtbare

Jaren niet moeten voor ghoed nemen. Hebstu dy zelf t'avontuur, om daar af bevooght te worden, overghegheven: zó moetstu dynre vrouwen zeden onderdanigh zyn. Waanstu t'ghedruysch des ommelopenden Rads op te houden? O du alderdwaaste der sterflycke menschen: zó zy beghint te blyven, zó hout zy op avontuur te wezen.

J. RYM.

Als deze draayt met haar verwaande hand
En snel verkeert by buerten alle dingen:
Kan zy, ghelyck een Zee het driftigh zand,
Het hóógh beneen, en t'onderst boven bringhen.
  Haar wreedheid temdt den Princen grouwelyck,
Haar valscheid doet den nedren rasch verhoghen.
Zy lacht om t'volx verzuchten rouwelijck:
Bespót elx leed dat zy hen doet ghedóghen.
  Dit is haar spel, haar kracht zy dus beproeft,
En tóónt huer vólck wat vreemds in haar nature.
Den eenen zy ellendelyck bedroeft,
En d'ander maackt zy blyd ter zelver ure.

IJ. PROSE.

Ick wilde wel inden name van d'Avontuure een weynigh met dy handelen. Merckt dan óf het recht heeft. Wat beschuldichstu, o Mensche, my met dyne daaghlyxe beklaghten? Wat onghelyck hebben wy dy ghedaan? Wat ghoederen hebben wy dy benomen? Pleyt met my voor wat

rechter du wilste vande staten ende bezittinghen? ende zó du my mooghste bewyzen dat eenighe dezer dingen eenigher sterflycker menschen eyghendommen zyn: ick zal willigh, t'gheen ghy weder eyscht, bekennen het uwe gheweest te zyn. Als nature dy uyt moeders lyf voortbracht, ontfing ick dy naackt ende alder dingen behoeftigh. Met myne Ryckdommen hebbe ick dy opghevoedt: ende hebbe dy met gheneyghder jonste weeldelyck (het welcke dy nu onzer ongheduldigh maackt) opghebracht. Ick omhelsde dy met alder overvloedicheid ende waardicheid, zóveel in mynre macht was. Nu ghelieft my myn hand weder tót my te trecken. Du hebste dy te bedancken van eens anders ghoed ghebruyckt te hebben. Du en hebste gheen recht om te klaghen, als óf du iet vant dyne ghantselick haddest verloren. Wat zuchtste du dan? Gheen gheweld en is dy van ons gheschiedt. Ryckdomme, eere, ende d'andere zódanighe dingen behóren my toe, als dienstboden kennen zy my voor haar vrouwe: met my komen zy, ende als ick weghgha, scheiden zy. Ick veste stoutelick, zó t'ghene du klaaghste verloren te hebben, dyn eyghen waax gheweest, dattu t'selve gheenssins verloren en zoudtste hebben. Óf zal my alleen verboden zyn myns rechts te ghebruyken? Den Hemel is gheóórlóft klare daghen vóórt te brenghen, ende die zelve wederomme met duystere nachten te verber-

ghen. Den Jare is gheóórlóft het aardryck nu met bloemen ende vruchten te vercieren, dan weder met reghen ende koude te verwoesten. De Zee heeft macht nu met vlacke strómen te smeecken, dan weder met stórmen ende hóghe baren te verschricken. Zal dan der menschen onverzadelycke begheerlickheid my binden aan een standvasticheid die vreemd is van onze zeden? Dit is onze macht, dit spel spelen wy stadelyck: wy wenden met draeyelicke rondheid het rad omme: nemende onzen lust daar inne dat wy t'onderste boven ende t'bovenste onder keren. Styght op, zóót dy belieft, met zulcken ghedinghe, dat du het voor gheen onrecht en achtest, weder af te dalen, alst de wyze myns spels vereyscht. Óf waren dy myne zeden onbekend? Wistu niet dat Croesus der Lydier Koning, die onlanx te voren ontsichlick was voor Cyro, terstond daar na den vlammen werde ghelevert, ende door den reghen vanden Hemel komende beschermt werde? Is dy ontghaan dat Paulus met ghoedertieren tranen beweende d'ellendicheid des Konings Persi van hen ghevanghen zynde. Wat beweent anders t'gheroep der truerspelen, dant avontuur met eenen onbescheiden slach koningryken ommekerende. Hebdy nóch Jongheling zynde niet gheleert dat op Juppiters dorpel leggen twee vaten, een met ghoede, ende een met quade wyn? Wat? óf du te gulzichlyck vanden ghoeden ingheslockt

hebste? óf ick nóch niet heel van dy ghescheyden en ware? óf deze myne onstadicheid zelve, dy rechte óórzake ware, om beter zaken te verhopen? En wilt in dynen ghemoede niet trueren, nóch en wilt ghestelt zynde int ryck dat yghelyck ghemeen is, niet begheeren te leven met een recht op dy zelve.

IJ. RYM.

Al ghave Gód zó vele ghoeden,
Als zand in Zee omwentelt werd,
Óf alsmen sterren magh vermoeden
Te blincken aan den Hemel zwert:
En zyn jonste milde
D'hand niet sluyten wilde
Van zyn ghift na wensch:
Nóch zou niet ophouwen
Het beklagh vol rouwen
Vande zótte mensch.
Al kreegh een hert na t'gheld begheerlyck
Alleen al t'ghoud vant aardryck rond:
Al kreegh de eerzucht staten eerlyck
Na lust zyns herten onghezond:
Hy zal doort verwerven
Zyn begheerten sterven,
Zó t'hout vlammen blust.
T'hebben schuylt te rugge
Nieu-ghier werdt vlugs vlugge
Door een gróter lust.
Wat matigh tóóm zal dan betemmen

Begheert' onmatigh met die maat:
Van t'hert dat door zyn weeldigh zwemmen
In gaven gróót meer dorsts ontfaat?
Wiens begheerten meeren
Door behoefts ontberen?
Die verarmt doort goed?
Gheentyds is hy rycke
Die zich truerichlycke
Ryck zynde, arm vermoedt.

IIJ. PROSE.

Zó dan het avontuur met deze redenen voor haar teghen dy sprake: du en zoudste voorwaar niet altóós daar teghens konnen zeggen. Óf zó du iet hebste om dyne beklachten rechtelyck te verantwóórden, zó mooghstu dat vóórtbrenghen, wy zullen dy om zeggen ghehóór gheven. Doe zeyde ick: Deze dingen hebben zeker wel eenen schónen schyn: óóck zynze besmeert metten honigh der zoeter Rederycken ende Musycken: dóch vermaken zy dan alleenlyck, als zy ghehóórt werden: Maar t'ghevoelen des zeers leyt den ellendighen al te diep. Zó dat als deze dinghen aflaten te klincken inden óren, d'ingheplante droefheid het ghemoed weder bezwaart. Dat is (zeyde zy) alzo: want dit en zyn nóch gheen medecynen voor dyn zieckte: maar eenrehande verzachtinghen dyns droefheids, zódanigh wezende, datze nóch gheen ghenezende raad en kan toelaten. Deze wil ick t'zynder tyd

vóórtbrenghen teghen de qualen, die dyne inwendicheid doordringhen. Maar op dat du dy zelve niet ellendigh en waanste: zegt dóch is dy dyns ghelux gróótheid ende wyze vergheten? Ick zwyghe dat na het afsterven dyns vaders, de alder opperste mannen dynre zórghe hebben ghedraghen: Dat du ontfanghen biste in de maaghschappe vande Princen der Stede: Ende dattu (t'welk d'alder waardighste aart van maaghschappe is) eer aanghenaam, dan naaste begonste te wezen. Als du voorzien waartste met zódanighen achtbaarheid dyns schóónvaders, met die kuyscheid dynre huysvrouwen, ende mette bequaamheid van zó manlycke kinderen: wie en heeft dy niet gheacht voor d'alder gheluckichste mensch. Ick sla over (want ick ghemeene dingen wil voorby ghaan) die hóghe staten dynre jonckheid, die den ouden waren afgheslaghen, maar my lust te komen tótten byzunderen tóp dyns ghelux. Zeker zó die vrucht der sterflycke zaken eenigh ghewicht van zalicheid magh hebben: zoude die herdenckenisse van zódanighen voorspoed, door eenighe zware last der teghenspoeden, hoe gróót die óóck ware, óóck moghen weghghenomen werden? Als du zaachste verheffen dyne twee zonen Raads heeren ende uyt dynen huyze gheleyden met menichte der Vaderen, tót een blydschappe der ghemeynten: Als zy te hove opten eeren stoelen zittende, du wezende Redenaar des Ko-

ninglycken lófs, de eere van verstandicheid ende welsprekentheid verdiendes: als du een Oudburghermeester tusschen hen beyden inden Ring, der omstaande menichten verlanghen met een triumphelycke mildheid verzadeste. Doe hebstu (zó ick meyne) het gheluck schóón wóórden ghegheven, als zy dy niet anders dan haar dertelaersken troetelde. Du hebste een ghave ontfanghen, die zy nóyt ghemeyn man met ghedeylt en hadde. Wilstu dan met het avontuur in rekening treden? Nu eerst heeft zy dy met een nydich óógh aanghezien. Ist dattu aanmerxte t'ghetal ende de mate dynre zó blyde als truerighe zaken: du en zulste dy alsnóch niet moghen ontkennen gheluckich te wezen. Maar ist zó dattu dy zelve daarom niet gheluckigh en waanste te zyne, overmids de dingen die doe vrólyck schenen vervloghen zyn: zó en hebstu dy zelve nu óóck niet ellendigh te waanen, ghemerckt die dingen die nu truerigh schynen óóck vervlieghen. Óf koomstu nu eerst schielycken als een vreemdeling in dezen schouspele des levens? Waanstu dan óóck eenighe stantvasticheid te wezen inde menschelycke dingen? neemt een snelle ure niet dickmaal den mensche zelve wech? Want al hoe wel de trouwe der avontuurlycke dingen zeltzaam is: zó is nóchtans de laatste dagh des levens, eenrehande dóód van óóck het byblyvende gheluck. Wat meyndy dan daar dóch aan te zyn gheleghen: óf du stervende haar verlaatste, dan zy dy wechvliedende?

IIJ. RYM.

Als aanden troon klaar en doorluchtelicken
De ghouden zon met helder licht verschynt:
Dan moet het licht der bleycke sterren wycken.
Voor t'meeste licht altyd het minst verdwynt.
  Int ghroene woud als laeuwe Wester winden
Beweghen t'lóf, dan plucktmer róóskens róód:
Maar als het zuyd zyn stormblaas wil ontbinden,
Verwelckt de bloem, dan vintmer dóórnen blóót.
  De Nóórdwind fel met zyne vlaghen woedigh
Verheft dickmaal die baren inde lucht.
Verkeert de wereld dickwils en dus spoedigh:
Zó is hy wys, die haar ontrou ontvlucht.
  Zó is hy wys die niet en wil betrouwen
D'ontrou van t'volck, van t'gheld daar elck om kyft.
Het moet hier al den Nóódwet Gódes houwen.
Niet is ghemaackt dat hier bestendigh blyft.

IIIJ. PROSE.

Warachtighe zaken, zeyde ick doe, verteldy, O voedstere alder dueghden: óóck magh ick niet lóchenen d'aldersnelste lóóp myns ghelux. Maar dat ist dat my int herdencken des te heftigher quelt. Want onder alle teghenspoed des avontuurs ist d'alder ongheluckighste aart des onghelux, gheluckigh gheweest te zyn. Maar sprack zy, De straf dyns valschen waans, die du nu ghedóóghste, en mooghste met recht den dingen niet wyten. Want zó dy beweeght die ydele name des avontuurlycken zalicheids, zó

mooghstu met my overleggen van hoe veele ende óóck d'alder gróótste ghoederen du nóch overvloeyes. Want zó du nóch onghequetst ende onbedorven door Gódes wille behouden hebste het alderdierbaarste dattu onder alle des avontuurs ghoederen bezaatste: mooghstu de beste dingen nóch behoudende óóck met recht dy beklaghen vanden onghelucke? Nu leeft nóch ghezond dyn Schóónvader Symmachus; het alderweerdichste kleynnóód des menschelicken gheslachts, t'welck du zelf niet onghaerne om de waarde dyns levens zoudeste kopen: een man wezende ghemaackt ghantselyck uyt wysheid ende dueghden, die by zich zelf veyligh zynde, t'gheweld dat dy gheschied, betruert. Dyn huysvrouwe leeft nóch zedigh van verstand, uytghelezen in kuyscher schamelheid, ende (op dat ick alle hare gaven int kort vervate) haar vader ghelyck zynde: zy leeft, zegge ick, ende dezes levens verdrietigh wezende bewaart zyt alleenlyck voor dy, zy verdwynt van droefheid ende tranen om dynen wille: waar door alleen dyn gheluck, zó ick zelve óóck bekenne wert vermindert. Wat zal ick zeggen van dyne raedsheerlicke zonen: In welcker jonckheid zich nu al laat mercken de verstandelickheid huers vaders ende gróótvaders. Daaromme, nadien de voorneemste zórghvuldicheid aller menschen streckt tót des levens behoudenis: O hoe zaligh bistu, zó du dyne ghoeden bekenste, die óóck nu nóch hebste die din-

gen, welcke niemand en twyfelt dierbaarder dan t'leven te wezen. Zó dróóght nu óóck dyne tranen. Want het avontuur en is dy nóch gheenssins in alles hatelick: zó en heeft dy óóck nóch niet al te krachtighen stórm overvallen: want de voorschreven anckeren klemmen nóch vast; die dy niet en zullen laten ontbreken tróóst, nóch vanden teghenwóórdighen, nóch vanden toekomenden tyd. Ick begheere óóck (zeyde ick) dat zy vast moghen klemmen. Want zó lang die by ons blyven, zullen wy (t'gha zóót wil) nóch ontzwemmen: maar wat gróter eere onze waardicheid ontvallen is, ziedy wel. Doe zeyde zy, Wy hebben al een weynigh ghevoordert, zó dy maar int gheheel dyn staat niet en verdriet. Dóch ick en magh dyne tederheid niet verdraghen: dat du zó droeflick ende anxtelick beklaaghst dyn gheluck iet wat vermindert te zyn. Wie isser zó volkomentlick gheluckigh, die niet in eenigh deel zyns staats een onbenoeghen heeft. Een zórghlick ding is de ghedaante der menschelicker ghoederen: als die nemmermeer ghezamentlick iemanden te deele werden, nóch eeuwelick en duren. De deze overvloeyt van inkoomsten, maar hy schaamt zich zyns onedelen afkoomsts. Een ander is door zyn Edelheid vermaart, maar want hy benaut is door kleynheid van ghoeden, zoude hy liever onbekendt willen zyn. Een darde is edel ende ryck, maar truert om dat hy onghehouwelyckt is. Zulck is ghelucke-

lick ghehouwet, maar vermeert zyn inkomsten voor een vreemd erfghenaam. Wederom is een ander door kinderzalicheid verblyt gheweest; maar hy beweent de misdaden zynre zonen óf dochteren. Daarom en vernoeght niemant lichtelick met zynen state. Want elck dezer dingen heeft iet in dat d'onverzóchte niet en verstaat, óf dat de verzóchte ontziet. Voeght hier nóch by, dat d'aldergheluckichste zó teder van zinnen zyn, dat (zó alle dingen niet na haren wille ghaan) zyluyden, als alle teghenheid onghewoon zynde, door d'alderminste wederwaardicheid ter neder gheworpen worden: zó dat het zeer kleyne dingen zyn, die den aldergheluckichsten den hóófdsom haarder zalicheid beróven. Hoe veele meyndy datter wel zyn die zouden waanen inden Hemel te wezen: indien henluyden het alderminste deel dyns overghebleven ghelux mocht ghebueren? Deze plaatze zelve, by dy ballingschap ghenaamt, is der inwoonderen Vaderland. Zó ghants en isser niet ellendigh, dan datmen zulx waant: Daar teghen is den ghelyckmoedighen ghedógher alle avontuure zalich (óf ghoed.) Wie is zó gheluckigh, die strax als hy ongheduldigh wert, niet en begheert zynen staat te veranderen? met hoe veele bitterheyden is de zoeticheid des menschelicken ghelux vermengt: t'welck oft schóón den ghenieter lieflick schynt, nochtans des te min niet en magh eenighzins ghehouden worden, alst

wech wil ghaan. Zó blyckt daar by hoe ellendigh dat de menschelicke zalicheid is: die niet ghedurichlick en blyft byden ghelyckmoedighen: ende den zórghvuldighen ghenieters niet ghantselyk en verlustight. Waarom zoeckt ghy dan (O sterflicke menschen) de zalicheid buyten u, die binnen u is gheleghen? Dóling ende onverstand verwert u. Ick zal dy int kort tónen den grond des oppersten zalicheids. Is dy óóck iet waarders dan du zelf biste? Neen zuldy zeggen. Daaromme, zó du dyns zelfs maghtigh waardste: du zoudste bezitten dat du nemmermeer en zoudste willen verliezen, dat dy óóck het avontuur niet en zoude moghen benemen. Maar op dattu mooghste bekennen dat de zalicheid in deze avontuurlyke dingen niet en mach bestaan, zó besluyt aldus: Indien zalicheid is het opperste ghoed der naturen der gheenre die redene ghebruyckt, ende is t'ghene hen eenighsins magh werden benomen, het opperste ghoed niet; want beter dan datte is t'ghene niet wegh ghenomen en magh worden. Zó ist dan openbaar dat de onbestendicheid des avontuurs niet en magh strecken tót verkryghing van zalicheid. Boven dien zó weet de ghene, dien deze vluchtighe fortuyne verheft, óf hy en weet niet, dat zy veranderlyck is. Weet hyt niet, wat gheluckzalicheid magh dóch zyn by de blinde onwetenheid? Weet hyt, zo moet hy nóódlyck vrezen haar te verliezen, die ontwyfelyck weet datze magh verloren wor-

den: Deshalven die stadighe vreze niet toe en laat dat hy zaligh zy. Óf zoude hyt, indien hyze verloor, meynen niet te achten? Zó moet het dan óóck een zeer kleyn ghoed wezen, datmen ghelyckmoedelick kan verliezen. Ende want du de zelve bist, dien ick weet te ghelóven ende ingheplant te zyn met vele bewyzinghen, dat der menschen zielen gheenssins sterffelyck en zyn, ende want het óóck kenlyck is, dat d'avontuurlycke zalicheid eynde neemt metten lyflycken dóde: zó en is niet te twyfelen, indien deze avontuurlycke zalicheid zaligh magh maken, óf alle t'menschelycke gheslacht en moet eyndelyck door den dóód vervallen in ellendicheid. Maar nadien wy weeten datter veele des zalicheid vruchte ghezócht hebben, niet alleen door den dóód, maar óóck mede met pynen ende smerten: Hoe magh dan dóch het jeghenwoordighe leven zaligh maken, t'welck niet onzalich en maackt den ghenen die t'leven al overghebracht hebben?

IIIJ. RYM.

Wie bouwen wil zyn woonstee vast
Voorzichtigh en ghedurichlyck:
Dat d'óóster stórm nóch gólvens last,
Die niet verniel onstuyrichlyck:
Die moet d'onzeker Zee vermyden,
En stellen t'hóógh ghebercht ter zyden,
Óóck mee de zórghelycke strand,

En t'dórstigh dróógh onstade zand.
Ghemerckt de wilde zuyden wind
De Zee omwentelt dryft en iaaght:
En t'zand dat gheen ghoey kalck en bind
Gheen wichtigh last bestendigh draaght.
Op t'hóghe treffen meest die vlaghen:
Het neerste kiest, dat vreest gheen plaghen.
Wilt ghy dan wonen veylichlyck,
Bout opten steenklip heylichlyck.
Al blixemt dan de donderslagh
Al raast de zee verwoedelyck,
Ghy blyft in rust vry van gheklagh
Beschermt int laghe vroedelyck.
Vast op den grondt die niet magh wancken:
Vast blyft u rust, des ghy mooght dancken,
Den ghever vande wysheid vroed:
Dan spót vry met des werelts onspoed.

V. PROSE.

Maar want nu in dy plaats grypt het voedzel mynder redenen, zó wil ick stercker ghebruycken. Wel aan, ghenomen dat nu des Avontuurs ghaven niet verghanckelick en waren nóch vluchtigh: wat is daar inne, dat immermeer dyns magh werden, óf dat wel gheaanmerckt óf doorzien zynde, niet en zoude versnóden? Zyn dan óóck de Ryckdommen, óf van dynent weghen, óf om haar zelfs willen dierbaar? Wat is onder deze t'beste, t'ghoud, óf het by een gheraapte gheld? Maar dit is lóflycker int uytgheven dan

int verghaderen. Want altyd maackt ghiericheid hatelycke, maar mildheid lóflycke luyden. Nadien nu t'ghene dat over ghaat tót een ander, by niemand en magh blyven: zó is het gheld dan eerst dierbaar, alst door mildheids ghebruyck tót anderen komende, niet meer en werd bezeten. Zó t'zelve óóck wederomme, alzó veel alle t'vólck te zamen heeft, by eenen worde verghadert: het zoude alle d'andere behoeftigh maken. Ende zeker een eenighe stemme magh teffens t'ghehóór van veelen vervullen: maar uwe ryckdommen en moghen niet onvermindert tót veelen komen. t'welck gheschiedende, moeten zy nóódlyck allen die zy verlaten, arm maken. O deshalven arme ende behoeftighe ryckdommen, die niet ghantselyck van veelen en moghen ghehad worden, ende tót niemand en komen zonder verarminghe der anderen. Óf verlustight der ghesteenten glantse den óóghen? Dóch is in deze klaarheid iet byzonders, dat komt den ghesteenten toe, niet den menschen: welcker gróótachting vanden ghesteenten my krachtelyck verwondert. Want wat magh dóch met recht schóóns wezen voor de levende ende redelycke mensch, inden dingen die der zielen beweghing, ende der leden t'samenvoeghinghe ontberen? Welcke dingen, alhoe wel zy als wercken des scheppers ende door haren onderscheid iet wat van d'alderminste schóónheid deelachtigh zyn: zó zyn zy nochtans ghestelt beneden

uwe hóóghwaardicheid, ende en zyn uwer verwonderinghe gheenssins waardigh. Óf vermaackt u der ackeren schóónheid? Waarom niet? Want het is een schóón deel des alder schóónsten werx. Zó nemen wy bywylen ghenuecht inde ghedaante vande stille Zee: zó verwonderen wy ons vanden Hemel, vande Sterren, vande Mane ende vande Zonne, ghaan eenighe dezer dingen dy iet wat aan? Derfstu dy van eenigher zulcker glantse beroemen? Óf werdstu onderscheyden met die vróóghtydighe bloemen? Óf komen uyt dyne vruchtbaarheid vóórt die zomerlycke vruchten? Wat laatstu dy verrucken van ydele vruechde? wat omhelstu d'uyterlycke ghoeden als óf die dyn waren? Nemmermeer en zal t'gheluck dy eyghen maken, t'gheen der dingen nature vreemd van dy heeft ghemaackt. De vruchten der aarden behóren ontwyfelyck tótter dieren voedsele. Maar zó du wilste dyne behoefticheid vernoeghen, met t'gheen dat ghenoegh is voor de nature, en ist niet nódigh dat du begheerste des ghelux overvloedicheid. Want de natuur is met d'alder minste dingen te vreden. Maar zó du desselvens verzaadheid nóch met overvloedighe dingen wilt terghen: zó zal t'ghene du boven nóódturft innepropste, dy onlustigh óf quetzelyck werden. Maar waandyt dan óóck schóón te zyn, dattu blinckest met verscheiden ghewaden: zó zal ick my (zó daar een bevallyck aanschouwen inne is) verwonde-

ren vanden aart des stófs, óf van des kleermakers konst. Óf maackt dy zaligh den langhen staert der knapen? Die zelve, zózy van quade zeden zyn, strecken den huyze een schadelycke last, die vyantlyck is haren Here zelf: maar zyn zy vroom, hoe zal een anders vroomheid onder dyne Ryckdommen gherekent moghen worden? Uyt al t'welck klaarlyck werd betóónt dat dezer dingen gheene, die du rekenste dyne ghoederen te wezen, dyn ghoeden zyn. Zó dan inde zelve gheen begheerlycke schóónheid en is, waarom bedroeft dy t'verlies, óf verblyt dy het behouden der zelver? Zyn zy schóón uyter naturen, wat ghaat dy dat aan? want deze dingen van zelfs al behaaghlyck zouden gheweest hebben, óf zy schóón afghescheyden waren gheweest van dyne ryckdommen. Nóchte zy en zyn niet schóón om deswillen, dat zy ghekomen zyn onder dyne ryckdommen: maar om dat zy schóón schenen, hebstu die dyne ryckdommen willen tóe eyghenen. Maar waar toe begheerstu zódanighen ghedruysch des ghelucx? om dat ghy (meyne ick) met d'overvloed het ghebreck hebste willen verdryven. Maar dit valt dy recht anders; want tót de beschermínghe vande verscheydenheid des kostelicken huysraads behoeftmen vele hulps: ende dit is waarachtigh, dat zy zeer veele behoeven, die veele bezitten: daar teghen zy alderminst behoeven, die huere overvloedicheid rekenen na der naturen behoefticheid, ende niet na

den overvloedt van eerzuchticheid. Isser dan alzó ghantselick gheen eyghen ófte ingheboren ghoed altóós in u luyden, dat ghy in uyterlicke ende afghescheydene dingen uwe ghoeden ghaat zoecken? Is dan der dingen staat zulx verkeert dat het redelick, te recht gódlick, dier, zich zelfs niet anders schóón te wezen en dunckt, dan door de bezitting van ziellóze huysraad? Andere dingen vernoeghen zich met het huere: maar ghy luyden; na den ghemoede Góde ghelyck zynde, haalt de vercieringhen uwer edeler naturen vande aldersnóódsten dingen: zonder te verstaan wat gróter oneere ghy uwen schepper aandoet. Hy heeft het menschelycke gheslacht willen stellen boven alle aartsche dingen: maar ghy verwerpt uwe waardicheid onder d'alder snóódste. Want ist zó, dat een ieghelyck ghoed beter is, dan de gheene dient toekomt: zó onderwerpt ghy u zelve, na uwe rekening, d'alder onwaartste dingen, nadien ghy de zelve uwe ghoeden óórdeelt te wezen: ende dat niet t'onrecht. Want de aart der menschelycker naturen is zódanigh, dat zy dan alleen d'andere dingen te boven ghaat, als zy haar zelve kent: ende wederomme onder allen dieren wert vernedert, als zy aflaat haar zelf te kennen. Want zich zelf niet te kennen, is in d'ander dieren een nature, maar inden menschen een ghebreck. Hoe wyt blyckt hier uwe doling, die daar waant met vreemde pronckeryen ghepronckt te moghen worden?

ghemerckt dit niet en magh gheschieden. Want zó daar iet schóóns is inden byghevoeghde óf angheklampte dingen, zó worden die gheprezen: maar t'gheen dat daar mede bedeckt ófte bekleedt is, blijft des niet te min in zyne onwaardicheid. Voorwaarick ontkenne dat ghoed te zyn, t'welck zynen hebber beschadight. Liegh ick dat? Gheenssins zuldy zeggen. Nu hebben die Ryckdommen dickmaal hueren bezitters beschadight. Want d'alderquaadste des te meer met kracht eens anders ghoed begheert, ende waant zich zelf alleen d'alderwaardighste omme te hebben alle ghoud ófte ghesteenten die erghens zyn. Daaromme du, die nu anxtelyck bevreest bist voor zulck een spietse ófte zwaard, zoudtste óóck onder den móórders zinghen: zó du als een wandelaar naackt quaamste opten wegh dezes levens. O heerlycke zalicheid der sterflycker menschen Ryckdommen: die verkreghen zynde de veylicheid doet verliezen.

V. RYM.

Wel zaligh waren d'eerste tyden
Vernoeght met ackers kleyn en trou.
Gheen wellust mocht iemandt verblyden,
Welx onmaat altyd eyndt met rou.
T'spade honghers wroeten,
Placht zeer licht te boeten,
D'eyckel raeu en hert.
Niemandt mengde wyne,

Met zoeten venyne
Dat den zin verwert.
  Gheen verw' en smette doe die vellen.
Het grazigh groen was t'bed bereydt:
De beeck verdreef het dorstigh quellen:
De brede Lind ghaf schadu breyd.
Want zy nóch niet zeylden
Óóck gheen waren veylden
Over Zee en zand.
Gheen uytheemsche ghasten
Huer nabuur verrasten,
Elck bleef in zyn land.
  Trompetten wreed doe zweghen stille,
Men wist óóck van gheen bitter haat.
Om bloed te storten was gheen wille,
Waar toe zou tóórn door wrede raad
Iemand eerst bestryden,
Zware wonden lyden
Zonder hoop van lóón?
O mocht wederkeeren
D'oude tyd vol eeren
Met haar zeden schóón.
  Maar heter dan die vlammen vierigh
Van Aetna die hem zelf verbrand,
Ontsteeckt de brand om hebben ghierigh.
Helas wie wast die t'goud eerst vand,
Met de ydel steenen,
Óórzaak van t'vólx weenen?
T'es te dier ghekócht.
T'was zó lang verbórghen

Kóstelycke zórghen
Heeft hy ons ghezócht.

VJ. PROSE.

Maar wat zal ick zeggen vande hóócheid ende moghentheid, die ghy, niet wetende wat ware hóócheid ende moghentheid is, verheft tót inden Hemel toe? De welcke wanneer zy den alderquaadsten menschen ghebueren, wat brand des vlammighen berghs Aetna, óf wat overwater heeft óyt zó gróten verderven ghewrócht? Voorwaar het Burghermeester ampt (zó ick dy wel acht te ghedencken) het welck t'beghinzel vande vryheid was, begheerden uwe voorvaderen af te stellen, om der Burghermeesteren hovaardicheids willen: die daar te vooren om de zelve hovaardije willen de Koninglycke name wech ghenomen hadden. Maar wanneer bywylen, dat zelden ghebuert, den vromen die eere werd toegheleyt: wat is daar dóch anders behaaghlyx inne, dan der ghebruyckers oprechticheid. Alzó ghebueret, dat niet de dueghden door de hóghe staten, maar de hóghe staten door de dueghden gheeert worden. Maar welck is die uwe begheerlycke ende doorluchtighe moghentheid? En aanmerckt ghy dan niet, O aartsche dieren, over wie ghy schynt te ghebieden? Zaaghdy onder den muyzen eenen zie zich aanname het recht ende de macht over d'anderen: hoe zeer zoudy dat belachen? Wat maghmen

dóch (ziedy opt lichaam) zwackers vinden dan de menschen, den welcken dickwils óóck maar een bete der vlieghen óf eenigher dierkens heymelyck innekruypende dódet? Maar hoe zoude iemand over iemanden eenigh recht, ten waar dan over t'lichaam ende t'gheen onder t'lichaam is, (ick meyn het avontuur) moghen hantteren? Zulstu immermeer iet over t'vrije ghemoed moghen ghebieden? Zulstu t'herte met vaste reden in zich zelf over eenstemmende, vanden staat zyns eyghen rusts moghen beweghen? Als eertyds een tyran eenen vrijen man door pynen waande te dwinghen tót meldinghe zynre bondghenóten vande t'zamenzweringhe teghen hen gheschiedt: beet hy zelf zyn tong af ende spoogh die int aanghezicht des woedende tyrans. Ende alzó heeft die wyze man de pynighing, die de tyran hielt voor het stóf des wreedheids, verandert int stóffe der dueghden. Maar wat ist dóch dat iemand eenen anderen magh aandoen, dat hy óóck zelf niet van een ander magh lyden? Wy verstaan, dat Busiris die ghewoon was zyn ghasten te dóden, óóck van Hercule zynen ghast ghedóódt is gheweest. Regulus hadde vele Carthaginenzers ghevanghen ende in banden ghestelt: maar terstond daar na heeft hy óóck zyn handen moeten steken inden ketens der verwinners. Meyndy dan óóck in eenigh menschen macht te zyn, omme te maken, dat, t'gheen hy vermagh over anderen, een ander óóck niet over

hem zoude vermoghen? Boven dat, en zouden die hóghe ampteren ende de moghentheid nemmermeer den quaden te buerte vallen, indien daar inne ware eenighe natuurlicke ófte eyghen ghoedheid. Want strydighe dingen en pleghen zich niet te verzellen. Het is teghen de natuur dat strydighe dingen t'samen ghevoeght worden. Daaromme nadien het buyten twyfel is, dat óóck d'alder quaadste luyden veeltyds de ampteren bedienen: zó blyckt óóck dat die dingen niet ghoed en zyn uyter naturen, die daar ghedóghen het aankleven vande alderquaadste. T'welck men óóck magh vermoeden vande waardighste alder ghaven der avontuuren: die dóch den alderbóósten aldervruchtbaarlixt te deele worden. In welcke dingen óóck dit, zó ick meyne, staat te aanmercken: dat niemand en twyfelt den gheenen sterck te wezen, inden welcken hy sterckheid heeft ghezien: ende die snelheid in zich heeft, het is kenlyck dat hy snel is. Zó maackt óóck de Musyck Musicienen, de Medecyne Medecynen, ende de Rederyck Rederyckers. Want elck dings aart óf nature doet het gheene dat zyn eyghenschappe is, ende en werdt gheenssins ghemenghelt mette werckingen van strydighe zaken: maar het verdryft veel eer t'gheen haar zoude moghen teghen zyn. Nu en moghen de ryckdommen de onverzadelycke ghiericheid niet blusschen. Zó en maackt óóck de moghentheid den gheenen zyns zelfs niet

machtich, den welcken de zondelycke lusten met onbrekelycke ketenen houden ghebonden: ende de hóóghwaardicheids ampteren den bózen ghegheven zynde, en maacktse niet alleen niet eerwaardigh, maar openbaart veel meer haar onwaardicheid. Waar door komt dit? Want u luyden ist een vrueghde den dingen anders dan zy zyn met valsche namen te noemen: die lichtelyck berispt worden uyten ghevolghe der dingen zelven: ende alzó en maghmen niet met rechte nóch dit ryckdommen, nóch dat moghentheid, óf zulx waardicheid noemen. Het zelve is eyndelyck óóck te besluyten vant gheheele avontuur: alzóót openbaar is, dat daar inne niet en is dat begheerens waardigh is, óóck niet dat ingheboren ghoedheid is: als die zich niet altyd en voeght byden ghoeden, ende óóck den gheenen daar by zy is ghevoeght, niet ghoed en maackt.

VJ. RYM.

Ons is bekent wat gróót verderf hy wróchte,
Diens bóze lust de stadt in vlammen brochte,
Den Raad versloegh, zyn broeders hert doorboorde,
Zyn moeder oudt uyt felheid helsch vermoorde,
En zagh de plaats, daar in hy had gheleghen,
Al zonder traan van t'gódlóós óógh te veghen.
Dees Nero was een Heer van vele vólcken
Die Zon beschynt, door Óóst en Wester wólcken,
Door Nóórd, door Zuyd, nóch mocht die gróte machte

Verbetren niet des wreden mans ghedachte.
O zwaar verdriet, alst zwaard komt inde handen
Van dolheid fel, tót móórd van ghantse landen.

VIJ. PROSE.

Doe zeyd' ick, Ghy weet dat gheen ding minder, dan d'eerzucht der sterflicke dingen heerschappie over my heeft ghehad: maar dat ick gheleghentheid ghewenscht hebbe tót handelinghe der dingen, op dat de dueghde niet onvruchtbaarlyck en zoude verouden. Zy sprack: Dat ist alleen dat den herten, van naturen edel maat nóch tót het eynde des werx vander dueghden volmaacktheid niet ghekomen zynde, magh aanlócken: te weten, de begheerte der eeren; ende betrachting eens naams der alder beste verdiensten aant ghemeen beste: de welcke hoe kleyn ende ydel van ghewicht zy is, zuldy aldus aanmercken. Al den ring der aarden is (na de bewyzinghen die du daar af vanden Astronomienen hebst vernomen) teghen de wyde des Hemels te rekenen als een stipken óf punt: Dat is, dat zy gheen plaatze altóós gheacht magh worden te hebben, alsmen die wil houden teghen des Hemels gróótheid. Nu is van dit zó kleyn deel des werelds nauwelyk het vierde deel, dat ons bekend is, van levende schepselen bewóónt, zó du gheleert hebste uyten betóóne van Ptolomaeo. Trextu nu af van dit vierde deel in dyne ghedachte, t'ghene dat de zeen ende poelen bedecken, ende

dat die dorre woeste plaatsen daar inne hebben: zó zal daar nauwelyx een zeer enge vlackheid tót bewoninge der menschen overblyven. Denckt ghy dan binnen dat alderkleynste stipken óf puntken, met een ander stip omringt ende besloten zynde dyn gheruchte ende name uyt te spreden? Maar wat magh de roem, binnen zó enge ende kleyne palen benaut zynde, dóch gróóts ende heerlix in zich hebben? Hier voeght by, dat nóch dit zelve beheynsele van zó smalen woninghe bewoont werd van veelreleije vólcken, in tale, in zeden ende in alle wyze van leven verscheyden zynde: tótten welcken zó door die onweeghzaemheid, als door der spraken verscheydenheid, óóck de zeltsaemheid van onderhandelinghe, zich niet en magh uytstrecken t'gheruchte, niet alleen van byzundere menschen, maar óóck niet van Steden. Immers ten tyden Marci Tullij, (zó hy erghens verklaart) en was nóch over den bergh Caucasium niet ghekomen t'gherucht vant Roomsche vólck, t'welck nu al was volwassen, ende óóck ontzichlyck voor de Parthen en d'ander volcken dier plaatzen. Ziedy nu niet hoe eng ende hoe in eenghedruckt den roem is, die du arbeydste wyt uyt te strecken ende te verbreden? Óf zoude wel de roem van een Romeyn moghen komen, daar der Romeynen name niet en heeft konnen gheraken? Watte? Óf de zeeden ende Wetten der verscheyden vólcken onderlinghen oock zó ver-

scheyden waren, dat het gheene by den eenen prys, by den anderen strafwaardigh gheacht werde? Daar doort óóck ghevalt, dat het den gheenen die zich verlustight inde verbreding zyns namens, gheenssins nut zoude zyn dat zynen name onder veele vólcken verbreedt worde. Daaromme zal ieghelyck met zyns roems verbredinge onder den zynen vernoeghen: ende zal mitsdien de doorluchtighe onsterflickheid zyns namens inghedronghen worden binnen de palen van eenreley vólck. Maar hoe veel doorluchtighe mannen huerder tyden heeft de verghetenheid uyt ghebreck van schryvers versleten? Des niet te min, wat baten dóch de schriften, die nóch zelve met huere schryvers werden verdruckt vande langdurighe ende duystere oudheid? ghy luyden waant u een onsterflickheid vóórt te teelen, als ghy bedenckt het gheruchte des toekomenden tyds. Maar zó ghy aanmerckt d'oneindlicke ghedurichedeen des eewicheids: wat zuldy hebben om in de langduricheid dyns namens te verblyden? Want zó ghy t'gheduren eens óghenblix rekent jeghen thien duyzent jaren: het zal daarinne nóch eenigh deel (hoe wel t'alderminste) hebben, ghemerckt haar beyder ghedurichеid eynde neemt. Maar dit zelve ghetal van jaren, ende dat nóch menichvuldelyck vermeerdert zynde, en magh by de oneyndlycke ghedurichеid gheenssins in ghelyckenisse komen. Daar valt wel eenighe ghe-

lyckenisse teghen onderlinghe eyndlycke dingen: maar tusschen eyndlyck ende oneyndlyck en magh gheen rekening altóós wezen. Daar uyt komet, dat het gheruchte eenigher tyd, hoe lang die óóck is, niet kleyn: maar gantselyck niet altóós zal schynen te wezen, als zy int bedencken komt teghen de onophoudelycke eeuwicheid. Maar ghy luyden en kont niet weldoen, dan ter liefden van s'volx gheklap ende ydele gheruchten: ende verlatende de voortreffelyckheid des dueghds ende der conscientien, zoeckt ghy belóning uyt ander luyder wóórden. Hóórt nu hoe lustigh eender eenen anderen óm de lichtvaardicheid van zódanighe verwaantheid heeft bespót. Want als eender met schandwóórden anghetast hadde een man, die zich zelf den name eens Philosoophs, niet tót ouffening van ware dueghde, maar tót eenen hovaardighen roem, t'onrecht hadde aanghenomen, zó voeghde hy daar by, dat hy nu zoude weten of hy óóck een Philosooph ware, te weten daar by, indien hy die schandwóórden zoetelyck ende gheduldelyck konde draghen. D'ander nam 'tghedult een luttel aan, maar de schoffiericheid ghehóórt hebbende, is hy uytghevaren, zeggende: Ziedy nu wel dat ick een Philosooph ben? Doe sprack d'ander wel bitselyck: Ick zoudet gheweten hebben, had ghy ghezweghen. Maar wat ist dóch dat den voorneemsten mannen (van deze spreke ick) die door dueghde roem zoecken. Wat ist dóch, zegge ick,

dat henluyden het roem-gheruchte aanghaat, als de laatste dóód het lichaam heeft vernielt? Want ghenomen nóch al (t'welck onze redenen te ghelóven verbieden) dat de gheheele mensche sterft, zó en is die roem niet met allen: ghemerkt dan de ghene, dien zy ghezeyt werd toe te behoren, zelf ghants niet meer en is. Maar ist dan óóck dat het ghemoed met een ghoede conscientie, uyt d'aartsche kercker verlost zynde, vry opvaart ten Hemelwaard: zalt niet allen aartschen handel verachten, alst nu den Hemel ghenietende, zich verblyt van d'aartsche dingen ontslaghen te zyn?

VIJ. RYM.

Wie d'eere acht met zinnen ghants onwys
Zyn hóóghste ghoed, en zoeckt der luyden prys:
Aanschou de lucht met zyne ruymten wyd,
Óóck t'aartryck eng, dat nóch tót gheenre tyd,
Vervullen magh de roem der menschen namen:
Hy zich haast zyns namens dwaasheid schamen.
  Wat póóghdy dóch vergheefs, O zótte mensch,
Van t'sterflyck iuck u hals door ydel wensch
Te heffen hóógh, want óf ghy waart bekant
By t'vólck in taal van elck byzonder land.
De dóód veracht de faam van arm en rycke,
Maackt hóógh en neer, int laatst in als ghelycke.
  Waar vintmen nu Fabrici trou ghebeent,
Óf Brutus vroom, óf Cato streng versteent,
Een kleyn ghedacht zeyd nóch wat van haar faam.

Den dóden baat gheen roep van d'ydel naam,
Voor henluy is de roem nu al verloren,
Wat helpt hem prys, die t'prysen niet magh horen?
Heel onbekent zyn zy nu al tot aard
Zy wetens niet, al zynze wat vermaart,
Wie dan verwaand hier lang te leven hoopt
Doort vólx gherucht, dat snel als wind verloopt,
Die vrees te recht, komt hy alzó te sterven,
Door eerzucht blind den tweeden dóód te erven.

VIIJ. PROSE.

Maar op dattu niet en meynste dat ick een onverzoenlyck óórlogh voere teghen t'avontuur: Zó ist nóchtans bywylen dat zy (hoe wel bedrieghlyck) den menschen ghoede dienste doet: te weten dan, als zy haar zelve opent, haar voorhóófd ontdeckt, ende haar zeden belyet. Nóch en verstady moghelyck niet wat ick wil zeggen. T'es wonder wat ick begheere te zeggen: Daarom zal ick myn ghevoelen qualyck met wóórden konnen ontfouwen: Want ick houde dat den menschen nutter is quaad dan ghoed avontuur. Want het ghoede door een schyn van zalicheid smeeckelyck wezende, lieght altyd: maar t'quade is altyd warachtigh, als het door verandering zich zelve onstadigh betoont. Het eerste bedrieght, t'ander leert: dat door een schyn der valsche ghoeden bind het de herten de zelve ghenietende: maar dit ontbind de herten door kennisse des bróósschen zalicheids. Alzó zietmen

de ghoede fortuyn opgheblazen, breed ende altyd haars zelves onkondigh: maar de quade kleyn, inghetoghen ende voorzichtigh door verzóchtheid haars teghenheids. Entlyck het voorspoedighe avontuur treckt den verdoolden door smekingen af vant ware ghoed: het teghenspoedighe ghemeenlyck wederom ludende tótte ware ghoeden, trecktse metten krommen halze derwerts. Óf acht ghy dat onder den minsten dingen, dat dit strenge, dit schrickelycke avontuur dy ontdeckt heeft de herten dynre ghetrouwe vrunden? Dit heeft in zyn afscheyden, onderscheyden het aanzicht vande zekere ende vande twyfelycke ghezellen. De hare heeft de fortuyn met haar ghenomen, ende de dyne heeftse ghelaten. Als du nóch onghequetst ende gheluckich scheenste in dynen óghen, hoe dier zoudy zulx wel ghekócht hebben? Zó hout nu op die verloren ryckdommen te zoecken, want d'alderdierbaarste aart der ryckdommen, te weten vrunden, hebstu ghevonden.

VIIJ. RYM.

Dat stadelyck de wereld wandert
By buert' eendrachtelyck verandert,
Dat zaken strydigh onderhouwen
Ghedurichlyck t'verbond met trouwen,
Werckt liefds eendracht int alghemeen,
Die maackt van veele dingen een.
Dat Phebus met zyn ghouden waghen

Ons brengt des dagheraads behaghen:
En dat zyn zuster heerscht by nachte,
Daar d'avondster houd die voorwachte,
Is t'werck der liefden eendracht ghoed
Die dagh en nacht maat houwen doet.
Dat elck de vloed zeer onbestierigh
Der Zee, zó woest zó wild zó ghierigh
Dus in zyn stranden ziet betemmen
Dat hy daar over niet magh zwemmen,
Komt al door eendracht vande liefd
Diet al met haren maat gherieft.
Want zy bestiert het aartryck wichtigh
De woeste Zee, de lucht doorzichtigh.
Liet zy haar eens dit tóóm ontspringen,
Al wat zich nu mint onderlingen,
Dat laagh terstond ghants overhóóp
In twist verwert, elck liep zyn lóóp.
Dan zouden zy door t'stryden mistigh
Na s'werlds vernielen póghen twistigh:
Maar nu bestiertse liefd eendrachtigh.
Dees bind óóck met verbonden krachtigh
Veel vólx, en t'heyligh houwelyck
In vrede vast en trouwelyck.
Die liefd weet óóck haar Wet te stellen,
Den vrunden waard, en trou ghezellen.
Hoe zaligh waardy alle menschen
Indien u herten hier na wenschen
Bestieren mocht der liefden dou,
Die d'Hemel stiert met eendracht trou.

IIJ. Boeck.

J. PROSE.

Zy hadde nu haren zang voleyndt, als die zoeticheid haars ghezangs my als verwonderende nóch beving begheerlyck om horen met toeluysterende óóren: alzo hebbe ick een weynigh daar na ghezeyt: O ghy alderopperste vertróóstersse der vermoeyder herten, hoe zeer hebdy my vermaackt, zó metten ghewichte uwer redenen, als mette ghenuechlickheid des ghezangs: zulx dat ick vóórt aan teghen de slaghen des onghelux wel ghetróóst meyn te wezen. Daarom en grouwelt my nu niet alleen niet vande gheneesdrancken die ghy onlanx zeyde scherp te wezen: maar begheerlyck zynde om te hóren, verzoecke ick die ernstlyck. Doe sprack zy: Ick hebt wel ghemerckt, alstu al zwyghende met aandacht myne wóórden inneslockte. Doe verwachte óf (t'welck warachtigher is) volmaackte ick al deze ghestaltenisse dyns ghemoeds. De dingen die daar nóch aan ghebreecken zyn zódanigh, dat zy ghesmaackt zynde wat byten, maar inghenomen wezende verzoeten. Du zegste dy begheerigh te zyn om te hóren: maar met welcken vuyricheid zoudstu branden, zó dy bekent ware waar henen ick dy wil leden. Waar henen, zeyde ick? Tót (zeyde zy) de ware zalicheid, daar af dyn ghemoed óóck dróómt: maar want dyn ghezicht belemmert is mette ver-

beeldingen, en mooghstu die niet aanschouwen. Doe zeyde ick: Doet dat, ick bids u, ende wilt my zonder vertreck betónen welcke die ware zalicheid is. Ick zalt, sprack zy, ghaarne doen, om dynen wille: maar eerst zal ick bestaan de zake die dy kenlycker is, met wóórden te verklaren ende te onderwyzen: op dat als die bekent zal wezen, du d'óghen op het jeghendeel slaande, de ghedaante des waren zalicheyds zulste moghen bekennen.

J. RYM.

Die zaayen wil op t'vruchtbaar land,
Wied' eerst daar uyt met kloecker hand
Al t'onkruydt, distel, vaarn, en dóórne;
Op dat daar groey ruym onbelet
Die nutte vrucht, gróf mild en vet
Vant voedelyck en weeldigh kóórne.
Der biikens werck zeer zoet ghemaackt,
Den tong nóch veel te zoeter smaackt
Alst wert gheproeft na strengheid zure.
T'ghestert licht meest lieflyck en klaar
Na t'eynden vande reghen zwaar
Veróórzaackt door de zuydwind sture.
Wanneer de droeve nacht verghaat,
Ryst vrólyck de schóón dagheraad.
Ghy ziet óóck eerst de valsche ghoeden,
Vryt ghy u hals vant lastigh iuck,
Veracht ghy wyslyck t'valsch gheluck,
Het ware ghoed zal t'uwaard spoeden.

IJ. PROSE.

Doe starende een weynigh met haar ghezicht, ende als inghetoghen zynde binnen haren ghemoede, beghan zy aldus: Alder menschen zórghvuldicheid, die hare ouffening heeft in d'arbeyd van menichvuldighe natrachting, ghaat wel vóórt door verscheyden paden, maar póóght nóchtans te komen tót een zelve eynde, te weten, tót zalicheid. Dit is zódanigh ghoed, dat die t'zelve heeft verkreghen, vóórts gheen ding meer en magh begheeren. Want het is t'alderopperste alder ghoeden, alle ghoeden in zich behelzende. Ghemerckt het t'opperste ghoed niet zyn en mochte, zó daar iet aan ghebrake; alzó daar nóch iet buyten ghelaten zoude wezen, datmen mochte wenschen. Het blyckt dan dat zalicheid is een state, die overmids een verghadering alder ghoeden volmaackt is. Deze bearbeyden alle menschen (zó ick ghezeyd hebbe) te verwerven. Want die begheerlickheid des warachtighen ghoeds, is natuurlycken gheplant inder menschen herten: maar ontweechde dólinge ledet af tótten valschen ghoeden: vande welcke eenighe wanende t'ópperste ghoed te zyn, Datmen gheensdinx en behoeve, arbeyden omme te overvloeijen van ryckdommen: andere oordeelende dit het ghoed te zyn, Dat alder eerwaardighste is, póghen door verkryghing van eerlycke ampteren, eerwaardigh te worden onder hare burgheren. Daar zynder die t'opperste

ghoed stellen inde hóóghste moghentheid: deze willen zelve ghebieden, óf zy bestaan den ghebieders aan te hangen: Maar die de vermaartheid voort alderbeste houden, deze haasten om door hantteringhe vanden óórloghe óf van vrede eenen roem-rycken name te verbreden. Veele zynder óóck die de vruchten vant ghoede achten gheleghen te zyn in vrueghde ende blydschap: Deze wanen het alder zalichste te wezen Datmen zwemme in wellusticheid. Men vinter óóck die dezer dingen eynden ende óórzaken onderling vermengen, als die de ryckdommen begheeren om mogentheid óf wellusts wille: óf moghentheid ter liefden vant gheld, óf om huer naams verbredinge begheeren. In deze dingen dan ende in andere dierghelyke, is onledigh het voornemen alder menschelycker wercken ende wenschen; als daar zyn edelheid ende des vólx jonst, daar door men schynt eenighe vermaardheid te bekomen, óf een huysvrouw ende kinderen, die om der ghenuechten willen werden begheert. Maar t'gheslacht der vrunden, t'welck t'alderheylichste is, en werd niet gherekent onder t'Avontuur, maar onder de dueghde. Het ander wert om des moghentheids óf om der wellusten willen aanghenomen. Aanghaande nu de lichamelycke ghoeden, deze zyn lichtelyck te voeghen tótte voorghemelde: want die kracht ende gróótheid schynen machtigh, schóónheid ende snelheid vermaard, ende ghezondheid

weeldigh te maken. Door alle welcke dingen blyckt alleen zalicheid begheert te worden. Want wat elck boven alle andere dingen begheert, dat óórdelt hy t'opperste ghoed te wezen. Nu hebben wy besloten dat het opperste ghoed zalicheid is: alzó óórdelt elck die staat zalich te wezen, die hy boven allen anderen dingen begheert. Aldus is dy nu voor óghen ghestelt by na de ghedaante des menschelycken zalicheids, als namentlyck ryckdom, eere, moghentheid, vermaartheid ende wellust, welcke dingen alleen by Epicurum gheaanmerckt zynde, heeft dien vólghende de wellust ghezeid het opperste ghoed te wezen: overmids alle d'andere dingen schynen den ghemoede ghenuechlyckheid toe te brenghen. Maar ick kere weder tótter menschen voornemen en betrachting: welcker ghemoed (al ist maar met een benevelde herdenckenisse) nóchtans weder begheert het opperste ghoed: maar even als droncken zynde en weet het den wech niet om wederom derwerts te keren. Duncket dy óóck dat zy dolen, die daar póghen gheensdinx behoeftigh te zyn? Daar en is voorwaar niet anders, dat zó wel die zalicheid mach volmaken, als een staat zó overvloedigh zynde alder ghoeden, datmen niet vreemds behoevende zich zelfs ghenoeghzaam zy. Missen zy óóck die daar wanen dat het gheene t'alderbeste is, óóck het alder eerwaardighste zy? Gheenssins: Want het en magh niet snóde nóch verachte-

lyck wezen t'welck alder menschen voornemen arbeyd te verwerven: zoude dan óóck de moghentheid niet te rekenen zyn onder de ghoede dingen? Wat? Zoudet zwack ende krachtelóós te achten zyn, dat edeler is dan alle dingen? Zoude dan óóck de vermaartheid niet altóós ghelden? maar ten magh niet ontkent worden, dat alle t'ghene t'alder vermaartste schynt, dat dat het alder uytghelezenste is: Want wat nóód ist te zeggen dat de zalicheid niet en is anxtich, nóch droevigh, nóchte óóck gheen pynen nóchte verdrietelyckheyden onderworpen: ghemerckt onder d'alder minste dingen óóck zulx word begheert, dat een lust is te hebben ende te ghenieten. Dit zyn dan de dingen die de menschen willen verwerven: ende om deswillen begheeren zy ryckdommen staten van eeren, Koningrycken, vermaartheid ende wellusten: overmids zy hier door wanen te bekomen ghenoeghzaamheid, eerwaardicheid, moghentheid, vermaartheid ende blydschap. Het is dan het ghoed dat de menschen door zó verscheyden middelen begheeren: Hoe gróót nu hier inne is der naturen kracht, wert lichtelyck betóónt daar mede, dat al hoe wel de meyningen verscheiden zyn ende oneens, nóchtans altsamen over een stemmen, inde verkiezing vant ghoede.

IJ. RYM.

Hoe dat natuur voorzichtigh ende machtigh

De werld bestiert met haren Wet eendrachtigh
En alle ding bevooght zeer wysselyck
Óóck vaste bind met banden prysselyck
Met banden sterck die niemand magh ontbinnen,
Is nu myn zin, myn opset, myn beginnen
In rymen zoet te zingen dichtelyck:
Wat lustich leert, dat leert óóck stichtelyck.
Al draaght de leeu ghetemt zeer schóne banden,
Al neemt hy tam zyn spys uyt meesters handen,
Diens harde roe hy anxtelycken vreest:
Bebloed maar eens de kaack vant felle beest,
Het komt haast weer in d'eerste wreedheid woedigh,
T'ghedenckt zyn aart, en breeckt zyn banden moedigh,
Het briescht van tóórn, daart eerst lagh vredelyck,
En schuert zyn heer an stucken wredelyck.
T'wild voghelken int weeldigh kórfken rustigh
Betaalt zyn kóst met vrólyck zingen lustigh,
T'leeft zórghelóós, hoe wel t'nóch altyd spoort
Na spleetkens ruym, daart ghaarn waar doorgheboort:
Quaamt uyten kou int ghroene wout te zingen,
T'ghekóchte zaad en zoudet niet weerbringen
In kórf benaut, maar t'socht eer wildelyck
Zyn magher kóst met zingen mildelyck.
Het rysken zwack met stercker hand gheboghen,
Moet neerwaard zien, en vreemde kracht ghedoghen:
Maar waar de hand vant spruytken wech ghedaan,
Het zou recht op steyl na den Hemel staan.
De Zonne daalt des avonds inde vloeden,
Maar heymelyck ghaat hy dan weder spoeden,
Zyn waghen snel met staden na ghewoont,

Ten Óósten waart daar hy zich heerlyck toont.
Zó ghaat het al natuurlyck d'eyghen ghanghen
Elck ding keert weer na t'zyn toe met verlanghen.
Men vindt gheen staat daar in natuur ghenoeght,
Dan die t'beghin tót zyn rechte eynde voeght.

IIJ. PROSE.

Ghy mede, o aartsche dieren, al ist met een duystere verbeelding, nóchtans dróómdy al uwen beghinne, ende ziet óóck, hoe wel gheenssins met een klare, maar nóchtans al met eenrehande bedencking het ware eynde des zalicheids. Daar door u óóck een natuurlycke gheneghentheid tót het ware ghoed ledet: waar af u weder menighvuldighe doling verleyd. Aanmerckt dan óf de menschen door die dingen, by de welcke zy zalicheid wanen te verkryghen, tót het voorghenomen eynde moghen komen. Want ist zó, dat het gheldt, óf eere, óf d'andere dierghelycke dingen moghen verleenen iet zodanighs, datter niet ghoeds en schynt te ontbreken, ick zal mede bekennen dat eenighe door verkryghinghe der dingen zaligh worden. Moghen zy dan óóck niet volbrengen, t'gheene zy beloven, ende ontberen zy veele ghoede dingen: werter dan niet opentlick in bevonden een valsche schyn van zalicheid? Daaromme vraghe ick eerst dy zelve, die nóch onlanx van Ryckdommen overvloeydes: óf onder die alder gróótste ryckdommen noyt eenigh verdriet, door onghelyck dat dy

gheschiede, dyn ghemoed en ontstelde? My en magh niet ghedencken (zeyde ick) óyt zó vry van ghemoed gheweest te zyn, óf my en quelde altyd t'een óf t'ander. Wast niet om datter ontbrack t'gheen du ghaarne hadste ghehadt: óf om dat daar was t'ghene du onghaarne haddest? Alzó ist, zeyde ick. Zó begheerdestu dan de teghenwoordicheid van datte, ende het afwezen van ditte? Dat bekenne ick, zeydick. Elck (sprack zy) is immers behoeftigh van t'ghene hy begheert. Hy is, zeyde ick. Die dan óóck iet behoeft, en is by zich zelve óóck niet ghenoeghzaam vernoeght. Gheenssins, zeyde ick. Zó hebstu dan (sprack zy) vol ryckdommen wezende deze behoefticheid gheleden. Hoe anders zeyde ick. Zó en moghen dan de Ryckdommen niemanden onbehoeftigh ende zich zelfs ghenoechzaam maken: t'welck nóchtans het ghene was dat zy schenen te beloven. Ende dit staat óóck, zó ick meyne, aldermeest te aanmercken, dat het gheld van eyghender naturen niet altóós en heeft dat het niet ondanx en magh benomen worden den ghenen diet heeft. Dat belyde ick, zeyd' ick. Waarom en zoudyt niet belyden, nadien daghelyx de maghtighste den onwillighen t'gheld beneemt? Wanen her komen anders de Vierschaarlycke beklachten, dan dat het gheld dat met gheweld óf bedrógh den onwillighen benomen is, wederom werd gheeyscht? Alzó ist, zeyd' ick. Zó zal dan yeghelyck, sprack sy,

eenighe uyterlycke hulp behoeven, tót bescherming van zyn gheld. Wie zal dat, zeyd' ick, lochenen? maar die hulp en zoude hy niet behoeven, zó hy niet en bezate t'gheld, dat hy magh verliezen. Des en maghmen, zeyde ick, niet twyfelen. Zó is dan de zake over de verkeerde zyde ghevallen: want de ryckdommen, die daar ghewaant waren dat zy den mensche zich zelfs ghenoeghzaam mochten maken, maken hem veel eer eens anders hulpe behoeftigh. Maar welck is de wyze daar mede de behoefticheid werd verdreven vermids de Ryckdommen? Moghen dan de Rycken niet hongeren? Moghen zy niet dorsten? En ghevoelen die gheldighe leden den winterschen koude niet? Maar, zuldy zeggen, daar is voorhanden byden Rycken, daar met zy den hongher verzaden, daar met zy den dorst ende koude verdryven. Op die wyze magh de behoefticheid wel vetróóst, maar niet ghantselyck wech ghenomen worden door de Ryckdommen. Want ist alzó dat deze behoefticheid altyd gapende ende iet wat begheerende met ryckdommen ghestopt wort; zó moeter nóódlyck wat blyven, dat ghestopt magh werden. Ick zwyghe nóch dat voor de nature weynigh, maar voor de ghiericheid gheen ding ghenoegh is. Daaromme nadien de Ryckdommen die behoefticheid niet en moghen wechnemen, ende zy zelf hoor eyghen behoefticheid maken: hoe mueghdy ghelóven dat zy onbehoeftigh moghen maken?

IIJ. RYM.

Al hadde een ryk (maar ghierigh arm) mensch
Een beek van ghoud dat niet vernoeghen,, magh,
Den hals ghepronckt met peerlen gróót na wensch,
En zó veel lands alsmen beploeghen,, magh:
Nóch zou de zórgh, die niet dan wroeghen,, magh,
Zyn leven lang hem quellen boven maten,
En in zyn dóód zou t'ontrou gheld hem laten.

IIIJ. PROSE.

Maar (dencktmen) de eerlycke Staten maken den gheenen, dieze ghebueren, eerlyck ende eerwaardigh. Zoude dan die kracht zyn in de heerschappijen, dat zy de herten der gheenre die in Staten komen met duechden beplanten ende de ondueghden daar uyt dryven? Neen, zy en pleghen de bóósheid niet te verjaghen, maar te openbaren. Daar door komet dat wy t'ónvreden zyn, overmids wy zien de zelve dickmaals den alderbóósten menschen te deele ghevallen te wezen. Hierom wast óóck dat Catullus Nonium een Króppert noemde, hoe wel hy nóchtans den Rechter stoel bezat. Ziedy niet welcken oneer de quaden den eerenampteren aandoen? Zeker haar onwaardicheid zoude te minder blycken, indien zy door gheen eerwaardighe staten vermaart en waren. Met hoe veel ghevaarlickheyden moghtes du ten laatsten daar toe ghebracht werden, al eer dattu het ampt der Overheid wildes bedienen met Decorato: overmids

du in hem zaaghste t'herte eens aldersnóódsten boefs ende wroeghers? Want wy en moghen om die eerenstaten niet eerwaardigh achten den ghenen die wy den eeren-staten zelf onwaardigh achten. Maar zó du iemand zaaghste beghaaft te zyn met wysheid, zoudstu hem der eeren óf des wysheids, daar met hy is beghaaft, óóck onwaardigh wanen? Gheenssins. Want de dueghde heeft in haar, hare eyghen eerwaardicheid: de welcke zy terstond ghemeen maackt den gheenen daar met zy is vereenight. Nadien nu de burgherlycke eeren staten zulx niet en vermoghen, zó blycket dat zy gheen eyghen schóónheid des eerwaardigheids en hebben. Waar inne nóch meer te aanmercken staat al ditte. Te weten, nadien iemand des zó veele meer te versmadelycker is, zó hy te meer van veelen werd veracht: zó maken de eeren-ampteren (ghemerckt zy niemanden eerwaardigh konnen maken) den onvromen die zy veelen luyden voor zulx doen kennen, des te meer versmadelyck: Ende dit voorwaar niet onverschuld. Want de onvrome doen óóck t'selve den eerenampteren, die zy met hare smettelycke vuylicheid bevlecken. Maar op dat du mooghste bekennen, datmen de warachtighe eerwaardicheid door deze schaduwelycke waardicheyden óf staten niet en magh verwerven, zó denckt met redene aldus. Zó iemand dickmaal Borghermeester gheweest zynde, by gheval quame onder onbekende vólcken, zoude

die eerlicke staat hem óóck eerwaardigh by henluyden maken? Waart nu zó, dat de eerwaardicheid der ampteren natuurlycke eyghenschap ware, zy en zouden by wat vólck het óóck waar niet ophouden van zulcke huer eyghenschappe: zó weynigh als het vuur, waar dat het óóck is, nemmermeer magh ophouden heet te maken. Maar want die eerwaardicheid niet en is de eyghenschap der staten, maar dat der menschen bedrieghlycke waan die daar aan hechtet, zó verdwynen zy terstond als zy komen by den gheenen dieze gheen eerwaardicheyden en achten te wezen. Dit gheschiet by de uytlandsche vólcken. Maar gheduren zy óóck eeuwelyck onder den gheenen daar zy by zyn vóórtghekomen? Het Praeturaetschap was voormaals een gróte moghentheid, nu ist maar een ydele name, ende is d'inkomste der raadmannen een zware last. Zó voormaals iemand het kóórn des vólx bezórghde, die was gróót gheacht: maar wat isser nu verworpelycker dan die vooghdye? Daarom ist zó ick een weynigh hier voor hebbe ghezeyt, dat het gheene dat gheen eyghen eerwaardicheid en heeft, nu kryght ende dan wederom verliest zyn eerwaardicheid uytte opinie óf wane der gheenre diet ghebruycken. Nadien dan de eerenampteren niet en moghen eerwaardigh maken, nadien zy van zelfs door der onvromen smettelycke vuylheid vervuylen, nadien zy door der tyden verandering aflaten eerwaardigh te zyn,

ende nadien zy door der vólcken achting versnóden, wat begheerlycke schóónheid moghen zy dóch in huer hebben, veele minder anderen met deelen?

IIIJ. RYM.

Dat Nero zich vercierd' hovaardelycken
Met purpur schóón in d'alder hóóghste staat,
En dee den haat des vólx niet van hem wycken
Dat was vyand zyn pracht en wreedheid quaad.
Dees bóze man steld Senatoors gheslachten
In Staten snóód te kleyn voort gróót gheslacht.
Wie magh daarom den mensch hier zaligh achten
Die eer ontfangt van d'eerlóós zelf veracht.

V. PROSE.

Maar óf de Koningrycken ende t'gheselschap der Koningen vermoghen moghende te maken? Waarom niet, als de zalicheid onophoudelyck mocht gheduren? maar d'outheid is vol exempelen, vol is daar af óóck de teghenwóórdighe tyd der Koningen, welcker zalicheid verandert is in ellendicheid. O heerlycke moghentheid, die niet machtigh ghenoegh en werd bevonden tót haar zelfs onderhoudinge. Maar ist zó dat deze moghentheid der Koninckryken óórzake is vande zalicheid: zal zy niet moeten die zalicheid minderen ende ellendich maken, indien zy ghebreeckt in eenigh deel? Want al hoe wyde het menschelycke ghebied zich is streckende, zó bly-

ven daar nóch nóódlyck veele vólcken buyten, over welcke elck der Koningen niet en ghebied. In welck deel van de moghentheid ophout zaligh te maken, daar inne komt het onvermoghen, t'welck ellendigh maackt: ende op deze wyze moet nóódzakelyck inden Koningen het meeste deel des ellendicheids wezen. Een Tyran verzócht hebbende zyns staats zórghlickheid, gheleeck de vreze des Koningryx metten anxte eens zwaerds boven t'menschen hóófd hangende. Wat is dit dan dóch voor een moghentheid die t'knaghen des zórghvuldicheids, die de prickelen der vrezen niet en magh vermyden? Nóchtans zouden zy ghaarne veylichlyck leven, maar zy en moghen niet: noch roemen zy luyden zich van hare moghentheid. Óf achtstu den ghenen moghende, dien du zietste willen t'ghene hy niet en magh volbrengen? achtes du moghende den ghenen die met hellebardiers omringet is, die den ghenen die hy verschrickt, zelf meer vreest: die om moghende te schynen, zelve ghestelt is inden handen zynre dienaren? ende wat zal ick nu zeggen vander Koningen vrunden, na dien ick de Koninckrycken zelve bewyze te zyn zó vol onvermoghens? den welcken de Koninclycke macht dickmaal nóch in haar gheheel zynde, óóck veeltyds vervallen zynde, ter neder stort? Nero heeft zynen vrund ende meester Senecam ghedwongen tótte kuere vande maniere zyns dóóds. Antonius heeft Papinianum langhe onder

den hovelinghen machtigh gheweest zynde gheworpen inden zwaarden zyns Kryghsvólx. Nóchtans hadden zy beyde willen hore ryckdommen verlaten, van welcke Seneca óóck al bestaan hadde zyne Ryckdommen Neroni te leveren, ende zich inde rust te begheven: maar overmids huere hóócheids gróóte ghewichticheid hoor trock ten valle, heeft gheen van beyden t'gheen hy wilde volbracht. Wat ist dan dóch voor een moghentheid, daar voor de hebbers zelve vrezen, de welcke als ghyze wilt hebben niet veyligh en zyt, ende die begheerende af te leggen niet en moecht quyt worden. Óf zullen u tót een bescherming wezen de vrienden die niet de dueghde maar t'gheluck dy toeghevoeght heeft? Neen, wie t'gheluck tót een vrundt maackt, dien maackt óóck t'óngheluck tót een vyand. Wat pestilentie is óóck krachtigher om te beschadighen dan een vrund schynende vyand?

V. RYM.

Wil yemand zyn in macht verstandelyck,
Zyn fiere moed moet hy gróótmoedigh temmen.
Hy wacht zyn hals verwonnen te doen klemmen
Vant snóde juck des wellusts schandelyck.
Waar al de werld dyn Wet ghedóghende,
Mooghdy de zórgh en t'jammerlycke klaghen
Niet mannelyck door wysheid uyt u jaghen
Voorwaar zó zyt ghy gheenssins moghende.

VJ. PROSE.

Aanghaande de vermaardheid, hoe bedriechlyck ende hoe lelyck is zy dickmaal? Derhalven de Tragicien niet t'onrecht en roept,

> O glori van veel menschen zeer verkoren,
> Wat zydy anders dan t'ghetuyt der ooren?

Want veele hebben dickmaal een name door des ghemeynen mans valsche waan verkreghen: maghmen óóck iet schandelyckers dan zulx bedencken? Want die valschelyck werden gheprezen, moeten zich nóódlyck in hoor eyghen lóf schamen. Maar zó zy zulcken lóf wel verdient hebben: wat zal dat baten tót de conscientie des wyzen mans, die zyn ghoed niet en waardeert na de gheruchten des vólx, maar na der waarheid zynre conscientien? Maar schynet iet schóóns zynen name verbreed te hebben: zó vólcht dat het leelyck gheacht moet worden den name niet wyt uytghestreckt te hebben. Na dien nu (zó ick onlanx betóónt hebbe) daar óóck nóódlyck veele vólcken zyn, tótte welcke eens menschen gherucht niet en magh komen: zó ghevallet dat de gheene die du vermaart waanste, int naaste deel der landen onvermaart zal schynen. Onder deze achte ick óóck des ghemeynen mans jonste niet waardigh om te vermanen: ghemerckt die zonder óórdeel vóórtkomt ende nemmermeer bestendelyck en ghe-

duurt. Wie en ziet nu óóck niet hoe ydel ende onnut des edelheids name is? De welcke gheacht zynde na de vermaardheid, is zy vreemd. Want d'edelheid schynt te wezen eenrehande lóf herkomende vander voorouderen verdiensten. Maackt nu het vertellen vermaardheid, zó moeten die vermaart zyn, daar af vertelt werdt. Daaromme en maackt eens anders vermaardheid, zó du zelf gheen en hebste, dy niet doorluchtigh. Zó daar nu iet goeds is in d'edelheid, achte icx alleen dat te wezen, dat de Edelen ghenóódtzaackt worden niet te verbastaarden van haarder voorouderen dueghden.

VJ. RYM.

T'gheslacht' op aarden menschelyck
Heeft al een óórsprong wenschelyck
Uyt eenen Vader alder dingen,
Diet al bestiert en kan bedwingen.
  Hy ghaf de Zon zyn glantse klaar:
Twee hóórnen krom de maan eerbaar:
En d'aard' den mensch der schepsels króne:
Óóck Sterren klaar den Hemel schóne.
  In s'menschen leden hy bepaalt
T'ghemoed dat vanden Hemel daalt.
De menschen al zyn uytverkoren,
En van een edel spruyt gheboren.
  Wat roemdy dan met gróter pracht,
Van u voorouders t'eel gheslacht:
Kondy u eerste stam aanmercken,

Ghy vindse Gód; Heer van zyn wercken.
Zó is dan gheen oneel bastaard,
Dan die verlaat zyn gódlyck aard,
De duechde vliet, en t'allen stonden
Moedwilligh dient de snóde zonden.

VIJ. PROSE.

Maar wat zal ick zeggen van des lyfs wellusten, welcker begheerten zyn vól anxten, maar haar verzaadheid vól berouwens? Hoe menighe zieckten, hoe onlydelycke pynen pleghen zy, als eenrehande vrucht des bóósheids, den lichamen huerder ghenieters toe te brengen? Zonder dat ick kan bemercken wat ghenuechte hare keteling dóch mede brengt. Voorwaar yghelyck die zyne voorleden wellusten wil ghedencken, zal verstaan dat zy een droevigh eynde hebben. Zó nu deze wellusten mochten zaligh maken: zó zouden met recht, de beesten óóck zaligh ghezeyt moghen worden: welcker gheneychtheid ghants streckt tot vervullinge vande lyflycke lusten. Dan zoude d'alder eerbaarste ghenuechte wezen inden huysvrouwen ende kinderen; maar t'es al te zeer onnatuurlyck t'gheen men zeyd: Ick en weet niet wie aan zyne kinderen buedels heeft bevonden. Der welcker bitsigher aart niet nóódigh en is dy te vermanen, die des nóyt verzócht en hebste, nóchte derhalven óóck nu niet en truerst. Waar inne ick voor ghoed houde t'ghevoelen van mynen Euripides, die zeyd, dat

de ontbeerder van kinderen vermids zulck ongheluck gheluckigh is.

VIJ. RYM.

Die wellust snel doet van naturen,
Met lang verdriet haar vruechd bezuren:
Recht als des bykens list behende.
Waar die haar zoete honigh stort,
Vlied zy flux wech, haar lust is kort,
En scheyd met smert, druck is lusts ende.

VIIJ. PROSE.

Zó en is dan niet te twyfelen, óf deze weghen ter zalicheid en zyn eenrehande onweghen: die óóck niet en vermoghen iemanden te leden daar toe zy beloven te zullen leden: maar hoe zy inwendelyck met quaden zyn duerspeckt, zal ick ópt kortste betónen. Wat dan? Wildy na gheld te verghaderen trachten? zó moet ghyt den eyghenaar benemen. Wildy heerlyck schynen in hóghe staten? zó moet ghy den beghifter daarom óótmoedelyck bidden: ende zult dies ghy die anderen in eeren begheert te boven te ghaan, in verachtinge vallen, vermids het óótmoedigh smeken. Begheerdy moghentheid? Zó zuldy der onderzaten laghen onderworpen zynde, in ghevaarlickheid komen. Stady na vermaardheid? Met zwaricheden belemmert verliesdy u veylicheid. Wenscht ghy een wellustigh leven te leyden? Maar wie zou dóch niet verachten ende

verwerpen de lyfdienstigheid van zulcken snóden ende brooschen ding? Nu merckt op hoe krancken grondvest stuenen die, welcke zich verwanen in des lichaams ghoeden? Zuldy óóck den Oliphanten in gróótheid, den stieren in kracht moghen te boven ghaan? Zuldy den tigher met snelheid verby ghaan? Aanschout des Hemels gróótheid, vasticheid ende snelheid, ende laat eens af snóde dingen hóógh te achten. Van welcken Hemel, om hare voorsz. zaken niet zó veele en staat te verwonderen, als vande redene waar door zy werd bestiert. Aanghaande der ghedaanten schóónheid, die is ondurigh, snel ende vluchtigher dan de veranderlyckheid der zomer bloemen. Waart óók zake (zó Aristoteles zeyd) dat de menschen hadden Lincier, (dat is zó doorzichtighe) óghen, zulx dat huer ghezichte alle lichamelycke dickheid mochte doordringen: zoude henluyden d'ingheweyd der menschen doorziende, óóck het uytwendighe vant alderschóónste lichame Alcibiadis niet leelyck schynen te wezen? Dat ghy dan schóón schynt, en komt niet overmids uwe nature, maar overmids de zwackheid der óghen die u aanschouwen. Maar acht des lichaams ghoeden zó hoghe als ghy wilt: zó moet ghy dóch weten, dat het vierken van een derdendaaghs kóórtse vernielen magh t'ghene daar ghy dus veele afhout. Uyt alle welcke dingen men in eenen bonde magh besluyten, dat deze voorsz. zaken, die

t'ghoed dat zy beloven niet en moghen leveren, óóck door die versaming aller zódanigher ghoeden niet volmaackt en zyn, oock gheenssins ter zalicheid als paden en leden, nóch iemanden zalich maken.

VIIJ. RYM.

D'onweghen zyn, helas zeer menighvuldigh,
Daar door d'onkund des vólx om traacheid schuldigh,
Den dwazen hóóp verleydt als in een dróóm,
Niemand zoeckt ghoud ghewassen aan een bóóm,
Nóch paerlen reyn aan wynstóck blaeu van druyven,
Men zal óóck niet in hóghe bergen schuyven
Die netten valsch, om vanghen spoedelyck
De visschen vet zeer overvloedelyck.
Men jaaght óóck niet na snelle gheytkens vluchtigh
Int diep der Zee, nóch opten gholven luchtigh.
Men ziet meest elck de vloeden kennen,, al
Wanneer óóck d'eb' haar traghlyck wennen,, zal:
Men weet wat Zee meest paerlen blanck kan baren,
En waarmen meest het purper róód magh gharen,
Óóck welcke strand de beste visschen gheeft,
Die t'weeldigh vólck bemint en liefste heeft.
Maar waar t'ghoed schuylt daar elck na zoeckt begheerlyck
Is onbekent d'onwyzen hóóp onleerlyck:
Want dat om hóógh by God in d'Hemel woont,
Zoeckt elck verkeerd in d'aarde onbeloont.
Wat zal ick nu dees dwaze dieren wenschen?
Ryckdom en eer t'ghezoeck der blinde menschen:
Te moghen als zy mercken r'valsche ghoed,
Het ware zien en zoecken metter spoed.

IX. PROSE.

Tót nu toe zalt ghenoegh zyn vertóónt te hebben de ghedaante des valschen zalicheids. Ist nu dat ghy die doorzichtelyck hebt gheaanmerckt, zó ist vóórts tyd u te tónen welcke daar is de warachtighe zalicheid. Ick zie, zeyde ick, dat door ryckdommen gheen ghenoeghzaamheid, door Koningrycken gheen moghentheid, door Staten gheen eerwaardicheid, door glorie gheen vermaardheid, nóch door wellusten gheen blydschap en magh werden verkreghen. Maar hebdy óóck d'óórzaken, waar door dat zulx is, ghemerckt? My dunckt dat icx zie als door een eng spleetken, maar zoudet uyt u wel opentlycker willen verstaan. Die reden is voorwaar met allen ghereed: want de menschelycke doling scheyd van een t'gheene dat van naturen eenvuldigh is ende ondeylbaar, ende die leedt af vant ware ende volmaackte tót het valsche ende onvolmaackte (ghoed.) Maar zoudstu wanen dat het gheene dat gheens dings behoeftigh is, moghentheid behoeft? Gheenssins, zeyde ick. Daar ghevoeldy recht. Want zó daar wat is dat erghens inne zwack is van vermoghen, het moet nóódlyck daar inne vreemde hulpe behoeven. T'es zó, sprack ick. Zó is dan ghenoeghzaamheid ende moghentheid een zelve ding ende van eender naturen. Dat schynt zulx. Dat nu zódanigh is dunckt u dat verachtelyck, óf daar teghen boven allen dingen eerenwaardigh? Aant

laatste (zeyde ick) en maghmen niet eens twyfelen. Zó laat ons nu tótte ghenoeghzaamheid ende moghentheid voeghen de eerwaardicheid, zó dat wy deze drie houden een te wezen. Laat ons die, zeg ick, daar toe voeghen, zó wy de waarheid willen belyden. Wel aan dan, zoudt ghy dit zelve wel duyster ende oneedel achten te wezen, óf veel meer het alder doorluchtighste boven alle vermaardheid? Aanmerckt nu mede, óf t'ghene dat wy toeghelaten hebben gheensdinx te behoeven, het aldermoghenste ende alder eerwaardichste te wezen, óóck eenighe vermaardheid magh behoeven diet zich zelf niet en mach gheven, daar door t'zelve in eenighen deele des te verachtelycker zoude schynen. Ick en maghs niet laten, zeyde ick, te bekennen dat zelve óóck te wezen het aldervermaartste. Zó vólght dan dat wy moeten belyden, de edelheid niet altóós onderscheyden te zyn vande andere drie voornoemt. Het vólght, zeyde ick. T'ghene dan dat niet vreemds en behoeft, dat met zyns zelfs krachten alles vermagh, dat vermaard is ende eerwaardigh, blyckt dat óóck niet te wezen het alder vrolixte? Wanen heer in zulck ghoed (zeyde ick) eenighe droefheid zoude moghen sluypen, en kan ick niet eens bedencken. Zó ist dan óóck nódigh te belyden dat het is (zó lange die voorschreven zaken gheduren) vol blydschappe. Zó ist mede van ghelycken by de zelve middelen nóódzakelyck, dat de namen van ghe-

noeghzaamheid, van moghentheid, vermaardheid, eerwaardicheid, ende blydschap wel zyn verscheyden: maar dat zy in haar wezen gheenssins en verschelen. Het volght nóódlyck, zeyde ick. Zó ist dan de menschelycke quaadheid, die dat zelve t'welck een is ende eenvuldigh van naturen, van een heeft ghedeylt: ende als zy póóght te verkryghen een deel des dings dat gheen deelen en heeft, en verkryght zy gheen deel, d'welck niet is: nóchte óóck niet het gheheel, dat zy gheenssins en begheert. In welcker voeghen? zeyde ick. Die ryckdom sprack zy, begheert uyt vreze van ghebreck, en vraaght niet na de moghentheid, maar heeft liever veracht ende onbekend te wezen. Hij onttreckt zich zelven óóck veel natuurlycke wellusten, op dat hy het bezuurde gheld niet en verlieze. Maar op deze wyze en werd hem óóck gheen ghenoechzaamheid te deele, den welcken de moghentheid verlaat, de verdrietelickheid queld, de snóódheid veracht, ende de duysterheid verberght. Maar die het vermoghen alleen begheert, verquist de ryckdommen, ende veracht de wellusten, zonder óók iet te achten op de eere die moghentheid erft, óf op de vermaardheid. Nu ziedy mede wel hoe vele dingen dezen ontbreken. Want het bywylen ghebuert dat hy nóóddurftighe dingen ghebreck heeft, ende dat hy van die zórghvuldicheden wert ghebeten: ende als hy zulx niet en magh afweren, zó en is hy

óóck niet moghende, t'welck hy boven al begheerde te zyn. Desghelyx maghmen óóck verstaan vande eeren staten, vande edeldom ende vande wellust. Want nadien elck dezer t'zelve is, dat d'andere zyn, zó ghevallet, dat zó wie dezer een zonder d'andere begheert, dat hy óóck t'ghene zelf dat hy begheert niet en verwerft. Wel aan dan? zeyde ick: óf dan iemand begheerde alle deze dingen teffens te verkryghen? Hy zoude voorwaar de ghantse zalicheid begheeren (sprack zy.) Maar zoude hy die óóck vinden inden dingen die wy betóónt hebben niet te moghen leveren t'ghene zy beloven? Gheenssins zeyde ick: Men zal dan inden dingen, die elck byzunder ghelóóft te moghen verleenen t'ghene begheert word, in gheender wyzen de zalicheid zoecken. Dat ken ick, zeyde ick, ende men magh óóck niet warachtighers dan zulx zeggen. Zó hebdy nu, zeyde zy, de ghedaante metten óórzaken des valschen zalicheids. Keert nu het ghezichte dyns ghemoeds over d'ander zyde daar teghen over: ende du zulste daar terstond zien de waarachtighe by ons dy belooft. Deze (zeydick) zoude óóck een blinde klaarlyck mercken: ende ghy hebt die óóck betóónt onlanx hier voor, als ghy bestont de valsche óórzaken te ontdecken. Want (zó ick niet en dole) dat is de ware ende volmaackte zalicheid, die daar te vollen ghenoeghzaam, moghende, eerwaardigh, vermaart, ende vrólyck maackt. Ende

op dat ghy mooght weten dat icx grondlyck gheaanmerckt hebbe, zó bekenne ick zonder alle twyfele dat een volkomen zalicheid te wezen, die dezer eene, ghemerckt zy al t'samen warachtelycken een zyn, magh verleenen. O myn lieve voedsterkind, ick achte dy door zulck ghevoelen zaligh te wezen, zó du dit maar alleen daar by voeghste. Wat (zeydick) is datte? Houdy onder deze sterflycke ende verghanckelycke dingen óóck iet te wezen, dat zódanighen staat magh verleenen? Gheenssins, zeyde ick, ende achte dit by u dat daar niet altóós meer toe nódigh is betóónt te wezen. Deze dingen dan schynen den sterflycken menschen toe te brengen eenrehande beelden des waren ghoeds ofte onvolmaackte ghoeden: maar het ware ende volmaackte ghoed en moghen zy niet verlenen. Dit stemme ick toe, zeyde ick. Nadien du nu bekennes wat de ware zalicheid is, ende welck die dingen zyn diese valschelyck schynen te wezen. Zó is nu nóch voorhanden het onderwys, waar du die ware zalicheid zulste moghen vinden. Daar (zeydick) hebbe ick nu al over een wyle begheerlyck op ghewacht. Maar nadien óóck in d'alderminste dingen de gódlycke hulpe aangheroepen behóórt te worden, zó onze Plato leert in Timoeo, wat achtstu nu dat ons te doene staat, op dat wy moghen verdienen te vinden de plaatse des alre opperste ghoeds? Dat de vader aller dingen (zeyde ick) angheroepen werde: met

achterlatinge vant welcke, gheen beghinsel te rechte en werd ghegrondet. Dats recht, zeyde zy, en heeft met een aldus ghezongen.

IX. RYM.

O Schepper ghoed van Hemel en van Aarde
Diet al bestiert zeer wyslyck elck na waarde:
Die eeuwigh zyt en zendt den tyd op weghen,
Zelf onbeweeght, doet ghyt hier al beweghen.
Gheen óórzaack vreemd en deed u krachtigh scheppen,
Dit gróte werck, vant stóf dat ghy doet reppen:
Maar liefde ghoed, u eyghen zelfs nature,
Dient weldoen lust, ghy nyd tót gheender ure.
Ghy alderschóónst hebt schóón en wel gaan maken,
De schóne werld na t'schóónst van alle zaken,
Na t'hóghe beeld, daar uyt dit is ghenomen:
In elcken deel, volmaackt en ghants volkomen.
Ghy bindt met tal de Elementen viere,
Zó dat de koud' met óóck het hete viere,
Het nat en dróógh eendrachtelyck verzamen,
Op dat het vier niet jeghen zyn betamen
Vervliegh' opt hóógh, en d'aarde zwaar doet zincken,
Ontzielt en dóód, ghy draaghtse met u wincken.
Ghy hebt gheknóópt de ziel van drie naturen,
Diet al beweeght door leden licht om sturen.
Als ghy die deylt, en weder wilt ontbinden,
Zó zwermt zy weer tót haar aan beyden inden
Om t'diep ghemoed en draayt het Aartryck spoedigh
Na s'Hemels beeld, zó voert ghy Heer óóck ghoedigh.
De zielen en de kleynder ledens mede,

Op waghens licht, in d'hóghe Hemels vrede:
Die ghy bekeert door Wet zeer ghoedertierigh,
En t'uwaart ruckt' als vlammen snel en vierigh.
Laat Vader ghoed ons hert ter hogher steden
Opstyghen, om te zien dyn moghentheden
  Met óghen klaar, en die op u zó vesten,
Dat wy versmaan de last van d'Aartsche nesten.
Neemt wegh den damp vant snóde lyfs bezórghen,
Dyn glans verschyn van dyn oneyntlyck mórghen.
Want ghy zyt klaar, de zoete en stille ruste,
Der zielen reyn, ghy zyt alleen haar luste.
  Het zien van u is heyl heyligh regierder,
Ghy zyt beghin en eynd de wech en stierder.

X. PROSE.

Na dien du nu ghezien hebste, wat de ghedaante is des onvolmaackten, óóck mede des volmaackten ghoeds, zó houde icx nu tyd om te betónen waar deze volmaacktheid van zalicheid is gheleghen. Waar inne ick achte dat eerst staat te onderzoecken, óft daar enigh zódanigh ghoed, als du een luttel hier voor hebste beschreven, in der dingen nature magh wezen: op dat ons gheen ydel beeld der ghedachten buyten de waarheid des dings, by ons ghehandelt, en bedrieghe. Maar datter zulx is, ende dat het zelve is als eenrehande Born óf Fonteyn alre ghoeden, en magh niet worden ghelochent: want alle t'ghene dat onvolmaackt wert ghenoemt, dat wert door vermindering van vol-

maacktheid, onvolmaackt gheheeten. Alzó komet, dat in alreley aart van dingen, waar iet schynt onvolmaackt te wezen, dat daar inne óóck nóódzakelyck iet moet zyn, dat volmaackt zy. Want als de volmaacktheid wechghenomen ware, en zoude óóck niet verziert moghen worden van waar iet zoude moghen komen dat onvolmaackt zoude zyn. Want de nature en heeft gheen beghinsel ghenomen vande ghebrekelycke ende onvolmaackte dingen; maar vande ghehele ende volkomen dingen voortkomende, vervalt zy in deze uyterste ende uytghemerghelde dingen. Isser dan (alzó wy terstont betóónt hebben, enighe onvolmaackte zalicheid des brooschen goeds: men magh niet twyfelen, óf daar en moet óóck eenighe ghantse ende volmaackte zalicheid wezen. Dat is, zeyde ick, opt alder vastelyxt ende warachtelyxt besloten. Maar (sprack zy) waar deze woont, dat aanmerck aldus: Dat Gód de voorst óf vórst alder dingen ghoed is, bewyst het alghemeyn ghevoelen der menschelycke zielen. Want na dien men niet en mach bedencken iet dat beter is dan Gód, wie twyfelt dit het ghoed te zyn, boven t'welck niet beters en is? Alzó betóóght de reden dat Gód ghoed is, op zulcker wyzen, dat zy daar by óóck onverwinlyck besluyt, dat mede in hem is het volmaackte ghoed. Want is hy zódanigh niet, zó en magh hy de vórst (óf voorste) alder dingen niet wezen. Want dan moste daar een

volkomen bezittend ghoed zyn, dat edeler, eerder, ende ouder dan dat ander zoude schynen. Want alle volmaackte dingen zyn gheweest, eer dan de minder volmaackte dingen. Waaromme, op dat reden niet onentlyck vóórt en gha, zó moetmen bekennen dat de opperste Gód vant opperste ende volmaackte ghoed is overvloeyende. Maar wy hebben ghezeyt het volmaackte ghoed te wezen zalicheid. zó ist dan nóódlyck dat die warachtighe zalicheid besta inden oppersten Góde. Ick verstaat, zeyde ick, ende en zie niet dat het eenighsins wedersproken magh werden. Maar ziet toe (sprack zy) ick bids u, hoe vastelyck ende onverbrekelyck du toestemste dat ick ghezeyt hebbe, den oppersten Gód te wezen overvloeyende vant alder opperste ghoed. Hoe meyndy dat, zeyde ick? Dat ghy zoudt vermoeden, dat deze vader alder dingen zulck opperste ghoed (daar af hy vol te wezen wort ghezeyt) van buyten ontfangen zoude hebben; óf dat hyt natuurlyck zó zoude hebben, dat ghy zoudt dencken verscheyden te zyn het wezen des hebbenden Góds, ende des Zalicheids, die ghehadt wort. Want zó ghy zoudt wanen, dat hyt van buyten heeft ontfangen; zó zoudt ghy moghen voor beter houden den ghenen die zulx ghegheven, dan diet ontfangen hadde. Maar wy bekennen waardelyck dat Gód is het alder edelste óf beste aller dingen. Maar ist van naturen in hem, doch zó, dat het met reden van hem

verschille; nadien wy vanden voorst óf vórst der dingen spreken, zó verziere iemand die kan, wie dat deze verscheyden dingen heeft t'zamen ghevoeght? Entlyck, t'ghene dat van enigh ding verschillet, en ist zelve ding niet, daar af men dat verstaat te verschillen. Daaromme, alzó wat uyt zyn nature verschilt vant opperste ghoed, ende is het opperste ghoed niet: t'welck zonde ware te dencken van Góde, boven den welcken het blyckt, dat niet beters en is. Want gheenssins en magh enigh dings natuur beter wezen dan zyn beghin. Daaromme besluyt ick met d'alder warachtighste redene, Dat het ghene, dat daar is alder dingen beghinsele, óóck na zyn wezen is het opperste ghoed. Met gróten rechte, zeyde ick. Maar het is toeghelaten, dat het opperste ghoed de zalicheid is. T'is alzó, zeyde ick. Men moet dan (zeyde zy) nóódlyck belyden, dat Gód zelve de zalicheid is. Ick en kan (zeyde ick) d'eerste vóórtstellen niet wederleggen, ende zie wel t'ghene ghy daar door invoert daar uyt te volghen. Merckt (zeyde zy) óf t'zelve óóck vaster bewezen zoude moghen worden, ende dit óóck daar uyt, datter niet en moghen zyn twee opperste ghoeden, die van malkanderen verschillen. Want vande ghoeden die verschillen, blyckt dat het een niet en magh wezen t'zelve dat het ander is: daar door dan óóck gheen van beyden en zoude moghen wezen volmaackt: ghemerckt elck aan d'ander ghe-

breck is: Maar t'gheen niet en is volmaackt en magh (dits openbaar) niet ghoed zyn: zó en moghen dan in gheender wyzen t'gheen d'opperste ghoeden zyn, niet verschillen. Nu hebben wy besloten dat de zalicheid ende Gód het opperste ghoed is; zó moet dat dan óóck nóódzakelyck d'alder opperste zalicheid wezen, dat d'opperste Góddelyckheid is. Men magh, zeyde ick, niet besluyten, dat in zich zelf warachtighers is, dat na reden vaster is, nóchte dat Góde waardigher is. Boven deze dingen (sprack zy) wil ick dy óóck gheven een toeghifte, ghelyck de Geometrienen, na t'bewyzen van huere vóórtstellingen, wat pleghen inne te voeren, dat zy noemen *porisma*. Want na dien de menschen doort verkryghen van zalicheid, zalich worden, ende de zalicheid zelve is de Gódlyckheid; zó ist kenbaar dat de menschen door verkryghinghe des Góddelyckheids zaligh worden. Ghelyck zy nu óóck door verkryghinghe van rechtvaardicheid rechtvaardigh, ende van wysheid wys worden, alzó mede door ghelycke reden, moeten nóódlyck die de Goddelyckheid hebben verkreghen, Gód worden. Daaromme is elck zalighe Gód: Doch isser van naturen maar een, maar dat en hindert niet datter doort deelachtigh werden vele zyn. Dat is (zeyde ick) schóón ende dierbaar, weder ghy dat noemt een toeghifte ófte *porisma*. Maar daar en is óóck niet schóónders dan t'ghene dat reden eyscht hier toeghevoeght

te worden. Wat (zeydick) is datte? Nadien (zeyde zy) de zalicheid schynt in haar te behelzen veel dingen, óf alle deze dingen als in een lichaam des zalicheid met eenrehande verandering der leden t'zamen ghevoeght worden: óf dat daar iet zy vande zelve dingen, t'welck des zalicheids wezen (óf Zelfstandigheid) vervult, daar toe zich alle d'andre ghedraghen? Ick wilde wel (zeyde ick) dat ghy t'selve by verhalinge dier dingen opende. Hebben wy (zeyde zy) niet ghezeyt dat de zalicheid ghoed is? Ja t'alderopperste, zeyde ick. Voeght dat dan (sprack zy) tót alle d'andere dingen: want de zelve zalicheid is d'opperste ghenoeghzaamheid, zy is de opperste moghentheid, zy is d'opperste eerwaardicheid, óóck Edelheid ende wellusticheid. Wat dan? Zyn dit al t'zamen ghoede dingen, te weten ghenoeghzaamheid, moghentheid ende d'andere, zó dat zy zyn als eenrehande leden van zalicheid: óf ghedraghen zy zich al t'zamen ten ghoeden waart, als tót haren hóófde? Ick versta, zeyde ick, wat ghy vóórtstelt om na ghespuert te worden, maar wat ghy daar uyt zult besluyten, beghere ick te hóren. Verstaat dezes dings onderscheid aldus: Waren dit al t'samen leden van zalicheid, zy zouden óóck onderlingen van elckander verschillen. Want der delen aard is dat zy verscheyden zynde, te zamen een lichaam maken. Maar t'is bewezen dat alle deze dingen een zelve ding zyn: zó en zynze dan

gheenssins leden: Want anders zoude de zalicheid schynen t'samenghevoeght te zyn van een lidmaat, t'welck niet en magh gheschieden. Dat (zeyde ick) en is gheen twyfel: maar wachte watter nóch over is. Dat alle die andere zich ten ghoeden ghedraghen, is openbaar. Wantmen daarom de Ghenoeghzaamheid begheert, om datze ghoed werd gheóórdeelt: daar toe begheertmen de Moghentheid, om datse ghoed werd ghelóóft: t'zelve maghmen óóck verstaan vande Eerwaardicheid, Edelheid ende Blydschap. Want de somme ende óórzake van al datmen magh begheren, is t'gheen dat ghoed is. Want het ghene dat nochte inder waarheid, nóch inden schyn niet ghoeds in zich en heeft, en magh in gheenre wyzen begheert werden. Daar teghen werden, als óf zy ware ghoeden waren, begheert óóck die dingen die van naturen niet ghoed en zyn, als zyt maar schynen. Daar by komet, dat ghoedheid te rechte werd ghelóóft te wezen de somme, wendel ende zake alder begheerlycke dingen. En de zake waarom iet werd begheert, dat schynt alder meest ghewenscht te worden. Ghelyck als of iemand ter liefden zyns ghezondheids wilde ryden, de zelve niet zó zeer des rydens beweghing, als des ghezondheids ghevólgh zoude begheren. Daarom, nadien ter liefde van t'ghoede werden begheert alle dingen; zó en werden niet zó vele die dingen, als t'ghoed zelve van yghelyck begheert. Maar wy hebben toeghe-

stemt dat het de zalicheid is, ter liefde vande welcke alle dingen begheert worden. Daarom werd dan óóck alzó alleen de zalicheid ghezócht. Waar uyt nu klaarlycken blyckt, dat des ghoedheids ende zalicheids Wezen niet dan een zelve Wezen en is. Ick en zie niet waarom iemand anders zoude ghevoelen. Maar wy hebben bewezen dat God ende de zalicheid een zelve ding zyn. Zó ist, sprack ick. Zó maghmen dan wel veylighlyck sluyten, dat het wezen Gódes int ghoede ende nerghens anders is gheleghen.

X. RYM.

Komt hier al die van quade lust bedriechlyck,
Die t'hert verblind door t'valsche ghoed vervliechlyck
Ghevangen zyt, met zondelycke banden:
Hier vindy rust voor u vermoeide handen,
Hier is die still' en open haven veylich,
Een toevlucht wis, der droeven Kerckhof heyligh.
Al t'ghouden zand dat Tagus u magh schincken,
Óf datmen ziet op Hermus stranden blincken:
Óóck t'groen ghesteent dat d'Indiaansche hetten
Met paarlen blanck vermengt, reyn zonder smetten,
En magh het óógh der zielen niet verlichten:
Maar maackt eer blind, die doncker aartsche wichten.
Wat zulx met lust verhuecht de blinde zinnen,
Dat voedt de aard in duyster holen binnen:
Maar t'licht dat roert die klare en Hemelsch wielen,
Vermyt het zwart verderf der zotte zielen.
Wie hier kan recht aanzien dit licht gheprezen,
Der Zonnen glants schynt hem onklaar te wezen.

XJ. PROSE.

Ick stemmet toe, zeyde ick. Want het blyckt al gheknóópt te zyn met d'alder vastste redenen. Doe sprack zy, Hoe hóógh zoudyt wel achten, zó du wat het ghoede zelve is mochtes kennen? Dat is zonder mate, zeyde ick: want my daar door óóck ghezamentlyck ghebueren zoude Góde, diet ghoed is, te kennen. Dat zal ick (sprack zy) met d'alder warachtighste redenen openbaren: ist maar, dat vast blyven staan die dingen, die een weynigh hier voor zyn besloten. Zy zullen (zeyde ick) vast staan blyven. Hebben wy (sprack zy) niet bewezen, dat die dingen die van velen worden begheert, gheen warachtighe nóch volmaackte ghoeden en moghen wezen: overmids zy onderlingen verschillen, ende midsdien t'een t'ander ontberende, gheen vol ende volkomen ghoed en magh toebrengen? Maar dat zy dan het ware ghoed worden, wanneer zy verzaamt worden, als in een ghedaante ende werckelycke krachte; zulx dat het zelve dat Ghenoeghzaamheid is, óóck mede is Moghentheid, Eerwaardicheid, Edelheid, ende Vrólyckheid. Zó dat, als alle deze dingen niet een zelve ding en waren, zy niet in zich en zouden hebben daar door zy zouden moghen worden gherekent onder de begheerlycke dingen. Dat is, zeyde ick, bewezen, ende en magh daar an gheenssins ghetwyfelt worden. Die dingen dan die verscheyden wezende gheenssins ghoed en zyn, worden

ghoed, als zy beghinnen een te worden. Komt het dan niet door verkryghinge van eenheid dat deze dingen ghoed zyn? Alzó schynet, zeyde ick. Maar alle dat ghoed is, dat laat ghy my toe ghoed te zyn door deelachticheid des ghoeds, óf laat ghyt niet toe? Ick laat dat toe. Zó laat ghy met ghelyke reden toe, dat een te wezen ende ghoed te wezen, een zelve zake is. Want zy hebben een zelve wezen, welcker wercking niet en is verscheyden. Ick en maghs (zeyde ick) niet lochenen. Verstady dan óóck wel, dat alle watter is zó lange blyft ende bestaat, als het een is; maar dat het dan sterft ende van malkanderen scheydt, alst aflaat een te wezen? Hoe datte? Zóót toeghaat (zeyde zy) inde Dieren, als lyf ende ziel in een vergharen ende blyven, dat werdt een Dier gheheten: maar als deze eenheid doort scheyden van beyden werdt ontbonden, zó blycket dat het sterft, ende gheen Dier meer en is: niet jeghenstaande het lichaam door de t'zamen blyving der leden, nóch blyft in een zelve ghestaltenisse, ende daar nóch de menschelycke ghedaante in werdt ghezien. Zó óóck deze delen des lichaams van een ghedeelt zyn ende ghescheyden, zó en is daar niet meer de eenheid die daar was. Den ghenen die op deze wyze óóck d'andere dingen doorlóópt, zal onghetwyfelt kond worden, dat elck ding bestaat, zó lange het een is; maar dat het verghaat, alst aflaat een te wezen. Als ick (zeydick) vele dingen aanmercke,

duncket my gheenssins anders. Vintmen óóck iet, dat, voor zó vele t'zelve zich natuurlyck beweeght, verlatende de gheneghentheid om in wezen te blyven, begheren zoude in zyn dóód ende bederfnisse te komen? Zó ick aanmercke (zeyde ick) de dieren, die enighe natuur hebben om te willen ende niet te willen, zó en vindick gheen, die zonder uyterlycke dwang, verwerpen hare gheneghentheid om te blyven, ende willens tot huer verderven haasten: Want alle dier póóght zyn leven te behouden, maar vliet zyn dóód ende verderven. Maar wat ick van den kruyden ende bómen, ende wat ick van de ziellóze dingen zal toestemmen, twyfel ick ghantselyck. Daar aan te twyfelen en hebdy gheen reden: want als du aanmerxte de kruyden ende bómen, zó zietstu ten eersten dat zy wassen in plaatse hen bequaam zynde, daar zy (voor zó vele haar nature vermagh) niet haast en moghen verdorren nóch verderven: Want zommighe wassen opten berghen, zommighe inden dalen, de poelen voeden andere, aan den steenklippen kleven andere, van enighe is het dorre zand vruchtbaar, die op ander plaatsen ghebracht zynde zoude verdorren. Alzó gheeft de nature elcken dat hen bequaam is, ende arbeyd dat zy niet en bederven, zó lange zy moghen gheduren. Wat zal ick hier af zeggen, dat zy alle, rechts óf zy den mond ghedoken hadden in d'aarde, door den wortelen huer voedsel zuy-

ghen, ende dat vóórt int mergh, int hout ende inde scórssen verspreyden? Wat óóck van datte, dat óóck het alder weexte, ghelyck als t'mergh is, altyd in d'innerlyxte plaatse werdt verborghen: maar dat t'gheen buyten is door eenrehande vasticheid des houts werdt bedeckt: ende dat voort alder uyterste, de schórsse als de last verdraghende tót een beschermer teghens des Hemels onsturicheid werdt ghestelt? Hoe gróót is nu óóck der naturen naarsticheid, dat alle dingen door des zaads vermenighvuldighing vóórtgheteelt worden? ende wie en weet niet dat alle deze dingen zyn, als een bevestinge om te gheduren, niet alleen om te blyven voor enen tyd, maar óóck om oneyndlyck te volherden? Ja óóck de dingen diemen ghelóóft te wezen ziellóós, begheert daar af niet op ghelycker wyzen elck dat zyn is? Want waarom styght der vlammen lichticheid opwaards, waarom druckt der aarden ghewicht haar zelve nederwaart, anders dan overmids deze plaatsen ende beweghingen elck op zich voeghlyck is? Ende zeker t'ghene dat elcken bequaam is, onderhout elck ding, ghelyck weder de vyandlycke dingen verderven. De dingen óóck die hard zyn als stenen, kleven opt alder vastelyxt met huere deelen an een, ende wederstaan het lichtelyck van een scheyden: maar weke dingen als lucht ende water laten zich lichtelyck scheyden, maar verzamen haast weder metten dingen daar af zy

ghescheyden zyn. Dan t'vuyr vliedet alle scheyding. Wy en spreken nu óóck niet vande vrywillighe beweghingen der zielen by hare kennisse, maar vande natuurlycke gheneghentheid. Ghelyck daar zyn het verdouwen buyten ons dencken vande inghenomen spyzen, ende vant athemen in den slape, zonder ons weten. Want óóck inden dieren de gheneghentheid, om in wezen te blyven, niet en komt door huere willen, maar uyt der naturen beghinselen. Want het dick ghevalt dat door dringende óórzake de wille verkiest den dóód, die de nature vreest. Daar teghen bedwingt de wille bywylen het werck van telen, waar door alleen de langduricheid aller sterflycke dingen gheduurt, ende daar toe de nature altyd is gheneghen. Zó ghantselyck komt deze liefde zyns zelves niet uyt een dierlycke beweghinge, maar uyte natuurlycke gheneghentheid. Want de voorzienicheid heeft den dingen van haar gheschapen, ghegheven óóck deze óórzake om te gheduren; dat zy natuurlyck begheren te blyven zó lange zy moghen. Derhalven daar niet en is, waar door ghy enighsins zoudt moghen daar aan twyfelen, dat alle dingen die daar zyn inde natuur, de bestendicheid van blyven begheren, ende het verderf vlieden. Ick bekenne, zeyde ick, dat ick nu ontwyfelycken zie, die dingen die my te voren onzeker schenen. Maar t'gheen dat begheert (sprack zy) te bestaan ende te blyven, dat be-

gheert een te wezen. Want zó dat een wezen wegh ghenomen ware, en zoude gheen ding in wezen blyven. T'is waar, zeyde ick. Zó begheren dan alle dingen een te zyn? Dat stemme ick toe. Maar wy hebben betóónt dit zelve een te wezen, t'gheen dat ghoed is. Alzó ist. Alle dingen begheren dan ghoed: t'welckmen zoude moghen beschryven alzó: Dat is t'ghoede zelf, dat van alle dingen werdt begheert. Men magh (sprack ick) niet warachtelyckers bedencken: want een van beyden moet zyn, te weten, dat alle dingen zullen te niet worden, ende zullen als van hueren hóófde verlaten zynde, zonder bestierder zweven: óf daar moet iet zyn, daar zich alle dingen die daar zyn, toe strecken; t'welck dan zal wezen het opperste alder ghoeden. Doe sprack zy, Ick verblyde my zeer, o myn voedsterkind. Want du hebste de kennisse der middelbarer waarheid ghevestet in dynen ghemoede. Hier inne is dy nu kond gheworden t'gheen du onlanx hier voor zeydes niet te weten. Wat, zeydick? Welck alder dingen eynde is, sprack zy. Dat is voorwaar t'ghene dat van allen werd begheert, t'welck nadien wyt besloten hebben ghoed te wezen, zó moeten wy bekennen dat het eynde alder dingen ghoed zy.

XJ. RYM.

Zó wie bespuert de waarheid klaar
Met zinnen diep, en onghaarn waar

Op d'onwegh valsch, die hy wil vlien;
Die moet rondsom inwendich zien
Hoe hy die schatten in zich draaght,
Die t'vólck uytwendelyck bejaaght.
  Dit maackt dat eerst heldoncker was,
Klaar schynt ghelyck de Zon doort glas.
T'Verghetel lyf heeft niet gheblust
Der zielen licht; die ghoedheids lust.
Inwendigh blyft nóch t'ware zaad,
Dat lering weckt door oefnings daad.
  Wie antwóórdt recht ghevraaght na t'ghoed,
Die waarheids zaad int hert niet voedt?
Als Plato zeyt, dan leertmen zacht,
Wanneer t'vergheten werdt herdacht.

XIJ. PROSE.

Doe zeydick, Platoni stemme ick zeer toe: want dezer dingen hebdy my nu twemalen vermaant: eerst dat ick doort grove ghezelschap des lichaams, ende daar na door den druck des droefheids t'herdencken hadde vergheten. Doe zeyde zy, Ist dat du zietste opten voorghaanden toeghelaten dingen, ten zal óóck niet verde van daar zyn, óf dy en zal ghedencken t'ghene du onlanx hebste beleden niet te weten. Wat zeydick. Met wat roeder (zeyde zy) de wereld werd bestiert. T'ghedenckt my (zeydick) dat ick myne onwetenheid bekent hebbe. Dóch hoe wel ick nu bemercke wat ghy wilt vóórtbrengen, zó beghere icx nóchtans breder uyt u te horen. Een

weynigh hier voor sprack zy, en meyndes du niet te twyfelen, óf deze wereld en werdt van Góde bestiert. Daar aan (zeyde ick) en meyn ick nu nóch niet te twyfelen, nóch en meyne nemmermeer daar an te twyfelen: ende wil u verklaren door wat redene ick daar toe kome. Deze wereld en zoude gheenssins van zó verscheyde ja strydighe delen te zamen verghadert zyn gheweest in een ghedaante, zóót niet een en ware, die zó verscheyden dingen t'zamenvoeghde: zó zoude óóck de verscheydenheid der naturen zelve onderlingen twistigh zynde alle die t'samenghevoeghde dingen van een scheyden ende verstróyen, zóót niet een en ware die t'ghene hy gheknóópt heeft te zamen hout: óóck en zoude zó zekeren schickinge der naturen niet volherden, nóchte óóck zulcke gheschickte beweghingen na Plaatsen, Tyden, Werckingen, Ruymten, ende Ghedaanten, niet vóórtbrengen, waart niet een, die zelf onveranderlyck zynde, deze verscheydenheden der veranderingen schicktede. Dat zelve, wat het óóck zy, daar door alle gheschapen dingen blyven ende beweeght worden, noeme ick metten alghemeynen name Gód. Doe sprack zy, Nadien du zulx ghevoelste, achte ick my luttel werx te ontbreken, óf du en zulste zaligh ende ghezont dyn Vaderland weder aanschouwen. Maar laat ons nu t'gheen wy vóórtghestelt hebben aanschouwen. Hebben wy onder de zalicheid óóck niet ghetelt de ghenoegh-

zaamheid óf ghenoeghte? Hebben wy niet toeghestaan dat Gód zelve de zalicheid is? Alzó voorwaar. Hy en zal dan (sprack zy) gheen uyterlycke hulpe behoeven om de wereld te bestieren? Want anders en zal hy gheen volle ghenoeghzaamheid hebben, zó hy iet behoeft. Dat is, zeyde ick, nóódzakelyck alzó. Zó beschickt hy dan alle dingen alleen door hem zelve. Dat, zeyde ick, en magh niet ghelóchent worden. Nu hebbe ick betóónt dat Gód zelve ghoed is. T'ghedenckt my, zeyde ick. Zó beschickt hy dan alle dingen door t'ghoede. Want de ghene, die wy t'zamen ghestemt hebben ghoed te wezen, bestiert door zich zelf alle dingen, ende hy is dan als een stier óf roeder, waar door dit wereldsche ghestichte bestendigh ende onbedorven werd onderhouden. Dat stemme ick krachtelycken toe, zeyde ick, ende voorzagh al wat te voren, hoe wel met een duyster vermoeden, dat ghy zulx zoudt zeggen. Dat ghelóve ick, sprack zy: want du nu dyne óghen om de waarheid te aanschouwen al wackerder strexte: ende en is t'gheen ick wil zeggen niet minder naackt om ghezien te worden. Wat zeydick? Nadien (sprack zy) Gód (zómen te recht ghelóóft) alle dingen met het roeder zynre ghoedheid bestiert, ende alle dingen, zó ick betóónt hebbe, zich door een natuurlycke gheneghentheid haasten óf strecken ten ghoede waart; maghmen óóck twyfelen, óf zy en werden willichlyck bestiert, zó dat zy als

tót het wincken des bestierders bequaam ende ghematight zynde, zich willens keren tótten bestierder. Alzó ist, zeyde ick, nóódlyck: Nóch en zoude óóck die bestiering niet zaligh te wezen schynen, die der onwillighen dwang, ende der onghehóórzamen zalicheid ware. Zó en isser dan niet, dat in zyn nature blyvende mach póghen Góde te wederstaan. Niet, zeyde ick. En óft dat al bestond, sprack zy, zouder iet moghen uytrichten teghen den ghenen, den welcken wy doort recht vande zalicheid bewillicht hebben te wezen d'aldermoghenste? Het en zoude (zeyde ick) zulx niet altóós vermoghen. Zó en isser dan niet dat willen zoude ófte vermoghen te wederstaan dit opperste ghoed. Ick en meyns niet, zeyde ick. Het is dan (sprack zy) het opperste ghoed, t'welck alle dingen krachtelyck ende zoetelyck bestiert. Doe zeyde ick, Hoe zeer verblyden my, niet alleen de hóóftsom der redenen die nu zyn besloten, maar óóck vele meer verlustighen my de wóórden zelf, die ghy ghebruyckt; op dat nóch eens de zótheid gróte dingen baffende haars zelfs schame. Du hebste, sprack zy, verstaan uyten fabelen dat de ruezen den Hemel bestormden: den welcken óóck die ghoedertieren sterckheid verstóten heeft na haar verdienste. Maar wilstu niet dat wy de redenen onderlingen teghen malkanderen wryven? Daar zal moghelyck uyt zódanighen t'zamenstótinge enigh schóón vonxken des

waarheids her vóórtspringen? Na u believen, zeyde ick. Niemand (sprack zy) en twyfelt dat Gód almoghende is. Voorwaar die gheenssins, zeyde ick, die zynre zinnen maghtigh is. Daarom isser (sprack zy) niet dat hy niet en vermagh, die almaghtigh is. Niet zeyde ick. Magh dan Gód óóck quaad doen? Gheenssins, zeyde ick. Het quaad (sprack zy) moet dan niet zyn, na dient de ghene niet en magh doen, die niets niet en vermagh. Spót ghy (zeydick) met my, aldus met uwe redenen wevende een doolhóf die niet te ontwerren en is, als die nu weder inne koomt, daar ghy waart uytgheghaan, ende dan weder uytghaat, daar ghy inne waart ghekomen: óf ontvout ghy eenrehanden wonderlycken ommeghang, des Gódlycken eenvuldicheids? want ghy een weynigh hier voor beghinnende vande zalicheid, zeyde ghy die het opperste ghoed te wezen, d'welck ghy verklaarde te bestaan in Góde. Ghy verhaalde mede dat Gód zelve is het opperste ghoed ende vol zalicheids: waar uyt ghy als tót een ghiftken vóórts ghaaft, dat niemand en magh zaligh wezen zonder óóck ghezamentlyck Gód te wezen. Wederomme spraackt ghy dat óóck zelfs de ghedaante des ghoeds, Gódes ende des zalicheids zelfstandigh wezen zy: ende zeyde dat het ghene dat een is, zelve het ghoede is; t'welck van alder dingen nature werd begheert: óóck betóónde ghy dat Gód met het roeder des ghoedheids de alghe-

meenheid bestiert, dat alle dingen willighlycken ghehóórzamen, ende datter gheen nature des quaads en is. Alle welcke dingen betóónde ghy niet met bewyzingen van buyten ghenomen, maar met zódanighe die inden dingen zelve zyn ende d'een uyt d'ander zyn ghelóófwaardicheid te nemen. Wy en spótten dynre (sprack zy) gheenssins, maar hebben byder hulpe des alderhóóghsten Gódes het ghene daar wy onlanx omme baden, volbracht. Want de ghedaante des Gódlycken wezens is zódanigh, dat zy niet en valt in uyterlycke dingen, nóchte óóck niet iet uyterlyx en ontfangt. Zó óóck Parmenides daar van zeydt,

> Ghy zyt diet alles rontsom voert,
> En blyft zelf stil en onberoert.

Dat wy óóck ghebruyckt hebben redenen, die wy namen niet van buyten, maar uyten begrype der dingen zelf die wy handelen, en hebdy u niet te verwonderen: nadien du zulx hebste gheleert van Platone, zeggende, dat de redenen behóren vermaaghschapt te zyn den dingen, daar af wy spreken.

XIJ. RYM.

> Wel hem die magh des ghoeds fonteyne
> Int licht aanzien met óghen reyne.
> Wel hem die kan met kloecke handen,

Ontknópen al zyn aartsche banden.
Voormaals Orpheus zeer hard beweende
Den dóód zyns wyfs, die hy recht meende.
Doort klaaghlyck spel deed hy by hópen
De groene bosschen naar hem lópen.
Des waters lóóp deed stille wezen,
Het blóde hyrt staan zonder vrezen
Ter zyden vanden Leeu verwoedigh:
En d'anxtigh haas aanzien stoutmoedigh
Den snellen hond doort lustigh zingen.
Maar als zyn liefd hem zelf ghing dwingen,
Die alle zulx wel had bedwongen,
Door s'lieds eendracht by hem ghezongen;
En hy vergheefs het hóf der Góden,
Ghebeden hadt om tróóst in nóden:
Zó daalde hy af na t'slót der Hellen,
Daar hy zyn Harp opt zoetst' ghing stellen.
Waar op hy droevelycken speelde,
Al wat de konst bórn hem metdeelde,
En dienen mocht tót druckigh trueren,
Van t'lieve leed zyn herts verschueren.
Hy weend en huyld uyt druck inwendigh,
En hy beweeght rasch en behendigh
Der Hellen pad, dat ghing hem open
Welx inghang elck door rou mach kopen.
Daar bid hy óórlóf met zoet smeken,
Den Góden helsch die liever wreken:
Zyn snaren zacht den tóórn verdóófden
Van d'Helsch poortier met drie quaey hóófden.
De wraack goddin, die quelt opt lanxte

Den zielen quaad met vreeslyck anxte,
Weent tranen nat uyt medelyden,
Dien boosheids druck plagh te verblyden.
Ixion door des zangs verfrayen
Hielt op zyn pynlyck rad te drayen.
Die tótten halze int water badet
Van dorst verdort, den dranck versmadet.
De ghier vergheet zyn honger ghierigh
Van lever zat, en aast niet vierigh.
Ten laatsten sprack de helsche Koning,
Verwonnen deert me. Doet verschoning.
Gheeft hem zyn wyf, zyn herts verlangen,
By hem ghekocht met zoete zangen:
Maar laat de ghift óóck zyn besneden,
Wanneer zy uyter Hellen treden.
Zal hy na haar te rug niet schouwen,
Wie gheeft den minnaar Wet om houwen?
De lieft is zelf haar Wet zeer krachtigh.
By d'Helsche póórt werdt hy ghedachtigh
Zyns lieven wyfs, t'óógh vólcht het herte,
Hy ziet, hy mist, hy sterft met smerte.
Dees fabel streckt tót alle menschen,
Die t'Hemelsch leven ernstlyck wenschen.
Maar wie te rugge ziet met lusten
Na d'Aard', om op het aartsch te rusten:
Verheft van alle dingen t'beste,
En maackt zyn bed int Helsche neste.

Het IIIJ. boeck.

J. PROSE.

Als Philosophie deze dingen met een eerwaardigh ghelaat ende bedaarde rypheid van monde zachtelyck ende zoetelyck hadde ghezongen: zó hebbe ick des ingheplanten drux nóch niet ghants vergheten zynde, afghebroken haar wóórd dat zy nóch scheen te willen zeggen ende sprack, O vóórghanxter des warachtighen lichtes, de redenen die ghy tót nóch toe hebt voortghebracht, zyn, zó door haar Gódlyck inzien, als door uwe bewysredenen onverwinnelyck ghebleken: Hoe wel my die door den druck des onghelyx onlanx waren vergheten: des niet te min en hebdy niet verhaalt dingen, die my voor dezen tyd ghantselyck waren onbekent. Maar dat is voorneemlyck zelf d'alder meeste óórzake myns truerens, hoe datter enighe quade dingen wezen, óf onghestraft door ghaan moghen, nadien de bestierder der dingen ghoed is. Aanmerckt nu, hoe zeer dat zulx verwonderens waardigh is. Daar by komt nóch wat anders, dat meerder is. Want als de bóósheid heerschapt ende bloeyet, zó en ontbeert de duechde niet alleen lóón, maar leyt vertreden onder der bóóswichten voeten, ende word in plaatse van bóósheden ghestraft. Dat zulx dan gheschiet int ryck des alwetenden, almoghenden, ende niet dan ghoedwillenden Góds, en magh zich niemand te

vollen verwonderen nóchte beklaghen. Doe sprack zy, Het zoude oneyndlyck verwonderens waardigh, ende grouwelycker dan enighe monstren zyn, indien (zó du waanste) inde alder schickelyxte huyzinghe van zódanighen vader des huysghezindes, de snóde vaten gheeert, ende de dierbare veracht waren. Maar ten is niet alzó. Want ist dat de dingen, die nu onlanx besloten zyn, zonder wancken nóch staan blyven, zó zulstu by hulpe des ghenen van wiens rycke wy nu spreken moghen verstaan, dat de ghoeden altyd moghende, ende de quaden altyd veracht ende onmaghtigh zyn: dat de zonden nemmermeer en zyn zonder straf, nóch de duechden zonder lóón: dat den ghoeden altyd gheluckighe, maar den quaden altyd ongheluckighe dingen wedervaren: met meer andere dingen van dier aard, die, dyne beklachten begraven hebbende, dy met een vaste verzekertheid zullen verstercken. Ende na dien du onlanx door myne onderwyzinge des warachtighen zalicheids ghedaante ghezien, óóck waar inne die is gheleghen verstaan hebste, zó wil ick, doorlopen hebbende alle de dingen die my nódigh dochten te zyn niet over te slaan, dy den wech aanwyzen die dy weder thuys zal brengen. Ick zal dynen ghemoede óóck aanheften vederen, daar met het zich zal moghen opheven; op dattu, na dat de verstoornisse verdreven zal wezen, door mynen belede, door myne paden, ende met mynen

waghen ghezond weder keren mooghste in dynen Vaderlande.

J. RYM.

Want ick heb veren vluchtigh,
Daar met ick vlieghe luchtigh
Van d'Aard' ter luchtwaarts hóógh en klaar.
Wanneer het snel ghemoede
Die aandoet rasch met spoede,
Veracht het d'Aartsche ghoeden zwaar.
  Het stycht van verde boven
De Hemels hóógh om loven,
En ziet te rug de wolcken dicht.
Het vlieght snel boven t'vuyre,
Beweeghlyck van nature,
Wiens wermt de vochte lucht verlicht.
  Tót dat het zonder merren
Opryst int huys der sterren,
En neemt zyn wegh by Phebum schóón.
Vóórt styghet na den ouden,
Saturnum voocht der kouden,
Het hóóghste licht an s'Hemels tróón.
  Daar vlieghet op en neder
Al waar het klare weder
Des luchts klaare óghen glinstrigh maalt,
Tót dat het zat van kycken
Van daar opwaarts ghaat strycken
Na Gód daar al t'schóón licht van straalt.
  Daar ziende t'licht eerwaardigh
Het biedt zyn rugge vaardigh,

Den alderhóóghsten Hemels klóót.
Dan haast het vóórt te komen
Daar Gód stiert met zyn tomen
Als Koning al zyn schepsel gróót.
Dees rechters krachten jaghen
De snel en lichte waghen,
En rust zelf stil in klare macht.
Zó u van d'aarde neder
De wegh daar op voert weder
Die nu al was uyt u ghedacht.
Dan zuldy zeggen wyslyck
Dits t'Vaderland hóógh pryslyck,
Daar af my nu van nieus herdenckt.
Hier uyt ben ick ghesproten,
Hier uyt was ick ghesloten,
Hier blyf ick nu t'my Gód weer schenckt.
Maar zoudt u weder lusten
Te ghaan in d'aartsche onrusten
Die ghy verliet door ghoeden raad:
Tyrannen zuldy vinden,
Die t'arme vólck verslinden,
Als vreemden fel vol overdaad.

IJ. PROSE.

Doe zeydick, O wat gróter zaken beloofdy my. Dóch twyfele ick niet, óf ghy en moghet volbrengen: ist maar dat ghy niet en doet vertoeven den ghenen dien ghy hebt angheport. Doe zeyde zy, Voort eerste zuldy verstaan, dat die ghoeden altyd moghende, ende de quaden

altyd onmachtigh zyn: waar af het eene blyckt uyt het ander. Want nadien ghoed ende quaad malkanderen teghen zyn; zó moet de kranckheid vant quade blycken, indien bevonden werdt dat het ghoede machtigh is. Blyckt dan óóck de zwackheid vant quade, zó is de moghentheid vant ghoede mede bekent. Maar op dat de ghelóófwaardicheid myns ghevoelens des te overvloedigher zy, zó wil ick door beyde deze weghen vóórtvaren, ende myn vóórtstellen nu uyt d'een, dan uyt d'ander bevestighen. Daar zyn twe zaken inde welcke bestaan alle werckingen der menschen: te weten, Wil ende Macht: zulx dat een van beyden ghebrekende, gheen ding en magh volbracht werden. Want wille ghebrekende, en bestaat niemand te doen t'ghene hy niet en wil: maar ontbreeckt daar maghte, de wille is vergheefs. Daar uyt komet, dat zó ghy ziet dat iemand wat wil verwerven, t'welck hy niet en verwerft, datmen gheenssins en magh twyfelen, óf hem en heeft ontbroken maght om zulx te volbrengen. Dat is klaar, zeyde ick, ende en magh gheenssins ghelóchent worden. Maar zó du zietste, dat iemand t'ghene hy doen wilde, heeft volbracht, zuldy óóck twyfelen óf hy dat heeft vermoghen? Gheenssins. Want elck is sterck int gheen hy vermagh, maar in t'ghene hy niet en vermagh kranck te achten. Ick bekenne dat, zeyde ick. Maar en ghedenckt dy niet (sprack zy) by onze voorghaande redenen besloten te

zyn, dat het voornemen van alle menschelycke wille, (dat by verscheyden meyningen werd volvoert) zich haastet ter zalicheid. My ghedenckes, zeyde ick, óóck dat t'zelve is bewezen. En herdencket dy óóck niet dat zalicheid het ghoede zelf is, zulx dat, als zalicheid werd begheert, dat dan van allen (menschen) het ghoede werdt begheert? Dat en herdenckt my (zeyde ick) gheenssins, want icx nóch vast houde in myne ghedenckenisse. Zó póghen dan alle menschen ghezamentlyck ghoeden ende quaden met ghelycker voornemen te komen tót het ghoede? Dat vólght zulx (zeyde ick) daar uyt. Maar het is ghewis, datmen door verkryghinge vant ghoede ghoed word. Dat is zeker. Die ghoeden verkryghen dan t'ghene zy begheren? Dat schynt zó. Zó de quaden verkreghen t'ghoede dat zy begheren, zy en mochten niet quaat zyn. Alzó ist. Nadien zy dan beyde het ghoed begheren, ende de ghoeden dat verkryghen, maar de quaden gheenssins; zó ist gheen twyfel dat de ghoeden moghende, ende de quaden kranck zyn. Zó wie daar an twyfelt, die en aanmerckt niet der dingen nature, nóchte óóck t'ghevólgh van redene. Wederomme sprack zy. Zó daar twe zyn die een voornemen hebben na der naturen, t'welck d'een doort natuurlycke middel doet, ende óóck volbrengt, maar d'ander dat gheenssins moghende volbrengen doort natuurlycke middel, t'zelve bestaat te doen door een ander middel

dan de nature betaamt, zonder dat hy zyn voornemen volbrengt, maar den volbrengenden naaapt; welck van deze twe óórdelt ghy de maghtighste te wezen? Al hoe wel ick wel rame, zeyde ick, wat ghy meynt: zó beghere icx nóchtans naackter uyt u te hóren. Zuldy, sprack zy, óóck ontkennen, dat de menschen hebben een beweghinge na der naturen, omme te wandelen? Gheenssins, zeyde ick. Twyfeldy óóck dat de voeten het natuurlycke middel daar toe zyn? Dat, zeyde ick, en twyfele ick mede niet. Zó dan iemand moghende ghaan met zyne voeten wandelt: ende een ander dien dat natuurlycke middel ontbreeckt, op zyne handen stuenende bestaat te wandelen: welck dezer twee magh met recht de maghtighste gheacht worden? Voeght daar by vóórts, zeyde ick, d'andere dingen. Want niemand en twyfelt óf de maghtighe zyns natuurlycken middels en is maghtigher dan de ghene die des zelfs onmaghtigh is. Maar (sprack zy) het opperste ghoed, daar na zó wel de quade staan als de ghoeden, werdt vande ghoeden begheert dóór het natuurlycke middel der dueghden: t'welck de quade póghen te verwerven door verscheyden begheerlyckheid, dat het natuurlycke middel niet en is om t'ghoede te verkryghen: Óf houdyt anders? Gheenssins, zeyde ick, want t'ghene datter uyt vólghet, blyckt mede: te weten, dat uyten dingen by my nu toeghelaten zynde, ist nóódlyck dat de ghoeden

moghende, ende de quaden zwack zyn of kranck. Dat overloopstu, sprack zy, te recht, ende is zó de Medecyns pleghen te hopen, een teken van eender bekomender ende versterckter naturen. Maar want ick dy nu vermercke te wezen uyter maten bereyd omme te verstaan, zó wil ick de redenen by hópen vermenichvuldighen. Aanmerckt daaromme hoe gróót zich de kranckheid der zondigher menschen openbaart: die óóck niet en konnen gheraken daar toe daar henluyden de natuurlycke meyning toe ledet, ja by na toe dwinget. Wat zoudet dan wezen, indien zy waren verlaten van zó gróten ende by na onverwinlycken hulpe der voorkomender naturen? Aanmerckt dóch met wat gróter onvermoghen de bóze menschen zyn bevangen. Want ten is gheen kleyn nóch spótlyck lóón dat zy begheren, t'welck zy niet verwerven óf verkryghen en moghen: maar zy komen te kort int opperste ende inden tóppe der dingen, ende en ghebueren dezen ellendighen daar inne niet de vruchten, waar na alleenlyck zy nacht ende dagh trachten: waar inne zich der ghoeden menschen krachten openbaren. Want ghelyck als du den ghenen zoudeste achten d'aldermoghenste te zyn om te wandelen, die met zyne voeten inghaande hadde moghen komen ter plaatsen na de welcke men voorder niet en magh ghaan óf komen: alzó moetstu óóck nóódlyck den ghenen d'aldermoghenste óórdelen te wezen, die daar

heeft verkreghen het eynde der begheerlycke dingen, boven t'welcke niet meer en is te begheren. Ende hier uyt komet, t'welck het jeghendeel is, dat de bóze menschen zelve schynen beróóft te zyn van alle krachten. Want waaromme de duechde verlaten hebbende, vólghen zy de zonden na? Ist niet door onkonde der ghoede dingen? Maar wat vindtmen dóch onkrachtigher dan de blindheid des onwetenheids? Óf kennen zy de dingen diemen behóórt na te volghen, zó dat haar de quade luste daar af verrucket? Zó zynze dan óóck door onmaticheid zwack, zulx dat zy niet en moghen de zonde wederstaan. Óf verlaten zy wetens ende willens het ghoede, ende wycken af ten zonden? maar zó doende laten zy af, niet alleen machtigh te wezen, maar laten óóck ghantschlyck af te wezen. Want die daar het ghemene eynde alder dingen verlaten, die laten óóck ghezamentlyck af meer te wezen. T'welck moghelyck iemanden wonder zoude schynen te wezen, te weten, dat wy die quaden, t'welck de meeste menschen zyn, zeggen niet te wezen: maar t'es nóchtans alzó. Want dat de ghene die quaad zyn, quaad zyn en ontkenne ick niet; maar dat zy louterlyck ófte eenvuldelyck zouden zyn, ontkenne ick. Want ghelyck men een zieloos lichaam wel magh noemen een dóód mensche, maar niet simpelick een mensche: alzó laat ick wel toe datmen de zondighe menschen quaad zegge te

wezen; maar dat zy eyghentlick zouden wezen, en zoude ick niet moghen toelaten: want zulck ding is, dat zyn schicking ende aard navólght; maar dat daar af vervalt, verlaat óók te wezen t'ghene in zyn nature is gheleghen. Maar (zuldy zeggen) de quaden hebben vermoghen. Dat zal ick óóck niet ontkennen. Maar deze hare macht en komt niet vande machte, maar vande onmachte: Want zy moghen t'quade, t'welck zy nemmermeer en zouden vermoghen zó zy hadden moghen blyven inde werckinge van t'ghoede: Welcke moghelickheid nóch klaarder betóónt, dat zy niet en vermoghen: want t'quade (zo wy hier voor verhaalt hebben) is niet. Nadien nu de bózen alleenlyck t'quade vermoghen, zó blycket dat zy niet en vermoghen. Dat is openbaar. Maar op dat du mooghste verstaan welcke de kracht zy dezer moghentheid, zó hebben wy een weynigh hier voor besloten, datter niet moghenders en is, dant opperste ghoed. Alzó ist, zeydick. Maar dat zelve en magh niet quaads doen. Gheenssins. Is daar (zeyde zy) óóck iemand die daar meynt dat de menschen alles vermoghen? Niemand dan die onzinnigh ware. Maar de menschen moghen t'quade. Óch, zeydick, óf zy dat niet en vermochten. Nadien dan dat de moghende van t'ghoede alles vermagh, ende de moghende van t'quade niet alles en vermagh, zó is openbaar dat die t'quade moghen, minder vermoghen. Hier by komt nóch dat wy

betóónt hebben, dat alle moghentheid te rekenen is onder de begheerlycke dingen, ende dat alle begheerlicke dingen zich strecken ten ghoeden, als tót eenrehande tóppen zynre naturen: maar de moghelickheid om bóósheid te bedryven en magh zich niet strecken ten ghoeden: daarom en is zy dan óóck niet te begheren. Maar alle moghentheid is om te begheren. T'blyckt dan dat de moghentheid int quade gheen moghentheid en is. Uyt alle welcke dingen voorwaar óóck de moghentheid der ghoeden, ende der quaden onvermoghen ghants ontwyfelyck blycket. Zó blyckt dan óóck warachtigh het ghevoelen Platonis, Dat alleen de Wyzen vermoghen te doen, t'gheen dat zy begheren: ende dat de quaden wel moghen bestaan, maar niet volbrengen t'ghene dat zy begheren. Want zy doen wel t'gheen dat henluyden ghelieft, als zy door de dingen, waar inne zy verlustighen, meynen te verwerven het ghoede dat zy begheren, maar zy en verkryghens gheenssins, want de bóósheden en gheraken nemmermeer ter zalicheid.

IJ. RYM.

Men ziet in hóghe woningen
Zeer hóógh verheven Koningen,
Met glantsich purpur schóón bekleedt,
Omringt met droeve wapens wreed.
Huer óghen dreyghen fellichlyck

En t'hert verwoed zeer quellichlyck.
Zó iemand wech naam d'ydel pracht,
En t'dexel van verwaande macht:
  Hy zagh den Heer inwendelyck
Benaut in banden schendelyck.
Hier quelt de gheyle lust zyn hert,
In Venus pynlyck net verwert:
  Daar brandt des dolle tóórens gloed
En pynt met stoornis t'dwaas ghemoed:
Óf druck dees slaven druckigh druckt,
Óf zótte hóóp die niet gheluckt.
  Als dan zó veel tyrannen fel
Een hert dus dwingen met ghequel,
En doet het zelf niet zyn begheert,
Maar is van Heren quaad verheert.

IIJ. PROSE.

Ziedy daarom nu niet in welcken slycke de bóósheden wentelen, ende in welcken lichte de vroomheid blincket? Daar by nu klaarlyck ghezien werdt dat den ghoeden nemmermeer belóningen, nóch den quaden nemmermeer huere straffingen en ghebreken. Want met t'onrecht, van den dingen die ghehandelt worden, t'gheen daarom elck ding gheschiet des dings lóón magh ghenaemt zyn: ghelyck den ghenen die ter wedlóópe lóópt, de króóne zyn lóón is, daarom ghelópen werdt. Nu hebben wy betóónt dat de zalicheid zelf het ghoed is daarom alle dingen ghedaan werden. Zó is dan het ghoed zelf als een

ghemene belóning voorghestelt den menschelycken wercken: maar t'ghoed en magh niet afghescheyden worden vanden ghoeden. Want niemand te recht ghoed magh gheheten werden, die t'ghoede ontbeert: Daarom en verlaat het lóón gheenssins den ghoeden zeden. De quaden verwoeden dan óóck zó zy willen, zó en ontvalt nóch en verdort den wyzen huer Króne niet. Want vreemde bóósheid en beróóft den oprechten herten niet van haar eyghen verciering. Waart dat henluyden enigh ding van buyten anghekomen zynde, verblyde; zó mochte dat iemand, óf óóck diet hadde ghegheven, henluyden benemen. Maar want dit elck verwerft door zyn eyghen dueghdsaamheid, zó zal hy dan eerst zulck zyn lóón verliezen, als hy af laat dueghdelyck te wezen. Endlyck, nadien alle belóning begheert werd daaromme, dat alle lóón ghoed te zyn werdt ghelóóft, wie zal den ghenen óórdelen onghelóónt te zyn, die t'ghoede heeft verworven? Maar van wat lóón? Het alderschóónste ende alder gróótste. Dus ghedenckt des voortreffelycken toeghifts, die ick dy onlanx hier voor ghaf, ende besluyt aldus: Nadien t'ghoed zelf zalicheid is, zó blycket dat alle ghoede menschen, door dien zelf dat zy ghoed zyn, óóck zaligh worden: Maar die daar zaligh zyn, behóren Góden te wezen. Zó is dan der ghoeden lóón, t'ghene dat gheen dagh en verslyt, dat gheen moghentheid en vermindert,

nóch dat gheen bóósheid en verduystert, te weten, Góden te worden. Ghemerckt nu deze dingen alzó zyn, en magh de Wyze man óóck niet twyfelen van de onafscheydelycke straffinge der quaden. Want overmids het ghoede ende t'quade, óóck lóón ende straffe met een wederwertigh aanzien strydigh zyn: zó moet nóódlyck zyn, dat het jeghendeel moet vallen inde straffinge der quaden, van t'zelve dat wy zien gheschieden int lóón der ghoeden. Daarom ghelyck den ghoeden haar ghoedheid zelve een belóning is, alzó moet den quaden huere quaadheid zelve een straffing wezen. Zó wie nu óóck ghestraft wort, die en twyfelt óóck niet óf hy en is met quaadheid ghequelt. Indien dan de quaden zich zelf willen waarderen, zullen zyluyden zich óóck moghen vry van straffing wanen te zyn: nadien henluyden de uyterste bóósheid niet alleenlyck en quelt, maar óóck krachtelyck verderft? Maar ziet nu óóck ant jeghendeel der ghoede menschen, wat straffing den bózen luyden verzelschapt. Want onlanx hier voor hebdy verstaan, dat alle t'ghene datter is, een moet wezen, ende dat ghoed. Daar uyt dan volght, dat alle t'ghene datter is, óóck ghoed moet wezen. Hier door komet dat alle watter af valt vant ghoede, óóck aflaat te wezen: ende alzó vallet dat de quaden óóck aflaten te wezen, t'ghene zy waren, maar dat zy menschen waren, betóónt nóch hare ghedaante des menschelycken

lichaams. Daaromme hebben zy óóck verloren de menschelycke nature, overmids zy verandert zyn in boosheid. Ende ghelyck als de dueghdelyckheid alleen vermagh den menschen boven de menschelyckheid te verheven: alzó moet óóck nóódzakelyck de bóósheid den menschen, die zy verwerpt vande menschelycke nature, beneden de menschelycke waarde verstoten. Ende alzó ghevallet, dat ghyt voor gheen mensch en mooght achten, die ghy verdorven ziet te wezen door zonden. Brandt enigh gheweldich rover door begheerlyckheid na ander luyder have? Ghy zult hem moghen zeggen een wolf te wezen. Is iemand stout ende onrustigh, zó dat hy zyn tonge tót twistmaken misbruyckt? Hy is enen hond te ghelycken. Verblyd iemand als een heymelyck belagher om iemanden t'zyne met bedrógh ontghuychelt te hebben? Hy zal een vis ghelyck gheacht worden. Grimt hy onmatelyck in tóórnicheid? Hy zal vermoed worden eens Leeuwen hert te draghen. Is hy anxstigh ende vluchtigh, vrezende daar niet te vrezen en is? Hy zal ghehouden worden voor een hyrte. Is hy traagh, luy ende bot? Hy leefd als een ezel. Is hy lichtvaardigh, onstantvastigh ende veranderlyck in zyn opzet? Hy en zal niet verschillen vande voghelen. Is hy vuyl ende verzoncken inde onreynicheden? Zó is hy ghebonden aan de snóde lusten der vuyler zueghen. Zó vallet, als de mensche verlaat de duechde, dat hy óóck af-

laat mensche te wezen: ende als hy niet en magh veranderen inden gódlycken state, dat hy in een beeste verkeert.

IIJ. RYM.

Een Óóster stórm verstack de zeylen
Ulyssis, doend ' hoor lóóp lang feylen,
En dreeff' aant eyland wyd gheleghen
Van Cyrce Góddin schalck te deghen,
Óóck schóón een dochter vander zonnen:
Die heeft haar tóverkunst beghonnen,
En haar nieu ghasten dranck gheschoncken,
Wiens kracht verandert dieze droncken.
T'venyn door kunst gheeft dees den schyne
Van een verschuerend ever zwyne,
Dien van een leeuwe, grimmigh snelle
Hem wassen tand' en klaeuwen felle;
Zulck onder wolfs ghedaant ghaat schuylen,
Wil schreyen, maar bestaat te huylen.
Zulck werdt in tygher dier verandert,
Dat tammelyck in huyzen wandert.
Al bleef Ulysses vry vant quade,
Door Maio zoons vernufte rade:
Nóchtans had all' het vólck der schepen
Zich aan den tóverdranck vergrepen:
Waar van die meest al zwynen waren,
Welx eyckel eten t'bróód dee sparen.
In hoor was niet gheheels ghebleven,
Ghedaante en spraack, t'was al verdreven;
T'ghemoed alleen mocht niet verdwynen,

Dat weend altyd int beestlyck schynen.
O krancke kracht van Cyrces liste,
Wiens tóverdranck die leden wiste
In Diers ghedaante snel t'onteeren,
Maar t'herte gheenssins konst verkeren.
Inwendigh leyt der menschen krachte
Verborghen in t'ghemoeds ghedachte.
Dit magh niemand den mensch beróven,
Dan elck zich zelfs: doort licht ghelóven
Van loghen valsch, die t'zaad der zonden
Venynigh zaayt, en t'hert kan wonden;
Óóck zonder t'lichaam te verderven,
Die arme ziel in t'quaad doen sterven.

IIIJ. PROSE.

Doe zeyde ick, datmen niet t'onrecht den zondaren zeyt te veranderen in wilde dieren na de ghedaante der ghemoeden, óf zy schóón des lyfs ghedaante behouden, zie ick, ende belydet: maar dat haar felle ende bóze ghemoed verwoedet tót een vernieling der ghoeden, hadde ick wel ghewilt henluyden niet toeghelaten te zyn. Ten is hoor (zeyde zy) óóck niet toeghelaten, zó ter gheleghender plaatsen betóónt zal worden. Hoe wel nóchtans indien henluyden dat benomen ware datmen ghelóóft hem toeghelaten te zyn, zó zoude der bozer menschen straffinge óóck voor een gróót deel verlicht werden. Want (t'welck moghelick iemanden onghelóóflyck schynt) zó moeten nóódzakelyck de

quaden onzaligher zyn, als zy hare quade begheerten volbrengen, dan alszy niet en moghen volkomen t'ghene zy begheren. Ghemerckt, indient ellendigh is quade dingen ghewilt te hebben, ellendigher ist zulx vermoghen te hebben: zó zonder zulx t'ghevolgh des ellendighen wils quelen zoude. Daarom nadien elck dezer zyn ellendicheid heeft, zó moeten zy nóódlyck ghequelt werden met drievuldighen ongheluck: diemen ziet bóósheid te willen, ende te moghen volbrengen. Ick stemt u toe, zeyde ick, maar zoude wel wenschen, (op dat zy haast dat ongheluck mochten ontberen) dat zy niet meer en hadden de moghelyckheid om bóósheid te volbrengen. Zy zullens, sprack zy, ontberen, moghelyck rascher dan du zoudste begheren, óf dan zy wanen dat zyt zullen derven. Want in zó korten lópe des levens en isser niet zó spade, dat zonderlinge voort onsterflycke ghemoed lang int verbeyden schynt te wezen: welcker gróte hoope ende hóghe aanslaghen der bóze daden dickmaal met een snel ende onvoorzien eynde werden vernielt, ende dit heeft henluyder ellendicheid een mate ghestelt. Want indien quaadheid ellendighen maackt, zó maackt nóódzakelyck langdurigher quaadheid nóch ellendigher: den welcken ick d'alder ellendighste zoude achten, zó niet ten minsten de laatste dóód haar bóósheid en eyndichde. Zeker, ist dat wy vant ongheluck des bóósheids warachtighe

zaken hebben besloten, zó moet de ellendicheid oneyndlyck wezen, die daar blyckt eeuwigh te zyn. Doe zeyde ick, dats voorwaar een invoering die wonderlyck ende zwaarlyck toe te laten is: hoe wel ick die bekenne ghantselyck over een te komen metten dingen die eerst zyn toeghelaten. Du vermoedste recht, sprack zy, maar die daar hard waand het besluyt toe te stemmen, dien voeghet te bewyzen datter wat onrechts voor is gheghaan: óf dat hy betóne dat de t'samenvoeghinge der vóórtstellingen niet krachtich ghenoegh en zyn tót zulcken nóódlycken besluyt. Want anders, als de vóórghaande zaken toeghestemt zyn, en ist niet te achten datmen zich over d'invoeringe beklaghe. Want óóck het ghene ick nu zal zeggen, niet minder wonderlyck en zal schynen, ende is nochtans uyten dingen die anghenomen zyn, even nóódzakelyck. Wat is datte? zeyde ick. Dat (sprack zy) de bózen zaligher zyn als zy haar straffe boeten: dan óf gheen rechtvaardicheids straffing henluyden en bedwang. Ick en hebbe nu óóck niet voorghenomen te handelen, dat iemand zoude moghen dencken, dat de quade zeden door wrake ghebetert, ende door afschrickinge vande straffinge te recht ghebracht zouden moghen worden, ende d'andere óóck tót een voorbeelt wezen om die dingen te vlieden, die te beschuldighen zyn. Maar op eenrehande ander wyze achte ick de quaden onzaligher te wezen, als zy

onghestraft zyn, óft schóón niet en ware ter zaken vande beteringe, nochte gheen aanschou en wert ghenomen opt exempel. Ende wat wyze, sprack ick, zal daar anders wezen behalven deze? Zy zeyde, Hebben wy niet bewillight dat de ghoeden zaligh, maar de quaden ellendigh zyn? Ja wy, zeyd' ick. Ist dan, sprack zy, datter iet ghoeds ghedaan word tót iemands ellendicheid, is deze daar door niet zaligher dan de ghene welx ellendicheid louter is ende eenzaam zonder enighe vermenghing des ghoeds? Dat schynt zo, sprack ick. Of nu den zelven ellendighen, die alle ghoeden ontbeert, dat quaad, behalven d'andere daar door hy ellendigh is, nóch toeghevoeght werde; zoude hy niet veel onzaligher wezen te achten, dan de ghene wiens teghenspoed door des ghoeds deelachticheid werd verlichtet? Waarom niet, zeyde ick? De quaden hebben dan als zy ghestraft worden wat aanklevend ghoeds: te weten, de straffe, die ter zaken vande rechtvaardicheid ghoed is: ende hebben de zelve int ontberen vande straffinge daar en boven nóch wat quaads: te weten, d'onghestraftheid zelve: de welcke du zelve, vermids de verschuldighing des bóósheids, quaad te zyn bekent hebste. Ick en maghs niet ontkennen. Zó zyn dan de quaden veel onzaligher, als zy beschoncken zyn met de onrechtvaardighe onghestraftheid, dan als zy ghestraft zyn met de rechtvaardighe wrake. Nu ist óóck openbaar,

dat het straffen der quaden rechtvaardigh, ende haar onghestrafte uytkoomste onrechtvaardigh is. Wie zoude dat lóchenen? Maar dat (sprack zy) en zal óóck niemand ontkennen, dat alle wat rechtvaardigh is, ghoed is: daar teghen blycket óóck quaad te zyn alle dat onrechtvaardigh is. Doe zeyde ick, Dat zyn ghevólghen der dingen die onlanx hier voor zyn besloten. Maar liever zegt dóch, laat ghy na de lichamelycke dóód gheen straffinge der zielen over blyven? Voorwaar gróóte straf, zeyde zy, vande welcke ick achte dat enighe met pynlicker strengheid ende enighe met barmhertighe zuyvering gheschieden. Maar het en is nu ghenen raad hier van te twistredenen. Dit hebben wy tót nóch toe ghehandelt, te weten, dat du zoudste verstaan moghen, dat de moghentheid der quaden, die dy d'alder onwaardighste scheen, gheen moghentheid altóós en ware: ende dattu zoudste zien, dat de ghene, die du klaaghdes onghestraft te blyven, nemmermeer en zyn zonder straffinge haarder bóósheid: Dattu óóck zoudste moghen leren, dat henluyder gheóórlóftheid, die du badeste haast te moghen eynden, niet lange en gheduurt; ende dat zy luyden des te onzaligher zyn zouden, zó zy te langer gheduurde, maar alder onzalighste, zó zy eeuwigh gheduurde: Daar na óóck dat de quaden ellendigher zyn als zy door een onrechtvaardighe onghestraftheid vry werden ghelaten, dan als zy met een

rechtvaardighe wrake ghestraft worden. Uyt welk ghevoelen te recht vólght, dat zy dan mette zwaarste straffingen worden ghequelt, als zy onghestraft te zyn gheacht worden. Doe zeyde ick, Als ick de redenen, aanmercke, zó achte ick datmen niet warachtigher sen magh zeggen: Maar als ick kere tót der menschen óórdeel, wie is de ghene die niet en zal achten dat deze zaken niet alleen niet ghelovens, maar óóck niet hórens waardigh en zouden zyn? Alzó ist, sprack zy. Want die en vermoghen niet huere óghen ten duystere ghewendt zynde, op bueren ten lichte des waarheids: ende zyn ghelyck als de voghelen, welcker ghezichte vande nacht verlicht, ende vanden dagh verblindet werdt. Want als zy aanschouwen, niet der dingen schicking, maar huere begheerlyckheid, zó achten zy de gheóórlóftheid óf onghestraftheid te wezen zalicheid. Maar ziet wat de eeuwighe Wet inne stelt; ist dat du dyn herte begheefste tótten besten dingen: zó en is daar gheen Rechter van nóde die dy lóón gheve: want dan hebstu dy zelve tót edeler dingen ghevoecht. Maar zódu óóck dyn meyning afghekeert hebste tótten snóódsten dingen, zó en behoefstu óóck den wreker niet te zoecken buyten dy: want du hebste dy zelve verstóten inden arghsten dingen. Recht óf du by ghebuerten aanschouwedes nu de vuyle aarde, dan den schóónen Hemel. Du zoudste schynen (alle andere dingen van buyten

te rugge ghestelt hebbende) vermids zulck aanschouwen nu onder den sterren, dan inden slycke te wezen: maar t'ghemeyn vólck en let daar op niet. Wat dan? Zullen wy ons begheven tót de luyden, die wy betóóght hebben den beesten ghelyck te wezen? Neemt óf iemand zyn ghezichte ghantselyck verloren hebbende, óóck vergheten ware dat hy ghezicht ghehadt hadde: ende alzó meynde dat hem aande menschelycke nature niet met allen en ghebrake: zouden wy ziende hem blind te zyn dat zelve óóck moghen meynen? Want het ghemeyne vólck en zal óóck nemmermeer dit toe stemmen (t'welck nóchtans zó wel als dat bestaat op vaste grondvesten van redenen) dat de ghene onzaligher zyn die onrecht doen, dan diet lyden. Ick zoude, zeyde ick, deze redenen zelve wel willen hóren. Lóchenstu (sprack zy) dat elck quaad mensche strafwaardigh is? Gheensins. Maar dat de quaden onzaligh zyn, blyckt menighvuldelyck. Alzó ist, zeyde ick. Zó en twyfelstu dan niet dat zy ellendigh zyn, die strafwaardigh zyn. Daar inne zyn wyt eens, zeyde ick. Zó du dan zaatste als Rechter (sprack zy) wien zoudstu de straffe opleggen, den ghenen die onrecht ghedaan, óf diet gheleden heeft? Ick en twyfele niet óf ick en zoude den lyder vernoeghen met des doenders verdriet. Zó achtstu dan (sprack zy) ellendigher te wezen den doender, dan den lyder vant onghelyck. Dat vólght, zeyde ick. Om deze ende andere óór-

zaken dan opten zelven grond stuenende, blyckt, dat snódicheid van eyghender aard ellendigh maackt, dat het onrecht dat iemanden gheschiedt, niet des ghedóghers, maar des doenders ellendicheid is. Maar nu doen de wóórdhouders recht anders, sprack zy: want zy voor den ghenen, die wat zwaars ende bitters gheleden hebben, bestaan der Rechteren barmherticheid te verwecken, daar nóchtans de barmherticheid rechtelycker toekomt den mesdoenders: diemen niet door vertóórnde, maar veel meer door ghenadighen ende barmhertighen beschuldighers behóórt te doen leden, ghelyck als krancken tótten Medecynmeester; op dat zy de zieckte des schuldicheids door straf zouden afsnyden: waar door de neringe der wóórdhouderen óf ghants verghaan, óf (wilden zy liever den menschen nut zyn) in t'werck van beschuldighen veranderen zoude. Waart óóck den quaden zelve gheóórlóft te aanschouwen door een spleetken de dueghde, by henluyden verlaten, ende óóck dat zy d'onreynicheid der zonden door de pyne der straffingen afleggen; zy zouden, overmids de verghelding vande wederkryghelycke dueghde, zulx zeggen gheen pyne te wezen, der wóórdhouderen voorspreken verwerpen, ende zich zelven ghantselyck overgheven in handen van hare beschuldighers ende Rechters. Ende hier uyt komet dat by den wyzen, de haat met allen gheen plaatse en heeft. Want wie anders dan

d'alderzótste zoude den ghoeden haten? maar om den quaden te haten en is gheen redene: want ghelyck de quellagie der lichamen, alzó is ghenoech de zondelyckheid, der zielen zieckte. Nadien wy nu de krancken na den lichame gheenssins hatens, maar veel meer ontfermens waardigh te zyn achten: veel meer en zyn zy niet te haten, maar te ontfermen, welcker ghemoeden gheplaaght zyn met bóósheid, pynlycker zynde dan alle lyflycke quellagie.

IIIJ. RYM.

Wat helpet dóch zó gróten twist te maken
En metter handt zyn sterfdagh te ghenaken?
Zoeckt ghy den dóód, zy komt met rascher vaarden
Van zelf; gheen rust is in hoor snelle paarden.
Het wild ghediert verslindt veel vólx op aarden,
Nóch móórden dees malkander met huer zwaarden.
Zou dit wel zyn om t'schelen van huer zeden,
Dat zy t'onrecht in wilde krygh verwreden,
En zoecken van elckanders weer te sterven?
Dees wreedheid moet oprechte reden derven.
Wildy dan wel elck lóven na zyn daden;
Den ghoeden mint te recht, ontfarmt den quaden.

V. PROSE.

Ick zie hier (zeyde ick) welck daar is de zalicheid óf ellendicheid, gheleghen zynde inde verdiensten zelve vanden ghoeden ende quaden menschen: maar ick mercke nóch al wat ghoeds óf

quaads te zyn in dit ghemeen avontuur: Want niemand der vroeden liever zoude zyn balling, arm, ende versmaad, dan gróót van Ryckdommen, gheacht in Eerwaardicheid, hóógh in Moghentheid, ende bloeyende in zyn Vaderland. Want dan de hanteringe des wysheids met meerder vermaartheid ende blyckelyckheid werd beledet, als der Landvóóchden zalicheid enighsins uytvlietet tótten landzaten: ende als byzonder de Kercker, de Wet met d'andere ghequellen der wettighe straffingen te dele vallen den schadelycken burgheren, om welcker willen die inne ghestelt zyn. Maar wederomme verwondere ick my krachtelycken, waaromme deze dingen zó heel omme keren; dat des bóósheids straffingen den ghoeden plaghen, ende de quaden het lóón der dueghden tót zich trecken: ende beghere uyt u te weten, welck de redene is van zódanighe onrechtvaardighe verwerringe. Want ick my minder zoude verwonderen, zó ick ghelóófde dat alle dingen by onvoorzienen ghevalle onder een ghemenghelt werden: Maar nu vermeerdert Gód de bestierder myne verwondering. Verleent hy niet dickmaal den ghoeden blyde, den quaden truerighe dingen, ende laat hy daar teghen niet weder den ghoeden harde ende den quaden wenschelycke zaken ghebueren? Zeker zómen d'óórzake hier van niet en magh weten, wat zal alle zulx moghen schynen te verschillen vande avontuurlycke toe-

vallen. Ten is gheen wonder, sprack zy, dat enigh ding ghewaant werdt onvoorzien ende verwert te wezen, alsmen de reden van desselfs schicking niet en verstaat: Maar du, hoe wel du d'óórzake van zódanighen gróten schickinge niet en verstaaste, en twyfelstu nóchtans niet, óf alle dingen en gheschieden rechtelyck; overmids een ghoed bestierder de wereld beheert.

V. RYM.

Zó wie den lóóp van s'Hemels waghen niet verstaat,
Wiens glinstrigh vlam zó traachlyck na de Zee afgaat,
Hoe wel hy weer zó snel op rydt van onderen;
Die moet zich van des Hemels Wet verwonderen.
De volle maan verliest haar schóne zilver schyn,
Als haar d'Eclips bedect met d'aartsche zwaar ghordyn,
Haar blindheid bruyn van d'Hemel zaayt vol óghen klaar,
Die (als zy ziet) haar zelf toesluyten alle ghaar.
Het vólck onwys verschrickt beroert en heel verbaast,
Weet d'óórzaack niet, daarom het op de klócken raast:
Maar als de stórm vant West de vloeden dryft aan strand,
Verwondert niet des vólx ghemoed door onverstand.
Nóch dat door koud de weke sneeu zó hard verstyft,
Die Phebus werm weer smelt en week uit water dryft:
Want hier af zietmen licht de zaack, de grond, de reen:
Van t'ander niet, die schuylt en is met elck ghemeen.
De dingen die zeer haast óf zelden hier gheschien
Verwondren t'volck, dat zulx verbaast placht aan te zien.
Doet wegh den mist vant onverstant dat altyd dwaalt,
T'Verwonderen sterft, dat uyt onkond zyn leven haalt.

VJ. PROSE.

Alzó ist, zeyde ick. Maar na dien het dyn ampt is d'óórzake der verburghen dingen te ontdecken ende de redenen der benevelde zaken te ontvouwen, zó bidde ick u dat ghy dat wilt onderscheyden ende my dit verwonderen (alzóót my, aldermeest ontroert) doen verstaan. Doe heeft zy half lachende tót my ghezeyt, Du beroepste my tót een zaack boven allen zwaar om vinden, tót welx vernoeghen nauwelyx iemand ghenoeghzaam is. Want de materie is zódanigh, dat als een twyfel wech is ghenomen, ontallycke meer andren (recht als t'hóófd van Hydra) daar weder uyt spruyten: zulx dat daar gheen eynde aan en is, ten zy dan datmenze onderdrucke metten alder levendighsten vuyre der ghemoeds. Want hier inne plachtmen te vraghen vande eenvuldicheid der Voorzienicheids, vanden vóórtghang des Nóódschickings, vande schielycke Ghevallen, vande Kennisse ende voornemen Gódes, vande Vryheid des willen. Hoe zwaar nu deze dingen zyn, overweechdy zelve wel. Maar want het óóck een deel dynre ghenezinge is, dattu deze dingen weetste: zal ick nóchtans, hoe wel met enge palen des tyds omheind zynde, póghen iet wat daar af te roeren. Ist dan zó dat dy de vermakelyckheid der musykelycke rymen verlustight, zó moetstu deze wellust een weynigh te rugge stellen, tót dat ick de redenen in bare schickinge an een gheknóópt

te zamen weve. Alzóót u ghelieft, zeyde ick. Ende ghelyck als óf zy van een ander óórd beghonnen hadde, heeft ghezeyt aldus. Alle voortteling der dingen, óóck de vóórtghang alder wandelbarer naturen, ende al wat zich op enigher wyze beweeght, dat neemt zyn óórzaken, schicking ende ghedaante uyt den bestendicheid des Góddelycken ghemoedes. Dit in de hóócheid zyns eenvuldicheids ghestelt blyvende, heeft den dingen die te gheschieden staan een menighvuldighe wyze ghestelt: welcke wyze gheaanmerckt zynde inde zuyverheid der Gódlycker verstandenissen, werdt ghenaamt Voorzienicheid; maar alsmense houdt tótten dingen die de voorzienicheid beweeght ende schicket, zó is zy by den ouden Nóódschicking ghenaamt. Dat nu deze twe verscheyden zyn, zal lichtelyck blycken, zó iemand haarder beyder krachte met zynen ghemoede aanschout. Want de Voorzienicheid is zelf de Gódlycke redene, wezende inden oppersten Prince alder dingen, die alle dingen schickt: maar de Nóódschicking is de beleding inde beweeghlycke dingen wezende, waar door de Voorzienicheid elcke ding met zyne schickingen te zamen voeght. Ghemerckt de Voorzienicheid alle dingen, al ist zó dat zy verscheyden, al ist dat zy oneindlycken zyn, ghelyckelyck omhelst: maar de Nóódschicking voert alle byzondere dingen ter beweghing, ende deylt elck uyt na huere plaatsen, ghedaanten

ende tyden: Zulx dat deze tydlycke ontluyckinge des schickings int aanschouwen des Góddelycken ghemoeds verenicht zynde, Voorzienicheid is: maar de zelve verenighinge, verspreyt zynde ende ontloken in den tyden, Nóódschicking werd ghenaamt. Welcke twee, hoe wel zy verscheyden zyn, nóchtans d'een hangt aan d'ander: want de vóórtghang vande nóódschicking komt vóórt uyt de eenvuldicheid des voorzichticheids. Even ghelyck als een kunstenaar in zynen ghemoede verbeeldt zynde met de ghedaante des dings dat ghemaackt zal worden, port aan tót het worden des werx; ende t'ghene hy eenvuldelyck ende teghenwóórdelyck voorzien hadde by tydlycker schickinge vóórtbrengt: alzó schickt óóck Gód eenvuldelyck ende eendrachtelyck de dingen die ghedaan zullen worden; maar door de nóódschicking volvoert hy menighvuldelyck ende tydelyck de zelve dingen die hy gheschickt hadde. Daaromme óf nu de nóódschicking ghehanteert werd doort middel van enighe Gódlycke gheesten des voorzichticheids, óf dat de nóódschickings vóórtghang uytghestreckt werdt doort middel vande ziele, óf vande ghehele nature, óf van de Hemelsche beweghingen der Sterren, óf van enighe Engelsche krachte, óf van enigher gheesten kloeckheid, óf van enighe der zelver; zó is dat nóchtans openbaar, dat de Voorzienicheid is een onbeweechlycke ende eenvuldighe ghe-

daante der dingen die ghedaan zullen worden: ende dat de Nóódschicking is een beweechlycke keten ende tydlycke gheregheltheid der dingen, die vande Gódlycke eenvuldicheid gheschickt zyn, dat ghedaan zullen worden. Ende daar uyt komet, dat alle dingen die daar zyn onder de nóódschicking, óóck onderworpen zyn de voorzienicheid, den welcken óóck nóódschicking onderworpen is: maar enighe dingen die ghestelt zyn onder de voorzienicheid, ghaan den lóóp vande nóódschicking te boven. Dat zyn de dingen die alder naast de Gódlyckheid standtvastelick zyn ghevestight, ende niet en staan onder den lóóp des beweechlycken nóódschickings. Want ghelyck als de inwendighste alder ringen, die zich draeyen om den asse ófte punckt, zó zeer ghenaackt d'eenvuldicheid vant middel, datze by na zelve verstreckt een asse ófte punckt van al d'ander ringen die daar buyten ghestelt zynde omme draayen; ende de buytenste ring met zó vele wyder ommeghang werd omghewentelt, als hy vande middelste ondeylbaarheid der assen óf des punckts afwyckt, ende des met te meerder wytheden werd uytghespreyd; maar t'ghene dat zich knóópt ende verzelt aant middelste, ghedrongen werdt in eenvuldicheid, ende ophout van uyt te spreyden ende uyt te vlieten: Op ghelycker wyzen werd mede, t'ghene dat verdste afwyckt vant opperste ghemoed, des te meer inghewentelt inden

ketenen vande Nóódschickinge, ende zóveel te meer is óóck t'ghene vrijer vande nóódschicking, zóót naarder ghenaackt der dingen asse ófte punckt. Ist óóck dat het aankleeft de vasticheid des oppersten ghemoeds, het zal onbeweechlyck des nóódschickings nóódzakelyckheid óóck te boven ghaan. Daaromme, ghelyck als zich heeft de Redelyckheid tótte Verstandelyckheid, t'ghene dat gheboren wordt tót het ding dat is, de tyd tótte eeuwicheid, ende de ring tótten punckte: alzó heeft zich de lóóp des beweechlycken nóódschickelyckheids, tótte bestandighe eenvuldicheid des voorzienicheids. Deze lóóp beweeght den Hemel ende de Sterren, zy maticht de Elementen onderling, ende gheeft die door veranderinge by ghebuerte een ander ghedaante. De zelve vernieut alle groeyende ende verdwynende dingen by ghelycke vóórtghangen der vruchten ende der zaden. Deze verstrickt óóck der menschen wercken ende avonturen met een onbrekelycke t'zamenknópinge der zaken: de welcke alzó zy vóórtkomen uyten beghinselen des onbeweeghlycken voorzienicheids, óóck nóódzakelyck onveranderlyck moeten wezen. Want alzó werden de dingen alder best beleedt, als de eenvuldicheid blyvende inden Gódlycken ghemoede, een onafwyckelycke schicking der zaken vóórtbrengt: Want deze schicking bedwingt door zyn eyghen onveranderlyckheid de veranderlycke dingen, die anders ongheschicktelycken

zouden zwerven. Hier uyt komet, dat, al hoe wel u luyden, gheenssins vermoghende te aanmercken deze schicking, alle dingen schynen verwert te zyn ende ongheschickt; Gód nóchtans elck ding zyn eyghen wyze ghevende, alles ten ghoeden bestiert. Want daar en is niet altóós dat om t'quaads willen gheschiedt; ja óóck vanden quaden menschen zelve niet: den welcken het ghoede zoeckende verkeerde dolinge daar van afkeert, zó voor overvloedelyck is bewezen. Nóch veel min zal de schickinge vóórtkomende vanden tóppe des oppersten ghoeds iemanden van zynen óórsprong afleden. Maar, zuldy zeggen, wat macher dóch onbilligher verwerring wezen, dan dat alzó den ghoeden zó wel teghenheden als voorspoedicheden, alzó mede den quaden ghewenschte ende hatelycke zaken ghebueren? Dunckt u dan dat de menschen zó volkomentlyck verstandigh zyn, dat het van nóde is, dat de ghene die zy ghoed óf quaad achten, zódanigh als zy die wanen nóódzakelyck moeten wezen? Nu zyn der menschen óórdelen hier inne strydigh, zó dat die d'ene belónens, d'andere straffens waardigh te wezen achten. Maar laat ons toelaten, dat iemand de ghoeden uyten quaden magh onderscheyden; zoude hy daaromme moghen aanschouwen d'inwendighe wel ghesteltheid (zómen vande lichamen plach te zeggen) der herten? Het wonder en is niet onghelyck wonder voor den onwetenden,

waarom dat onder den ghezonden lichamen dezen zoete, dien bittere dingen bequaam zyn: waarom dat óóck onder den ziecken enighe met zachte, ende andere met scherpe dingen ghehulpen werden. Maar hier inne en verwondert zich de Medecynmeester niet; den welcken de wyze ende ghesteltenisse der zieckten ende ghezondheid bekent is. Maar wat schynt der zielen ghezondheid anders dan duechde, haar zieckte anders dan zonden te wezen? Wie anders is óóck de behouder der ghoeden, ende de verwerper der quader menschen, dan Gód de bestierder ende Medecynmeester der zielen? Die, als uyten hóghen wachthuyze des voorzienicheids hier beneden ziet, wat yghelyck best is kent, ende elck t'gheen hy hem weet best te wezen zent. Ende hier uyt komt dat merckelycke wonder vande nóódschickelycke gheregheltheid, t'welck beleed zynde vanden alwetenden Gód, verwondering baart inden onwetenden menschen. Want, om een weynigh te roeren vande Gódlycke hóócheid, voor zó veel de menschelycke reden magh bereycken, zó ist vanden ghenen, die ghy meynt alder rechtvaardighste ende oprechtste te zyn, al anders inden óórdeele vande alwetende voorzienicheid, dan ghyt waant: ende, zó onze bekende Lucanus heeft vermaant,

Dat Gód de zaack behaaghde vande verwinner, Maar Cato was van d'ander zake beminner.

Daarom van al dattu hier zieste gheschieden, is inden dingen een oprechte schickinge: maar in dynen wane is een verkeerde verwerring. Dóch laat schóón iemand zó ghoed van zeden zyn, dat van zulx ghezamentlyck het Gódlycke metten menschelycken óórdel over een stemme: maar dat hy daar by óóck zy zó zwack van krachten zyns ghemoeds, dat zó hem iet teghenspoeds opquame hy moghelyck van zyne onnózelheid aflaten zoude, waar door hy zyn gheluck niet behouden en konde. Zó spaart dan de wyze bestiering den ghenen, dien de teghenspoed verarghen zoude, om niet te ghedóghen dat hy in verdriet zy, dient niet ten ghoeden zoude dienen. Daar zy een ander mensche van alle dueghden volmaackt, óóck heyligh ende Góde aldernaaste: van dezen óórdelet de voorzichticheid onbehóórlyck te zyn dat hem enighe teghenheid zoude opkomen, zó óóck dat zy niet en ghehengt dat hy met lichamelycke zieckten verstuert werde. Want, alzó óóck by eenen (hóóghwaardigher dan ick ben) is ghezeyt, De dueghden hebben der heylighen mannen lichamen ghebouwet. Het ghebuert óóck by wylen dat den ghoeden de hóóghste bestiering der dingen werd in handen ghestelt op dat d'overvloeyende bóósheid onderdruckt zoude worden. Andere werden enighe ghemengde zaken, na der zielen hoedanicheid, toegheleyt. Zommighen handelt zy scharper, op dat zy door huer

lange voorspoedicheid niet en vervuylen. Andere vrezen óóck meer, dan billich is, dingen die zy macht hebben te ghedóghen: Zó verachten weder zommighe meer, dan recht is, zaken die zy niet en vermoghen te draghen. Dezen leert zy doort ondervinden van truerighe zaken hoor swackheid kennen. Zommighe hebben om de waarde eens lóflycken dóóds eenen eerwaardighen name des werelds ghekócht. Enighe wezende onverwinnelyck in pynen, hebben anderen een voorbeeld ghegheven, dat de duechde van ghene quaden magh overwonnen worden. Alle welcke dingen ontwyfelycken gheschieden rechtvaardelyck ende schickelyck, óóck ten ghoeden zelve, vanden ghenen dieze ghebueren: Want dat komt óóck uyten zelven óórzaken, dat den quaden ghebueren nu quade, dan wenschelycke zaken. Maar vanden truerighen zaken en wondert zich niemand; overmids elck verstaat dat zy zulx te recht verschuldet hebben: welcker straffingen den anderen, óf vande bóze daden afschricken, óf den ghenen die zy anghedaan werden verbeteren: Maar huere voorspoedicheden gheven den ghoeden een gróóte ghetuychnisse, wat zy behóren te óórdelen van zódanighe zalicheid, die zy dickmaal zien te wezen óóck by den quaden menschen. Waar inne ick óóck ghelóve dit ghemeyn te werden, dat moghelyck iemand zó roeckeloos ende onbestendigh is van aard, dat hen d'armoede lichtelyck

tót bóósheid zoude aanvoeren: welx kranckheid de Voorzienicheid gheneest door toewerpsel van ghelde. Een ander aanmerckende zyn gheweten óf conscientie besmet te zyn met zonden, ende zich zelf verghelyckende teghen zyn gheluck, zal lichtelyck vrezen dat hem droevigh zoude maken het verlies der dingen, welcker ghebruyck ghenoeghlyck is: ende zal daaromme zyne quade zeden laten, ende uyt vreze vant gheluck te verliezen, zyne bóósheid verlaten. Andren heeft huer qualyck verkreghen gheluck in waardighe verderfnisse ghestortet. Zommighen is macht van anderen te straffen ghegheven, om te wezen óórzake, den ghoeden van oeffening, den quaden van pynighing. Want ghelyck daar gheen verbond en is tusschen de ghoeden ende de quaden: alzó en moghen de quaden zelve óóck onderlingen niet over een draghen. Waarom niet? Ist niet zó, dat zy in zich zelfs, vermids de zonden harer conscientien knaghende, verschillen, ende dickwils doen, t'ghene ghedaan zynde, zy zelf wel mercken datmen niet en behóórde te doen? Hier uyt brengt dickmaal de alderopperste voorzienicheid vóórt een zeer merckelyck wonder, te weten, dat de quaden andere quade menschen ghoed maken. Want als de quaden vanden alder quaadsten menschen schynen onghelyck te lyden, zó branden zy in hate teghen de quaadste, ende wycken daar af ter dueghden uyt enen yver, om onghelyck te

worden, den ghenen die zy haten. Overmids het alleen is de Gódlycke kracht, den welcken óóck quade dingen ghoed zyn, als die t'zelve behóórlyck ghebruyckende, enigh ghoed ghevólch daar uyt treckt. Want eenrehande schickinge behelst alle dingen: zó dat óóck t'ghene dat uyt de aanghewezen redene des schickings af is gheweken, zelf wederomme onder een schickinge (hoe wel een ander) vervalt: op datter int rycke des voorzienicheids gheen roeckelóósheid plaatse en zoude hebben. Want Gód de alder stercxte beleedt alle dingen inde wereld, als die alle dat toekomende is voorziet ende voorweet. Óóck en ist den mensche niet gheóórlóft alle de middelen der Gódlycker werckingen met zynen vernufte te begrypen, nóch met wóórden uyt te spreken. Het is ghenoegh alleen dat vermerckt te hebben, dat Gód de vóórtbrenger alder naturen, óóck zelve alle dingen schickt ende ten ghoeden bestiert: ende dat hy de dingen die hy heeft vóórtghebracht, póóght te onderhouden in ghelyckheid, ende dat hy alle t'quade, vermids den vóórtghang zynre nóódschicking uyten palen zyns ryx verwerpt. Daar uyt komet dat ghy zult verstaan nerghens iet quaads te wezen; wanneer ghy aanmerckt dat de voorzienicheid bestiert den dingen waar af men waant dat d'aarde is overvloeyende. Maar want ick dy nu al een wyle overladen zie te zyn met de wichticheid dezer gheschillen, ende vermoeyt door de lanckheid

dezer redenen, zó dat du verwachtste enighe zoeticheid der rymen, zó neemt daar af enen dronck; opdatstu daar door verquickt zynde, dy des te sterckmoedigher zulste moghen strecken tót de navólghende zaken.

VJ. RYM.

Wilt ghy de Wetten Góóds vol trouwen
Met reynder herten recht aanschouwen,
Aanmerckt des Hemels hóghe tróne,
Hoe daar t'verbond der Sterren schóne,
In vreden duurt altyd eendrachtigh.
De hete Zon maackt niet onkrachtigh
De koudheid van de Maan doorluchtigh.
Des waghens lóóp daalt gheentyds vluchtigh
Van s'Hemels tóp met snelder vaarde,
(Als d'ander Sterren) onder d'aarde;
Om in de Zee zyn vlam te koelen.
Den avond sterre zietmen woelen
By buerten van ghelycke tyden,
Om d'aardsche schau int hóógh te ryden:
Maar Lucifer den dagh brengt weder.
Die stade liefd kan op en neder
Den lóóp oneyndlyck alder zaken
Van kyf en twist heel vry ghemaken:
T'is eendracht ghoed die matight tydigh,
Der Elementen wezen strydigh
En zedigh doet door maats verghlycken,
By buerten t'nat voor t'droghe wycken:
Het werm ten koud ghoey jonst doet kryghen,

Het lichte vuyr hóógh op doet styghen,
  En d'aarde zwaar diep neer doet zincken.
Door haar de laeuwe lent doet blincken
De bloemkens zoet voor nues en óghen:
De Zomer heet can t'cooren dróghen:
De vruchtbaar herfst gheeft blyde wynen:
De winter nat doet zulx verdwynen.
Dees eendracht voedt en houdt in t'leven,
Al wat beweeght op d'aard verheven
  Zy neemt, verbercht en doet weer derven,
Wat leven krycht dat moet weer sterven.
Hier tusschen zit de schepper hóghe,
Diet al bestiert met wysheids óghe.
Als Heer fonteyn en óórsprong heyligh,
Als Wysheid, Wet, en Rechter veyligh:
Diet al dat hy tót ghaan maackt lustich,
Weer stilt, en t'driftigh vast maackt rustigh.
  Want liet hyt al recht voorwaart springen,
En hyt niet weer rondom ghing dwingen:
Dat nu beleed houd binnen palen,
Verliet zyn óórsprong, t'most rasch falen.
Dit is de liefde elck ghemene,
Tót ghoedheid streckt elx lóóp alleene.
Want anders mochten zy niet dueren,
Zó lieft hoor niet weerom ghing stueren
Na d'oorsprong, Gód de hóóghste gheprezen,
Daart al uyt komt, diet al gheeft wezen.

VIJ. PROSE.

Ziedy daaromme nu wel watter vólght uyt alle

deze dingen die ick hebbe ghezeyt? Wat ist dat, zeyde ick? Dat alle avontuur (sprack zy) ghantselyck ghoed is. Maar hoe (zeyde ick) magh dat wezen? Merckt (sprack zy) nadien alle avontuur, het zy dan vrólyck óf streng, streckende is, óf om de ghoeden te belónen óf te oeffenen, óf óm de quaden te straffen óf te beteren: zó blycktse immers ghoed te zyn, ghemerckt zy blyckt te wezen óf rechtvaardigh óf nut. Dat is (zeyde ick) een al te warachtighe redene, ende is óóck een ghevoelen dat ghevesticht is op stercke vasticheid, als ick aanmercke de voorzienicheid ende de nóódschicking een weynigh hier te voren by u gheleert. Maar laat ons dat ghevoelen rekenen (believet u) onder d'andere die ghy een weynigh hier voor ghestelt hebt onder de onbewaanlycke meyningen. Wat zeyde zy? Om dat het ghemeen vólck inden mond heeft, ende dat nóch dickmaal, dat zommigher luyden avontuure quaad is. Wildy dan niet, sprack zy, dat wy de ghemeen wyze van spreken een weynigh ghebruycken: op dat wy niet en schynen te vele afgheweken te zyn vant menschelycke ghebruyck? Zóót u ghelieft, zeyde ick. Houdy dan niet ghoed te zyn t'ghene dat nut is? Ja zeyde ick. Alzó wat oeffent óf betert dat is nut. Ick bekent, zeyde ick. Zulx is dan ghoed? Waarom niet? Maar deze ghoede avonture is by den ghenen, die dueghdlyck zynde teghen harde dingen stryden, óf de afwyckende vande zonden den

wegh ter duechden bestaan te treden. Ick en maghs (zeyde ick) niet lóchenen. Maar wat ist vande vrólycke avonture, die den ghoeden ghegheven werdt tót een belóning? Hout het ghemeyn vólck die óóck voor quaad? Gheenssins, maar alzó die is, hout zy die óóck voor d'alderbeste. Wats nu van d'ander avonture, die bitter is ende den quaden bedwingt, hout het vólck deze óóck voor ghoed? Neen, maar voor d'ellendighste van alle datmen magh bedencken. Ziet dan toe dat wy niet, navólghende des vólx waan, wat besluyten dat zeer onbewaanlyck is. Wat, zeyde ick? Uyten dingen, sprack zy, die toeghelaten zyn vólght, dat alle t'avontuur der gheenre die daar zyn int bezit, inden vóórtghang, óf inden aanvang der duechden, hoedanigh die óóck zy, ghoed is: maar dat de blyvers in bóósheid d'alderbóóste avonture hebben. Dat is, zeyde ick, warachtigh: hoe wel niemand zulx zoude derren bekennen. Derhalven, sprack zy, en behoort een wys man niet voor uevel te nemen, zó dickmaal hy ghestelt werdt inden kamp teghen t'avontuur: ghelyck als het een moedigh man niet qualyck en neemt, zó dickmaal als hy het trompetten gheklanck des kryghs aanhóórt. Want hen beyden werdt hier mits deze moeyten óórzake ghegheven, dezen laatsten om zyn eere te verbreden, maar dien eersten om zyn wysheid te bevesten. Daar uyt werdt het óóck ghenaamt dueghet, dats doet ghoet, óf sterckheid, over-

mids zy op het doen vant ghoede óf krachte stuenende door teghenheden niet en zouden werden overwonnen. Want ghy die ghestelt zyt inden vóórtghang der dueghden, en zyt niet ghekomen om in weelden te baden nóchte in wellusten te verwelcken: maar op dat ghy een zeer strenge krygh teghen t'avontuur zoudt voeren. Daarom op dat u gheen droevighe avonturen verdrucke, óf gheen ghenuechlycke en bederve; zó neemt met vaster krachten den middel wegh aan: want alzó watter onder staat óf boven ghaat, heeft een versmadinge van zalicheid, ende gheen belóninge van arbeyd. Alzó ist in uwen handen ghestelt, wat avontuur ghy u zelf liefste wilt maken. Want alle die daar streng schynt, oeffent, betert, óf straft.

VIJ. RYM.

Eer Agamemnon Tróyen dwang,
Lach hy daar voor thien iaren lang;
Om wreken zyn lief broeders schand:
Maar hy en konste uyt het land
Met zynen vlote komen niet,
Voor hy zyn dochter offren liet.
  En t'weder stilde met haar bloed.
Ulysses droeft zyn vólx onspoed,
Die Poliphemus vredelyck
Verslonden had. Maar wredelyck
Hy flux zyn gramschap op hem wreeckt,
En hem zyn enigh óógh' uytsteeckt.

De zware arbeyd Herculis
Maackt dat hy hóógh gheprezen is:
Die temde door zyn krachten snel
Den hómoed der Centauren fel;
Den wreden Leeu róófd' hy zyn huyd;
T'Ghevoghelt schoot hy tót zyn buyt.
Den draack benam hy d'appels licht,
Maar zwaar om t'dierbaar ghouds ghewicht.
Hy band den hond drie hóófdigh quaad.
Den fellen waard hy slinden laat
Zyn paarden rasch. En t'hyders hóóft
Vruchtbaar, hy metten vuyr verdóóft.
Verdróóght Achelous water gróót.
Den Rues Antheum slaat hy dóód.
Euanders tóórn óóck Cacus boet,
De Róver schalck van óssen ghoed.
Den Ever grimmigh dóód zyn kracht,
Veel wondren gróót heeft hy ghewracht.
Int laatst hy opten schoudren zyn,
Den Hemel droegh: en voor die pyn
Kreegh hy te lóón het Hemelryck.
Vaart vóórt ghy vromen vromelyck,
Vólcht vroom deze hóghe exemplen waard
Ter dueghd. Waarom zydy vervaart?
Ghy wind den Hemel, temt ghy d'aard.

Het vyfde boeck

J. PROSE.

Zy hadde volzeyt, ende keerde den lóóp haarder redenen om ander zaken te handelen ende te volvoeren, doe zeyde ick, U vermaning is oprecht, ende uwer gróótachtbaarheid ghantselyck wel betamende. Maar bevinde nu inder daad waar te zyn t'ghene ghy al over een wyle hebt ghezeyt, dat de handel vande voorzienicheid met vele andere gheschillen is bewimpelt. Diesvólghens ick nu vraghe óf daar óóck enigh Gheval is, ende wat het zelve is. Doe sprack zy, Ick haaste om te betalen de schult mynre belóften, ende dy te openen den wegh waar door du wederom mooghste ghevoert werden in dynen Vaderlande. Maar deze dingen, óf zy schóón wel nut zyn om te weten, zó zyn zy nóchtans een weynigh verscheyden vanden pade onzes voornemens, ende is te beduchten dattu opten onweghen vermoeyt zynde, niet krachts ghenoegh en zulste hebben om den rechten wegh te voltreden. Vreest daar voor ghantselycken niet, zeyde ick: want het verstaan der dingen, die my alder meest vermaken, zal my een ruste verstrecken. Insghelyx, nadien alle de zyde van al u gheschille ghebleken is te wezen van ontwyfelycken ghelóve, zó en isser gheen óórzake om vande navólghende ghetwyfelt te worden. Doe sprack zy. Ick zal dy te wille wezen, ende heeft

met een alzó beghonnen, Zeker ist zulx, dat zó iemand het ghevalle zeyt te wezen enighe gheschiedenisse, vóórtkomende uyt een onvoorweten beweghing, zonder enighe achtervólghing van óórzaken; zó bevestigh ick dat het gheval ghantselycken niet met allen en is, ende verklare dat het, behalven de betekening des betekenden dings, ghantselyck maar een ydele naam en is. Want nadien Gód alle dingen in zyne schickinge dringet, hoe zoude daar enighe plaatse moghen overblyven voor de ongheschickte onbedachtheid? Want datter niet uyt niet en wordt, is een warachtigh ghevoelen: d'welck nóyt iemand vanden ouden en heeft wedersproken. Hoe wel zy dien grondvest niet gheleyt en hebben vant werckende beghinsel, maar vant stóf des ghemaackten dings, dat is van den middel alder naturen. Maar zó enigh ding vóórtkomt uyt ghene óórzaken, dat zal uyt niet schynen vóórtghekomen te wezen. Nadien nu zulx niet en magh gheschieden, zó en magh t'gheval óóck niet wezen zódanigh als icx terstond beschreven hebbe. Wats dat, zeyde ick, Isser dan niet datmen gheval ófte avontuurlyck te recht magh noemen? Óf vintmen iet, óf schóón t'ghemeen vólck onkond is, t'welck de namen ghevoeghlyck is? Myn Aristoteles, sprack zy, heeft dat in zyne Physicis met korte redenen de waarheid na by komende besloten. In wat wyze, zeyde ick? Zó dickmaal, zeyt hy, alser iet

gheschiedt om enigh dings wille, ende daar wat anders ghebuert dan de meyning was, dat wort gheval ghenaamt. Als óf iemand om den acker te bouwen gravende inde aarde, daar inne vandt een hóópe ghouds daar begraven wezende. Dat werdt nu wel gheacht by avonture gheschied te wezen: maar ten is niet uyt niet. Want dit heeft zyne eyghen óórzaken, uyt welcker onvoorziene ende onbewaande te zamen koomste veróórzaackt schynt te wezen het gheval. Want indien d'ackerman d'aarde niet en hadde ghedolven; indien óóck d'ander t'ghoud te voren daar niet en hadde begraven; daar en ware gheen ghoud ghevonden gheweest. Dit zyn dan de óórzaken des avontuurlycken ghevallens: t'welck vóórtkomt uyt zaken die malkanderen ghemoeten ende te zamen lópen, ende niet uyt het voornemen des doenders. Want nóch die t'ghoud begroef, nóch die d'acker boude, en hadden de meyninge niet dat het ghoud daar zó zoude ghevonden werden: Maar, zó ick ghezeyt hebbe, quamt over een ende het liep te zamen, dat d'een t'ghoud daar verberghde, ende dat d'ander daar dolf. Alzó maghmen het gheval zeggen te wezen een gheschiedenisse uyt t'zamenlópende ende onbewaande zaken inden dingen die om andere óórzaken gheschieden. Maar dit te zamen lópen ende ontmoeten der zaken komt uyt de schickinge, vóórtkomende vande onvermydelycke t'zamenklevinge: die afdalende

uyten bórn des voorzienicheids, alle dingen t'zynder tyd ende plaatse schicket.

J. RYM.

Uyt d'Achemeensche klippen hoghe,
Daar t'vólck al vliende metten boghe
Te rugge, treft hoor vyands borste,
Ontspringen voor der dieren dorste
De Tiger en d'Euphrates neder
Uyt een fonteyn, en scheyden weder.
  Ist dat huer beyder snelle stromen
Beneden erghens t'zamen komen:
De schepen, óóck de struyx van bomen,
Die werden weer by een vernomen:
Door rechter avontuurlyckheyden,
Al waren zy daar voor verscheyden.
  Hoe wel de lóóp van de rivieren,
Dat schickt en zulx by een kan stieren.
T'Gheval schynt óóck int wild te zwerven,
Hoe welt gheen tóóm óf maat magh derven.

IJ. PROSE.

Ick mercket, zeyde ick, ende stemme u zeggen toe. Maar is óóck enighe vryheid onzes willens in dezen vóórtghang der zaken zich zelf aanklevende: ófte bestrickt óóck des nóódschickings keten de beweghing zelfs der menschelycker herten? Daar is (zeyde zy) want gheen redelycke nature mocht zyn, zó de zelve niet en hadde vryheid des willens. Want het ghene

dat natuurlyck magh ghebruycken redene, dat heeft óórdeel, waar mede het door zich zelf elck ding onderscheid, ende verstaat daaromme watmen vlieden ende watmen begheren zal. Want alzó wat elck wenschelyck óórdeelt te zyn, dat begheert hy, ende hy vliedt het ghene dat hy acht vermydelyck te wezen: Daaromme is óóck de vryheid van te willen ende van niet te willen, inden ghenen die reden hebben; maar deze vryheid en houde ick niet even ghelyck te wezen in allen. Want int opperste ende Gódlycke wezen is een doorzichtigh óórdeel, een onverdorven wille, ende een krachtighe ende gherede moghentheid der ghewenschte dingen. Maar aanghaande de menschelycke zielen moeten nóódzakelyck des te vryer wezen, als zy zich onderhouden inde beschouwing des Gódlicken ghemoeds: maar minder, als zy vervallen vanden lichamen, ende nóch minder als zy aan den aartschen leden werden verbonden. Maar d'alder uyterste dienstbaarheid ist, als zy den zonden onderworpen zynde, vervallen zyn vande bezittinge haars eyghen redens: want wanneer zy huere óghen afghekeert hebben vant opperste licht des waarheids tótten nedersten ende duysteren dingen, zó werden zy terstondt, vermids den wolcke des onwetenheids benevelt, ende met verderflycke herts-roeringen verstoort, als zy die dan toestemmen ende toevallen, zó stercken zy de dienstbaarheid, ende zyn enighsins

door haar zelfs vryheid slaven. Alle welcke dingen dat ghesichte des voorzienicheids van eeuwicheid voorziende, aanschout, ende bestelt dat elck het ghene, dat hem na verdienste toegheleydt is, kryghe. Want hy ziet ende horet al.

IJ. RYM.

Wel klaarlyck heeft Homerus t'klare licht beschreven,
Aan Phebo klaar, des ghantsen werelts licht en leven:
Nóch is te kranck der stralen glants zyns lichts behendich,
Om klaar te zien het diep van d'aard óf Zee inwendich.
Al andersist met Gód deschepper hóógh van waarden,
Diet uyten hóghen al aanschout met snelder vaarden:
Gheen aardsche dickt, gheen zwarte nacht, gheen wolx ontvouwen,
Belet zyn óógh met een opslagh hier al t'aanschouwen.
Dat was, dat is, dat werden zal, niet uytghenomen.
Zó maghmen dan te recht den Heer de Zon wel nomen.
Die alles ziet, hy óórdeelt quaden ende vromen.

IIJ. PROSE.

Doe zeyde ick, Daar werde ick wederom met zwaarder twyfel verwert. Welck, sprack zy, is die? Want ick rame wel waar door ghy ontroert werdt. Het schynt, zeyde ick, al te zeer malkandren teghen ende strydich te zyn, dat Gód alle dingen voor weten, ende datter enighe vryheid des willens wezen zoude. Want indien Gód alle dingen voorziet, ende hy niet en magh be-

droghen worden, zó moet nóódzakelyck gheschieden t'ghene de voorzienicheid voorzien heeft toekomende te wezen. Daaromme ist zó dat Gód van eeuwicheid voor weet, niet alleen der menschen daden, maar óóck hoor beradingen ende willen; zó en magh daar gheen vryheid des wils wezen: want daar dan gheen ander daad, nóch gheenrehande ander wille en magh wezen, dan de Gódlycke voorzienicheid, die niet en magh werden bedroghen, en heeft voorweten. Zeker zó de dingen anders, dan zy voorweten zyn, verandert moghen worden, zó en zalt nu niet meer zyn een vaste voorwetenheid des toekomenden dings, maar veel eerder een onzekere waan, t'welck ick misdaad achte van Góde te ghelóven. Nóchte ick en stemme niet toe de redene, waar mede enighe menen den knópe dezes gheschilles te moghen ontbinden. Want zy zeggen dat het daaromme niet en staat te gheschieden, overmids de voorzichticheid heeft voorzien dat het zal worden: maar dat veel eer daar teghen, overmids t'ghene dat toekomende is niet verborghen en magh zyn voor de Gódlycke voorzienicheid: ende is midsdien nóódzakelyck dat zulx valle int jeghendeel. Want het niet nóódzakelyck is dat ghebueren zullen de dingen die voorzien worden: maar t'is nóódzakelyck dat de dingen voorzien worden, die toekomende zyn. Rechts ófmen arbeyde omme te weten welck elx dings óórzake zy, na-

mentlyck de voorzienicheid der toekomenden dingen des nóódzakelyckheids: óf de toekomende nóódzakelyckheid des voorzienicheids. Maar wy póghen dat te betóghen: te weten, hoe zich de schickinge der zaken óóck magh hebben, dat nóchtans d'uytkoomste der voorwetene dingen nóódzakelyck zy; al waar óóck zulx dat de voorzienicheid der toekomende dingen gheen nóódzakelyckheid van worden en schynt aan te doen. Want zó iemand zit, moet de waan die hem te zitten raamt, nóódzakelyck warachtigh zyn: zó óóck wederomme daar teghen warachtigh is de wane van iemanden dat hy zit, de zelve nóódzakelyck moet zitten. Daarom is dan in alle beyde nóódzakelyckheid: te weten, int een vant zitten, ende int ander van waarheid zyn. Maar daaromme ist niet dat iemand zit, om dat de waan van dien warachtigh is: Maar de waan is daaromme warachtigh, om dat te voren iemand zat. Derhalven al spruyt des waarheids óórzake uyt d'een zyde, zó is nóchtans de nóódzakelyckheid in beyden ghemeyn. Op dier wyzen moetmen óóck overleggen vande voorzienicheid ende vande toekomende dingen. Want al ist zó dat zy daaromme worden voorzien, overmids zy toekomende zyn, ende niet en gheschieden daarom, overmids zy voorzien zyn; des niet te min nóchtans ist zó nóódzakelick dat de toekomende dingen van Góde worden voorzien, als dat de voorzien dingen gheschieden: t'welck om de

vryheid des willekeurs te vernielen alleen ghenoegh is. Hoe verkeerdelyck zoudet nu óóck zyn dat de gheschiedenisse der tydelycker dingen óórzake te zyn ghezeyt werde vande eeuwighe voorzienicheid? Want te vermoeden dat Gód de toekomende dingen daaromme voorziet, overmids zy toekomende zyn; wat is dat dóch anders, dan te wanen dat de dingen, die voormaals zyn gheschiedt, óórzake zouden zyn van zyn alderopperste voorzienicheid? Daar en boven, ghelyck als het ghene dat ick weet te zyn, t'zelve nóódzakelyck moet wezen: alzó moet mede t'ghene dat ick weet te zullen worden, nóódzakelyck toekomende wezen. Alzó vallet dat het gheschieden vant voorweten ding niet en magh vermydet worden. Ten laatsten zó iemand iet wat anders dant is waant te wezen, dat en is niet alleen gheen wetenschap, maar een bedriechlycke wane, die verde is verscheyden vande waarheid des wetens. Derhalven zó daar iet toekomende is, welx uytghang niet zeker en is nóch nóódzakelyck, hoe magh zulx voorweten werden te zullen gheschieden? Want ghelyck als de wetenschap zelve onghemenget is mette valscheid: alzó en magh t'ghene dat van haar verstaan werd, niet anders wezen dant werd verstaan. Want dit is d'óórzake, daaromme de loghen niet gheweten en magh worden: overmids elck ding nóódzakelyck alzó moet wezen, als de wetenschap dat verstaat óf begrypt. Wat

dan? Op wat wyze voorweet Gód deze toekomende dingen die onzeker zyn? Want houdt Gód dat die dingen onvermidelyck zullen worden, die óóck moghen niet worden, zó werdt hy bedroghen: t'welck onbehóórlyck is, niet alleen uyt te spreken, maar óóck te ghevoelen. Ist dan óóck dat hyze óórdeelt alzó toekomende te wezen, als zy zyn, zó dat hy weet datze zó wel moghen niet gheschieden als gheschieden; wat zal dit zyn voor een voorwetenheid die niet zekers nóch niet bestendighs en kent? Óf wat schillet ditte van dat spótlycke voorzeggen. Tiresie, Zó wat ick zegge, dat zal werden, óf niet? Wat zal óóck de Gódlycke voorzienicheid beter zyn dan de menschelycke wane, indien zy, als de menschen, onzeker óórdeelt vanden dingen, welcker uytkomste onzeker is? Ist dan zó dat by dezen alder zekersten fonteyne alder dingen niet onzekers en mach wezen, zó is óóck d'uytghang der dingen zeker, die hy vastelyck voorzien heeft te zullen gheschieden. Daaromme en is inde menschelycke beradingen ende wercken gheen vryheid, de welcke t'Gódlycke ghemoed alle dingen zonder valscheid ende doling voorziet tót enen uytkomste óf gheschiedenisse verstrickt ófte bindet. Want zó dat eens anghenomen ware, blycket wat gróóter vernieling der menschelycke dingen zoude vólghen: want vergheefs werden den ghoeden belóningen óf den quaden straffingen voorghestelt; zó de zelve

door gheen vrye ende willighe beweghingen des ghemoeds verdient ófte verschuldt en worden. Óóck zal dan t'ghene datmen nu alder rechtvaardelyxte óórdeelt, boven al onrechtvaardigh schynen te wezen: namentlyck dat de quaden ghestraft óf de ghoeden belóónt worden. Ghemerckt dan elck dezer niet door haren vryen wille aangheport, maar door een ghewisse nóódzakelyckheid van t'ghene toekomende waar ghedwongen zouden worden. Zó en zouden hier dan óóck gheene zonden nóch dueghden wezen, maar een vermengde ende onbescheyden verwerringe alder verdiensten: boven t'welcke men niet erghers en magh bedencken. Want als alle schickinge der dingen vóórtquame uyter voorzienicheid, ende den menschelycken beradingen niet altóós toeghelaten en ware, zó zouden óóck alle onze zonden moeten toegheschreven worden den schepper alder ghoede dingen. Dan en waar daar óóck gheen redene om iet te hopen óf te verbidden. Want wat zoude iemand moghen hopen ófte bestaan te verbidden, als een onbuyghelycke schickinge t'zamen knóópt alle datmen magh begheren? Zó zoude dan worden wegh ghenomen de enighe ghemeenschappe die de menschen, vermids het hopen ende bidden, met Góde hebben. Want door de waarde des rechtvaardighen óótmoedicheids verdienen zy de onwaardeerlycke verghelding der Gódlycker ghenaden: t'welck alleen de wyze is, waar door

de menschen schynen met Góde te moghen spreken: ende daar door zy vermids het middel zelve van bidden verenicht worden metten ontoeghanckelycken lichte, óóck al eer zy dat verwerven. Zó nu de nóódzakelyckheid der toekomende dingen toeghelaten ware, zoude zulck bidden ghelóóft moeten worden ghants krachtelóós te zyn. Lieve wat zoudet dan dóch zyn, daar door wy den alderoppersten Prince der dingen toeghevoeght worden ófte aankleven zouden moghen? Daaromme zoude nóódlyck het menschelycke gheslachte (zó ghy onlangs hebt ghezongen) afgheheint ende verscheyden zynde van zynen fonteyne óf óórsprong moeten verdwynen.

IIJ. RYM.

Wat twistigh' óórzaack heeft dóch hier ontbonden
Der dingen eendracht? Wie heeft daar ghezonden
Zó gróten haat in twe oprechte zaken,
Dat niemand eenzaam mengsel weet te maken
Van dingen, elck int zyn styf en bestendigh?
By ware zaken woont gheen twist inwendigh.
  Want altyd kleven die aan een met vreden.
Maar laas t'ghemoed verblindt door blinde leden,
Kan met zyn licht benevelt niet ghenaken,
Tót kennis vande fyne knóóp der zaken.
Hoe draaght de domme mensch zó heten minne,
Om weten waarheids heymelycke zinne?
  Indien hy weet, daar hy na spuert onrustich.

Wie is na t'gheen hy weet om weten lustich?
Weet hyt dan niet, wat zoeckt dóch d'arme blende?
Begheert óóck iemand t'ghene hy nóyt en kende?
Wat mensch magh zoecken dingen hem onkondich?
Waar vindt hys? vind hyt schóón, hoe mach hy grondich
Verstaan, dat dit het ding is dat hy zochte?
  Óf kend' hy voormaals, als hy Gód bedochte
De dingen al te zamen int ghemene,
Óóck elcke ding bezunder gróót en klene:
Maar weet nu inder leden wolck ghezeten,
Dat hy zich zelf nóch t'heel niet heeft vergheten.
  Dan heeft elcx kond' op zich int deel verloren?
Daarom zó wie na waarheid klaar ghaat sporen,
En heeft nóch niet t'ghedaant van alle beyden;
Die kent, en kent óóck niet al die waarheyden.
Maar t'heel dat hy herdenckt en kan onthouwen
Erkauthy t'hóóghe, zoeckt zyn ooch t'aanschouwen,
Om te verhalen elck vergheten deele,
En dat te voeghen by behouden heele.

IIIJ. PROSE.

Doe sprack zy, Oud is deze beklachte vande voorzienicheid van M. Tullio, daar hy de Voorzegginge deylt, krachtelyck ghehandelt, ende óóck van dy zelve lange ende vele naghespuert: maar gheenssins van uwer enighe tót nóch toe naarstelyck óf zekerlyck ghenoegh volvoert. Welx duysterheids óórzake is, dat de beweghinge vande menschelycke betrachtinge niet en magh ghenaken tót de eenvuldicheid vande Gódlycke

voorwetenheid. Want zó de zelve enighsins bedacht mocht werden, en zouder ghants niet twyfelyx overblyven: t'welck ick ten laatsten zulx zal póghen te ontdecken ende te verklaren, na dat ick eerst ghehandelt zal hebben de dingen, die dy beweghen. Alzó vraghe ick, waaromme du niet krachtigh ghenoech en achtes de redene der gheenre die dit beantwóórden: welcke redene hout dat de voorwetenheid des wils vryheid niet altóós en behindert: overmids zy de voorwetenheid niet en acht te wezen eenighe óórzake van nóódzakelyckheid inden toekomenden dingen. Neemstu de bewyzinge des nóódzakelyckheids der toekomende dingen óóck erghens anders uyt, dan om dat de dingen die voorzien zyn, niet en moghen niet gheschieden? Ist dan dat het voorweten den toekomenden dingen gheen nóódzakelyckheid toe en brengt, zó du onlangs hier voor hebste bekent, waar door zouden de uytghangen der willigher zaken tót een zeker gheschiedenisse der dingen worden ghedwongen? Ende op dattu t'ghevólgh te beter zoudste aanmercken, zó laat ons by maniere van vóórtstel nemen, datter gheen voorwetenheid altóós en zy: zouden dan, zó veel dit aanghaat, de dingen, die uyt vrye wille gheschieden, tót enighe nóódzakelyckheid worden bedwongen? Gheenssins. Laat ons weder nemen datter voorwetenheid zy, maar dat zy den toekomenden dingen gheen nóódzakelyckheid toe

en brengt: zó zal (meyn ick) de zelve vryheid des wils ghantselyck ende volkomelyck blyven. Maar, zulstu zeggen, al en maackt de voorwetenheid de toekomende dingen niet nóódzakelyck; zó is zy nóchtans een teken, dat zy nóódzakelyck zullen gheschieden. Op die wyze dan, zouden óóck de gheschiedenissen der toekomenden dingen nóódzakelyck wezen; al en waar daar óóck niet gheweest enighe voorwetenheid. Want alle teken tóónt maar wat het ding zy, maar ten doet het betekende niet worden. Daaromme zoude eerst moeten bewezen zyn, datter gheen ding en gheschiet, dan uyt nóódzakelyckheid: zómen wil doen blycken dat de voorwetenheid een teken zy des nóódzakelyckheids. Want anders, zó daar gheen nóódzakelyckheid en is, zó en mach óóck de voorwetenheid gheen teken zyn eens dings, dat zelve niet en is. Maar nu blycket dat een bewyzinge, die daar stuent op vaste redene, ghehaalt moet werden niet uyt tekenen óf sluytredenen die men haalt van buyten, maar uyt voeghelycke ende nóódzakelycke óórzaken. Maar hoe macht zyn (zegdy) dat de dingen niet en zouden gheschieden, die daar zyn voorzien te zullen worden? Rechts óf wy ghelóófden dat niet en zouden gheschieden de dingen die de voorzienicheid voorweet toekomende te wezen: ende óf wy niet veel eer dat en hielden, dat al hoe wel zy gheschieden, de zelve nóchtans uyt haarder naturen, gheen

nóódzakelyckheid ghehadt en hebben van te moeten gheschieden: t'welck du lichtelyck hier by zulste moghen overweghen. Veel dingen dewyle zy gheschieden voor onzen oghen, aanschouwen wy. Ghelyck de dingen die ghezien worden, als de waghenaars de waghenen bestieren ende wenden, ende d'andere dingen op ghelycker wyzen. Zoude daaromme enighe nóódzakelyckheid enigher der zelver dingen tót zulx te doen dwingen? Gheenssins. Want vergheefs ware het werck der kunsten, zó alle dingen by bedwang worden beweeght. De dingen dan, die, als zy gheschieden, gheen nóódzakelyckheid en hebben om te gheschieden, de zelve en hebben gheen nóódzakelyckheid van te zullen moeten gheschieden, óóck al voor dat zy gheschieden. Daarom staander óóck enighe dingen te gheschieden, welcker uytghang vry is van alle nóódzakelyckheid. Want dat en wane ick niet, dat iemandt zoude willen zeggen, dat de dingen die nu gheschieden, niet te gheschieden en stonden, al eer dat zy gheschieden. Zó hebben dan óóck deze dingen, voorweten zynde, heure vrye uytkoomsten ghehadt. Want ghelyck als de kennisse óf het weten der teghenwóórdighen dingen, den zelven dingen die gheschieden niet toe en brengt enighe nóódzakelyckheid: alzó en brengt óóck het voorweten, den dingen die nóch zullen gheschieden, gheen nóódzakelyckheid toe. Maar aan dat zelve (zul-

stu zeggen) werdt ghetwyfelt: te weten, óf daar enighe voorwetenheid mach zyn vanden dingen, die ghenen nóódzakelycken uytghang en hebben. Want het schynt niet over een te komen, te weten, als óf ghy meynde, indien zy voorzien zyn, datter nóódzakelyckheid uyt moet vólghen: maar is daar gheen nóódzakelyckheid, datze gheenssins en moghen voorweten worden: overmids de wetenheid niet dan t'ghene zeker is, en magh begrypen. Ist dan óóck dat de uytghang onzeker is, ende zulx als óft zeker ware voorzien worde, zó blyckt dat te wezen enen nevel des waans, ende niet een waarheid des wetens: want anders te ghevoelen van enigh ding dant is, hout ghy verscheyden te zyn vande oprechticheid des wetens: welcker dolings óórzake is, dat elck al t'ghene hy weet, waant te weten alleenlyck uyten krachte ende aart der ghewetene dingen, t'welck gheheel anders is. Want alle datter werdt gheweten, werdt begrepen óf ghekent, niet na zyn zelfs krachte, maar veel meer na het vermoghen der kenners ófte weters zelve. Op dat dit nu blycke met een kort exempel, zó kent op een ander wyze het ghezichte, ende op een ander wyze het ghevoelen een zelve rondicheid des lichaams. T'ghezichte verde blyvende vant ding, ziet dat gheheel teffens met zyne gheworpen stralen: maar t'ghevoelen aanklevende de rondicheid, ende daar aan ghevoecht zynde, verneemt de rondheid by

deelen inden omghang des beweghens. De mensche zelf werdt gheaanschouwet, anders vant ghevoelen, anders vande verbeeldinge, anders vande redene, ende anders vande verstandelyckheid. Want het ghevoelen óórdeelt óf kent de ghedaante bestaande inden onderworpen stóffe, maar de verbeelding kent alleen de ghedaante zonder stóffe. Maar de redene ghaat óóck voor by deze ghedaante zelf in allen byzonderen dingen wezende, ende overweeght met opmerckinge het alghemene: boven de welcke het óóghe des verstandicheids nóch hógher is. Want deze te boven ghaande den ommeghang des alghemeenheids, aanschout mette zuyvere doorzichticheid des ghemoeds de eenvuldighe ghedaante zelve. Waar inne alder meest dat staat te aanmercken, dat de overste kracht d'onderste behelst; maar d'onderste en styght in gheender wyzen op tót de bovenste: want het ghevoelen en vermagh niet altóós zonder de stóffe óf materie, nóch de verbeelding en aanschout niet de alghemene ghedaanten, óóck en behelst de reden niet de eenvuldighe ghedaante: maar de verstandelyckheid als van boven neder ziende, ende de ghedaante vatende, óórdeelt alle dingen die daar onder zyn, maar dat in zulcker wyzen, als zy de ghedaante, die niemanden anders kenlyck en magh wezen, zelve behelzet. Want zy kent het alghemeyne des redens, de ghedaante des verbeeldings, ende het ghevoelycke stóf ófte

materie, zonder dat zy nóchtans ghebruyckt redene, óf verbeeldinge, ófte de ghevoelycke zinnen; maar als met een oghenblick des ghemoeds voorziet zy ghedaantelyck (om zó te spreken) alle dingen. Als óóck de reden iet alghemeens aanschouwet, en ghebruyckt zy gheen verbeelding nóchte ghevoelycke zinnen, maar behelst de verbeeldelycke ende ghevoelycke dingen. Deze redene ist, die het alghemeen begryp haarder kennissen alzó beschryft. De mensche is een twevoetigh redelyck Dier. De welcke niet jeghenstaande, zy is een alghemene kennisse, zó is nóchtans niemanden verholen dat het is een verbeeldelyck ende ghevoelyck ding: t'welck zy niet uyt verbeeldinge óf uyt ghevoelen, maar uyt een redelyck begrip aanmerckt. Al ist óóck dat de verbeeldinge uyte zinnen des ghesichts ende het scheppen der beelden zynen óórsprong heeft ghenomen; zó verklaart zy nóchtans int afwezen vant ghevoelen alle ghevoelycke dingen, niet doort ghevoelycke, maar doort verbeeldelycke middel van óórdelen. Ziedy nu wel, dat alle dingen int kennen veel meer ghebruycken huer eyghen vermoghen, dan t'vermoghen der dingen die ghekendt worden? ende dat niet t'onrecht. Want nadien alle óórdeel bestaat int werck des gheens die daar óórdeelt: zó ist nóódigh, dat elck zyn werck volbrenge, niet door een anders, maar door zyn eyghen vermoghen.

IIIJ. RYM.

Daar waren voormaals tót Athenen
Zeer duyster Ouden, die daar menen
Dat ons de beelden met de zinnen
Van buyten inghedruckt zyn binnen
T'ghemoed, al waar zy stadigh blyven
Als lettren diemen rasch doet schryven
  Op effen bladen schóón en reyne.
Maar is der zielen kracht zó kleyne,
Dat zy ghants niet te doen en póghet,
En dats' alleen luydzaam ghedóghet
Der lichamen ghedaanten alle,
Die voor haar als voor een Kristalle
Verschynen, en maackt ydel beelden:
Wie zynt dan die haar moed metdeelden
De kennis klaar van alle dingen?
Wiens kracht voorziet elck zonderlingen?
Die óóck t'bekende recht kan deelen?
T'Ghedeylde weder kan verheelen?
  Haar wech kan zy óóck buerts-wys maken:
Nu stiert zy t'hóóft na t'hóóghste zaken;
Dan zyght zy rasch int diepste neder:
En keert haar tót haar zelve weder,
Berispt de loghen met waarheden.
Zy is dan óórzaack met meer reden
  En boven t'stof óóck verde machtigh,
T'welck lyden moet d'inbeelding krachtigh.
Nóchtans ghaat voor int lyflyck leven
Een lyden waar door werdt ghedreven,
Óóck eerst beweecht der zielen krachte

Inwendigh in t'ghemoeds ghedachte.
  Ghelyck als t'licht in d'ooghen blincket.
Óf als de stem in d'óóren klincket,
Die dan der zielen krachten wecken,
Die snel beweeght inwendigh strecken,
Tót beelden van ghedaant ghelycke;
En voecht dan óóck bescheydelycke,
D'Uytwendighe tót die van binnen,
En mengt die beelden daar uyt minnen.

V. PROSE.

Ist dan zó dat int ghevoelen der lichamen ons ghemoedt niet inghedruckt werdt met een ghedóghen, maar uyt zyn eyghen kracht het ghedóghen, dat den lichame is onderworpen, doet verstaan, niet jeghenstaande de ghedaanten van buyten voorgheworpen zynde, der zinnen ghereedschappen beweghen, ende het ghedóghen des lichaams voorkomt de kracht des werckenden ghemoeds, die het werck des ghemoeds tót zich beroept, ende middeler tyd opweckt de beelden inwendelyck rustende: hoe veel te meer zullen de dingen die van alle lichamelycke gheneghentheden ontslaghen zyn int onderscheyden niet navólghen de uytwendighe teghenworpen, maar het werck haars ghemoeds volbrengen? Ende om dezer redene willen zyn menichvuldighe kennissen toegheschreven verscheyden ende veelreleye zelstandicheden. Want het ghevoelen alleen, van alle andere kennissen

blóót wezende, werdt toegheeyghent den onbeweechlycken dieren, als dat zyn de mosselen van der Zee, ende andere die aan den klippen klevende ghevoedt worden. Maar de verbeeldinge is inde beweeghlycke dieren, inde welcke nu schynt te wezen eenrehande gheneghentheid, om iet te vlieden óf te begheren. Maar de reden is alleen int menschelycke gheslachte, ghelyck de verstandelyckheid alleen de Gódlyckheid toekomt. Ende daar uyt komet dat deze kennisse alle andere kennissen te boven ghaat: die daar verstaat uyt haar zelfs nature, niet alleen t'ghene haar eyghenschappe is, maar óóck alle t'ghene dat der anderer kennissen is onderworpen. Maar wat? Óf t'ghevoelen ende de verbeeldinge opstonden teghen de redene, zeggende, niet altóós te zyn dat alghemeyne, het welck de redene meynt te aanschouwen? Want het ghene dat ghevoelyck óf verbeeldelyck is, en magh niet wezen het alghemeyne. Óf is daarom het óórdeel des redens waar, datter niet altoos ghevoelyx en is: ófte om dat haar kenlyck is dat veele dingen het ghevoelen óf zinnen ende de verbeeldinge zyn onderworpen, dat midsdien des redens kennisse ydel zy, die t'ghene dat ghevoelyck is ende op zich zelfs, als iet dat alghemeyn is, aanmercket. Zó dan de redene weder daar teghen antwóórde, dat zy t'ghene dat ghevoelyck ende verbeeldelyck is, wel ziet doort middel des alghemeenheids: maar dat zy beyde

niet en moghen bereycken de kennisse des alghemeenheids: ghemerckt huere beyder kennissen niet en moghen komen boven de lichamelycke ghedaanten: want men vander dingen kennisse het zekerste ende volmaacxte óórdeel meest behóórt te gheloven. Zouden in aldusdanighen gheschille wyluyden, die zó wel de redelycke als de verbeeldelycke ende óóck ghevoelycke krachte in ons hebben, de redene het meeste recht niet gheven? Desghelyx ist mede dat de menschelycke reden niet en meynt dat de Gódlycke verstandenisse de toekomende dingen anders aanschout, dan alzó zy die kent. Want alzó bewyst ghy, Zó wat dingen niet zekerlyck ende nóódzakelyck toekomende schynen te wezen, die en moghen niet zekerlyck voorweten worden te zullen gheschieden. Zó en is dan van deze dingen gheen voorwetenheid: maar zó wy die óóck in deze dingen ghelóven te wezen, zo en zalder niet zyn, dat niet vóórt en komt uyte nóódzakelyckheid. Waart dan zó dat wy het óórdeel des Gódlycken ghemoeds mochten hebben, ghelyck als wy des redelyckheids deelachtich zyn, wy zouden, met allen rechtvaardigh te zyn, óórdelen, dat wy de menschelycke reden onderworpen den Gódlycken ghemoede: ghelyck wy hebben gheóórdeelt, dat de verbeeldinge ende t'ghevoelen voor de redene moeten wycken. Laat ons daaromme (indien wy moghen) opstighen tótten tóppe des alderoppersten verstandelyckheids:

want daar inne zal de redene zien, t'gheen zy niet zien en magh in haar zelve. Ende dit is, hoe óf in wat wyze nóchtans de zekere ende besloten voorwetenheid ziet, óóck de dingen die ghene zekere uytghangen hebben: ende dat zulx niet en is een wane, maar veel meer een eenvuldicheid des alderoppersten wetenschaps die binnen ghene palen en is besloten.

V. RYM.

Hoe menigh dier verscheyden van ghedaant' en aard,
Doorwandert d'aard: want zulck met uytghestreckter staart
Het stuyf zand veeght, en sleypt een spoor lang uytghestreckt,
Door kracht zyns borsts gheboghen en met stóf bevleckt.
Daar zynder óóck wiens wieken licht dick slaan de lucht,
En zwemmen wyt door wolcken weeck met sneller vlucht.
Der andren lust is treden over t'ghras bedouwt
Op weyden ruygh, óf vry te ghaan int groene woudt.
Al ist dat dees malkander ghants ghelycken niet,
Nóchtans elx hóóft bezwaart ter aarden neerwaard ziet.
De mensch alleen zyn hóóft recht op ten Hemel draaght,
Versmaande d'aard, hy t'hemelsch ghoed voor al bejaaght.
Zydy, o mensch, niet aardsch ghezint, dees u ghedaant
Die opwaart ziet, u op te zien met ernst vermaant.
Op dat u moed niet aardsch beswaart ter aarden duyckt,
Daar t'aardsche lyf om hóghe ziet en d'Hemel bruyckt.

VJ. PROSE.

Nadien dan, zó een weynigh hier voor betoont is, alle t'ghene datter werdt gheweten, niet uyt zyn zelfs, maar uyt der weters aard werdt ghekent; zó laat ons nu (zó veel gheóórlóft is) aanschouwen, wat daar zy de staat des Góddelycken wezens: op dat wy moghen verstaan welcke daar zy zyne kennisse. Het is een ghemeen ghevoelen van alle menschen dat Gód is eeuwigh. Laat ons nu aanmercken wat eeuwicheid is. Want deze zal ons ontdecken ghezamentlyck de Gódlycke nature ende wetenschap. Zó is dan de eeuwicheid een volmaackte bezittinge teffens des oneyndlycken levens: t'welck by verghelyckinge der tydlycke dingen klaarlycker zal blycken. Want alzó watter leeft inder tyd, dat zelve ghaat teghenwóórdigh vant voorledene tót het toekomende: ende en is gheen ding inder tyd ghestelt, dat alle de lanckheid des levens teffens magh bevaten. Maar den morghen en hevet nóch niet bereyckt ende heeft den ghister verlóren: zó en leefdy int huydighe leven óóck niet meer dan in dat snelle ende vluchtighe oghenblick. Daaromme alle t'ghene dat den tyd is onderworpen, óf schóón t'zelve (zó Aristoteles ghevoelt van de wereld) nóyt beghonnen heeft te wezen, nóchte op en houdt, ende desselfs leven met des tyds oneyndlyckheid werdt uytghestreckt; nóchtans en is t'zelve niet zódanigh, dat het te recht magh ghelóóft worden eeuwigh

te wezen. Nademaal het niet en behelst teffens alle t'gheduren zyns levens, al waart schóón oneyndelyck: Want het nóch het toekomende, dat nóch niet beleeft en is, nu niet en heeft. Daaromme werdt dat te recht ghezeyt eeuwigh te wezen, dat teffens behelst alle de volheid des oneyndlycken levens, daar inne het toekomende niet en ghebreeckt, ende daar van het voorledene niet en is vervloghen. Ende dit moet nóódlyck zyn zelfs maghtigh altyd teghenwóórdigh by hem zelf wezen, ende voor óghen hebben d'oneyndlyckheid des beweechlycken tyds. Daar uyt komet dat zommighe hórende Platonis ghevoelen te zyn gheweest, dat deze wereld gheen tyds beghinsel heeft ghehadt, nóchte gheen eynde en zal hebben, t'onrecht hebben ghewaant, dat alsdan de gheschapen wereld ghezamentlyck metten schepper óóck eeuwigh zoude moeten wezen. Want het is wat anders gheledet te worden door een oneyndelyck leven, t'welck Plato den wereld toeschreef; ende wat anders ist teffens behelst te hebben die ghantse teghenwóórdicheid des oneyndlycken levens. T'welck openbaar is, de eyghenschap des Gódlycken ghemoeds te wezen. Want Gód en behóórt niet te schynen ouder te wezen dan de gheschapene dingen, na de gróótheid des tyds, maar na de eyghenschap zynder eenvuldigher naturen. Dezen staat des teghenwoordicheids vant onbeweechlycke leven, werdt nagheaapt

vande oneyndlycke beweghinge der tydlycke dingen, die niet vermoghende zulx na te bóótsen ende ghelyck te worden, vervalt uyte onbeweechlyckheid inde beweghinge, ende vermindert uyte eenvuldicheid des teghenwóórdicheids in een oneyndlycke gróóte vant voorledene ende toekomende; ende niet moghende teffens bezitten de ghantse volheid zyns levens, daar mede zelf, t'welck op zynre wyzen nemmermeer eyndet, zó schynet enighsins na te vólghen datte, t'welck het niet vervullen en magh nóchte uytdrucken. Ende bindt zich alzó aan eenrehande teghenwóórdicheid dezes kleynen ende vluchtighen oghenblix: t'welck als hebbende wat schyns vande gódlycke blyvende vooróghentheid, maket in den ghenen dient ghebuert, dat hy óóck schynt te wezen. Maar want het niet en mochte blyven, zó hevet betreden den wegh des oneyndlycken tydes: daar door gheworden is, dat het al vóórtghaande onderhielt het leven, welx volheid het blyvende niet en mochte behelzen. Daaromme zó wy den dingen na huere waarde willen benamen, zó zalmen Platonem navólghende Gód eeuwigh, maar de wereld oneyndlyck, zeggen te wezen. Nadien nu alle óórdeel na zyn zelfs nature behelst de dingen die haar zyn onderworpen: ende dat Gód eeuwigh is, ende in een vooróghentlycke state: ende óóck zyne wetenschap te boven ghaande, alle beweechlyckheid des tyds, blyft in hare eenvul-

dicheid des voorόghentheids, behelzende de oneyndlycke langte des gheens dat voorleden ende dat toekomende is: zó aanschout hy in zyne eenvuldighe kennisse alle dingen als óf die nu gheschieden. Daaromme zó du wilste overweghen de voorzienicheid, waar mede hy alle dingen kent, zó zuldyt rechtelycker noemen niet een voorzienicheid als vant toekomende, maar een kennisse der voorόghentheid nemmermeer ontbrekende. Daaromme zy niet een voorzienicheid, maar liever een alzienicheid werdt ghenaamt: overmids zy vande nederste dingen verde verscheyden zynde, als vande opperste hóócheid der dingen, alle dingen aanschouwet. Wat laatstu dy dan duncken, dat de dingen nóódzakelyck gheschieden, overmidts zy metten Gódlycken lichte ghezien zyn: ghemerckt óóck de menschen t'gheen dat zy zien niet nóódzakelyck en doen wezen? Óf zoude dyn aanschouwen den dingen die du voorόghentlyck zietste, enighe nóódzakelyckheid toebrengen? Gheenssins. Zeker, zó dan enighe waardighe ghelyckenisse is tusschen de Góddelycke ende menschelycke voorόghentheid, zó ziet hy in zyne eeuwighe voorόghentheid alle dingen, ghelyck ghy in uwe tydlycke voorόghentheid zommighe dingen ziet. Daaromme en verandert deze Gódlycke voorwetenheid niet de nature ende eyghenschappe der dingen, maar ziet die by zich zódanigh voor óghen, als zy namaals inde toe-

komende tyd zullen worden ende en verwert den aart der dingen niet, maar met een aanschouwen zyns ghemoeds ziet hy zó wel de dingen die nóódzakelyck als die niet nóódzakelyck toekomende zyn. Zó óóck ghy luyden, als ghy ghelyckelycken ziet een mensche wandelen opter aarden, ende de zonne ryzen aanden Hemel, t'welck hoewel ghyt beyde teffens ziet gheschieden, ghyluyden nóchtans onderscheyd, óórdelende t'een vrywilligh ende t'ander nóódzakelyck te gheschieden. Alzó en verandert dan het Gódlycke aanschouwen alder dingen gheenssins der dingen aart, die dóch by hem als teghenwóórdigh, maar na den lóóp des tyds nóch toekomende zyn. Daar uyt komet, dat dit niet en is een wane, maar een kennisse stuenende op waarheid: alzó hy weet watter uyt zal worden, zonder dat hen verborghen is, dat het zelve niet nóódzakelyck is te zullen worden. Zegdy hier, dat het ghene Gód voorziet te zullen worden, niet en magh niet worden: ende dat het ghene niet en magh niet worden, nóódzakelyck moet gheschieden, ende ghy my zó wilt verstricken aan dien name van nóódzakelyckheid. Ick zal zeker bekennen een ding des alder bundichsten waarheids, maar daar nauwelyx iemand dan d'aanschouwer des Góddelyckheids toe magh gheraken. Want ick zal antwóórden dat het zelve ghehouden zynde teghen de Góddelycke kennisse nóódzakelyck toekomende is: maar alst

overweghen werd in zyn eyghen aart, dat het ghants ontbonden ende vry zal schynen. Want daar zyn twe nóódzakelyckheden, waar af d'ene is eenvuldigh, ghelyck het nóódzakelyck is dat alle menschen sterffelyck zyn: maar d'ander is by ghedinge, ghelyck als ghy weet dat iemand wandelt, hy nóódlyck moet wandelen. Want wat iemand weet, dat en magh niet anders dant gheweten is, wezen. Maar dit gheding en treckt tót haar niet de eenvuldighe nóódzakelyckheid. Want de nature en maackt niet eyghentlyck deze nóódzakelyckheid, maar het byghevoeghde ghedinge: ghemerckt gheen nóódzakelyckheid en dwingt te ghaan den ghenen die vrywilligh ghaat: hoe wel het nóchtans nóódzakelyck is dat hy gha, als hy ghaat. Opte zelve wyze dan, moet het ghene dat de voorzienicheid teghenwoordelyck ziet, nóódzakelyck wezen: hoe wel dat het nóchtans gheen nóódzakelyckheid der naturen en heeft. Nu aanschout Gód de toekomende dingen, die voortkomen uyte vrye willekuer, teghenwóórdelyck. Deze dingen dan ghehouden zynde teghen het Góddelyck aanschouwen; gheschieden nóódzakelyck na den ghedinge der Góddelycker kennissen: maar op zich zelf gheaanmerckt wezende, en verliezen zy niet vande onghebondene vryheid haarder naturen. Zó gheschieden dan onghetwyfelt alle dingen die Gód voorweet te zullen gheschieden: maar enighe der zelver komen vóórt uyt een

vrye willekuer: de welcke al hoe wel zy komen int wezen, haar eyghen nature nochtans niet en verlaten; want eer zy gheschieden, hadden zy óóck moghen niet gheschieden. Maar wat isser dan aan gheleghen óf zy niet nóódzakelyck en zyn, als zy vermids het ghedinge der Gódlycker kennissen in aller wyzen gheschieden, als óft nóódzakelyck ware? Datte, te weten, dat de dingen die ick terstond vóórtstelde, als de ryzende Zonne, ende de ghaande mensche, alzó gheschiedende, niet en moghen niet gheschieden: des niet te min was voort gheschieden, het een nóódzakelyck, maar t'ander gheenssins. Alzó mede zullen onghetwyfelt gheschieden de dingen die Gód voor óghen heeft: maar t'eene der zelver komt uyter dingen nóódzakelyckheid, maar t'ander uyt der doenders vermoghen. Daaromme en hebben wy niet t'onrechte ghezeyt, ist dat deze dingen ghehouden worden teghen de Góddelycke kennisse, datze nóódzakelyck zyn: maar aanmercktmenze op zich zelve, zó zyn zy lós van alle banden des nóódzakelyckheids. Ghelyck alle t'ghene dat den zinnen kennelyck is, ghehouden zynde teghen de redene, alghemeyn is: maar ziedyt aan in zich zelve, zó ist zonderling. Maar, zuldy zeggen, ist in mynre macht ghestelt myn voornemen te veranderen, zó zal ick de voorzienicheid moghen ydel maken, als die dan zal veranderen t'ghene zy voorweet. Ick zal antwóórden, Du mooghste

wel afwycken van dynen voornemen: maar want de vooróghentlycke waarheid des Góddelycken voorzienicheids wel ziet dat du dat vermooghste, óóck óf du dat doetste, ende waar henen du dy keertste, zó en mooghstu de Góddelycke voorzienicheid niet ontschuylen, ghelyck du het aanschouwen der teghenwóórdigher óghen niet en mooghste ontvlieden, óf du dy schóón door de vrye wille veranderste in verscheyden werckingen. Wat dan, zulstu zeggen, zal de Góddelycke wetenschappe door myns doens veranderinge veranderen, zó dat als ick nu dit wil, dan dat, zy óóck zal schynen te veranderen by ghebuerten hare kennisse? Gheenssins. Want het Góddelycke aanschouwen voorlóópt al dat toekomende is, het wederbuyghet ende wederroepet ter teghenwóórdicheid haarder eyghen kennissen; zonder te veranderen (zó du dat waanste) int voorkennen van nu dit dan dat by ghebuerten: maar met eenen óóghopslagh in zich alleens blyvende, voorkomt ende behelst zy dyne veranderinghen. Welcke vooróghentheid van alle dingen te vaten ende te zien Gód niet en neemt uyte gheschiedenisse der toekomende dingen, maar uyt zyn zelfs eenvuldicheid. Ende hier met is óóck beantwóórt het gheen du onlanghs hier voor steldes: te weten, dat het onbetamelyck ware, dat onze toekomende dingen óórzake zouden wezen vande Góddelycke kennisse. Want deze kracht der Góddelycker ken-

nissen vermids een vooróghentlycke wetenschap alle dingen behelzende, heeft zelve allen dingen huere mate ghestelt, ende en gheniet vande navólghende dingen niet. Nadien nu deze dingen alzó zyn, zó blyft den menschen de vryheid des willekuers onghequetst: Ende en zyn niet onrecht de Wetten die daar voorstellen lóón ende straf, den wille vry zynde van alle nóódzakelyckheid. Óóck blyft de voorwetende Gód van boven een aanschouwer alder dingen: ende de teghenwóórdighe eeuwicheid zyns ghezichts, komt altyd over een mette toekomende ghedaante onzer wercken, uytdeylende den ghoeden belóninge ende den quaden straffe. Ende en zyn niet te vergheefs in Góde ghestelt hope ende ghebeden: de welcke oprecht zynde, niet en moghen wezen onvruchtbaar. Zó keert u dan af vande zonden, oeffent de dueghden, buert op het herte ter rechter hopen, ende stuert ootmoedighe ghebeden int hoghe: Want zó ghy niet en wilt veynzen, is u van node gróte vromicheid, na dien ghy handelt voor den óghen des alzienden rechters.

EYNDE.

Verantwoording

De tekst van deze uitgave is nauwkeurig gevolgd naar

Boëthius || vande || Vertróósting || der wysheyd: || uyt t'Latyn op nieus vertaalt. || [merk met de spreuk LABORE ET CONSTANSIA] || tót Leyden, || By Christoffel Plantyn. || M.D. LXXXV.

De op pagina [220], onder het opschrift ‘De verzinning inden druck betert aldus’, aangeduide drukfouten, benevens enkele zinstorende andere, zijn verbeterd. In de hoofdregels is eenheid gebracht welke men in het oorspronkelijk niet vindt: daar ontbreken deze in het voorwerk geheel; bij het eerste boek is niet vermeld dat het het eerste boek is; en bij het derde is *derde* bij een deel van de pagina's *darde* gespeld. Bij de *Rymen*, ten slotte, is de muziek weg gelaten.